

8

yeni

ÜLKE

1979

KENAN SOMER
İŞÇİ VE SINIFI

MUZAFFER ERDOST
FAŞİZM KONUSUNDA BAZI AÇIKLAMALAR

VAHAP ERDOĞDU
TÜRKİYE KAPİTALİZMİNİN AĞIRLAŞAN
TOPLUMSAL-EKONOMİK SORUNLARI

SERPİL GÜVENÇ
SURIYE VE ARAP DÜNYASINDA BİRLİK
KONUSUNDA YENİ ADIMLAR

KAYA GÜVENÇ
AFGANİSTAN'DA DEMOKRATİK DEVRİM

RAGİP GELENCİK
BİLİM TARİHİNDE BİR KÖŞE TAŞI: EINSTEİN

SVETLANA BATSİYEVA
İBNİ HALDUN'UN TOPLUMSAL ORTAMI
VE İKTİSADÎ FİKİRLERİ ÜZERİNE

İÇİNDEKİLER

İDEOLOJİK BİRLİK VE ANTI-FAŞİST VE
ANTI-EMPERYALİST DAYANIŞMA ÜZERİNE
YENİ ÜLKE

1-16

TÜRKİYE KAPİTALİZMİNİN AĞIRLAŞAN
TOPLUMSAL-EKONOMİK SORUNLARI
VAHAP ERDOĞDU

17-40

FAŞİZM KONUSUNDA BAZI AÇIKLAMALAR
MUZAFFER ERDOST

41-117

İŞÇİ VE SINIFI
KENAN SOMER

118-138

SURİYE VE ARAP DÜNYASINDA
BİRLİK KONUSUNDA YENİ ADIMLAR
SERPİL GÜVENÇ

139-172

AFGANİSTAN'DA DEMOKRATİK DEVRİM
KAYA GÜVENÇ

173-186

BİLİM TARİHİNDE BİR KÖŞE TAŞI: EINSTEİN
RAGİP GELENCİK

187-203

HALK OYUNLARI ÜZERİNE BAZI TASLAKLAR
MUZAFFER ERDOST

204-219

İBNİ HALDUN'UN TOPLUMSAL ORTAMI VE
İKTİSADİ FİKİRLERİ ÜZERİNE
SVETLANA BATSİYEVA

220-239

AÇIKLAMALAR DEĞİNMELELER YANITLAR

SOSYALİZMİN EKONOMİ POLİTİĞİ

KENAN SOMER

240-244

AVRUPA'DA SEÇİMLER VE KAPİTALİZMİN YENİ ARAYIŞLARI
YURDAKUL FİNCANCI

244-251

KAHRAMANMARAŞ FAŞİST KATLİAMINDAN BAZI ÇİZGİLER
YA DA GÜNEŞ NE ZAMAN DOĞACAK

M. E.

252-266

TÜSTAV
Arşivi
Alpay BİBER
Koleksiyon

YENİ ÜLKE

SAYI 8

TEMMUZ AĞUSTOS EYLÜL

1979

İDEOLOJİK BİRLİK VE ANTI-FAŞİST VE ANTI-EMPERYALİST DAYANIŞMA ÜZERİNE

Proleter devrimci harekette bölünmüşlüğü'nün nedenlerinin birbirinden farklı kökenleri vardır. Bunları şöyle sıralamak olanaklıdır: *Birincisi*: Dünya devrimci hareketindeki bölünmüşlük ve bunun Türkiye devrimci hareketinde yansması. *İkincisi*: Marksizmin bir bütün olarak değil, şu ya da bu yönüyle kavranmış olması. *Üçüncüsü*: Küçük-burjuva bilincin, proleter devrimci saflara karışması ve küçük-burjuva sosyalizmi. *Dördüncüsü*: Anarşizm. *Ve beşincisi*: Bütün bu eğilimleri içersinde yansıtan devrimci hareketin son onbeş yıllık tarihsel oluşum sürecinin özelliklerinden doğan bölünmeler. İdeolojik birliğin olanaklarının var olup olmadığının ortaya konabilmesi, bir ölçüde, bu konuların açıklığa kavuşturulmasına bağlıdır.

BUGÜN dünya devrimci hareketi tek bir merkezden yoksundur, ve sosyalist uluslar arasındaki bölünmüşlük, dünya devrimci hareketinde çok merkezliliğin ve yeni ideolo-

jik ayrılıkların nedeni olmuştur. Dünyanın yarım yüzyılı aşkın bir zamandır iki sisteme, sosyalist ve kapitalist olarak iki sisteme bölündüğü, bilinen bir gerçektir. İki sistemden biri, sosyalist sistem, yeryüzünde giderek daha büyük bir alanda oturan daha büyük bir nüfusun yeğlediği bir sistem olmaktadır. Emperyalist sistem ile sosyalist sistem arasındaki uzlaşmaz karşıtlık, ve buna karşılık, sosyalist uluslar arasında çözümlenebilir çelişkiler bulunması bir gerçeklik iken, sosyalist uluslar içinde, bunun, adeta tersine çevrilmek istendiği bir tarihsel dönem içersinde bulunduğu-muzu okur bilmektedir. Emperyalizme karşı savaş içinde gelişen ulusalcılık eğilimleri, sosyalizmin kuruluşu aşamasında, enternasyonalist ideolojiye uyarlanmadığı için, sosyalist uluslar arasında ideolojik çatışmaya kaynaklık eden yeni bir merkezin doğuşuna neden olmuştur. Emperyalist sisteme karşı davranışta, emperyalist sistemle uzlaşma eğiliminin ağır bastığı yeni bir merkez; bağımlı ve yarı-bağımlı ülkelerin devrimci ve demokratik savaşımında emperyalist sistemin çıkarlarını yeğleyen yeni bir merkez — sosyalist sisteme dönük davranışta, ulusalcılık eğilimlerinin ağır bastığı ve bu nedenle de daha eski olan sosyalist ulus ile uzlaşmaz bir eğilimin öne çıktığı yeni bir merkez. Sosyalist sistem içersinde yeni bir merkezin ortaya çıkması, dünya devrimci hareketi içersinde bölünmenin bellibaşlı nedenlerinden biri olmuş, kuşkusuz, bu, her ülkenin özel koşullarına göre, devrimci hareket içersinde farklı biçimde yansımıştır. Emperyalizmin ideologları, sosyalist sistem içersindeki bu bölünmenin, gerek emperyalist ülkelerde, gerek bağımlı ve yarı-bağımlı ülkelerde devrimci hareket içersine *uzlaşmaz* bir biçimde yansımalarına özel özen göstermişlerdir. Burada, anti-emperyalist özden kaynaklanan ulusalcılığın, anti-komünizmden kaynaklanan ulusalcılığa dönüştürülmesi ve anti-emperyalist savaşımın, emperyalist özsel içeriğinin boşaltılıp çarpıtılarak anti-komünizme dönüştürülmüş olması, vurgulanması gereken iki temel noktadır.

Bu bölünmüşlük, Türkiye devrimci hareketi içersinde varlığını duyurduğu zaman, Türkiye devrimci hareketi, henüz bir sınıf hareketine dönüşmemiş bulunuyordu ve henüz kendisi devrimci otoriteden yoksundu. Bu nedenle de,

devrimci hareketin bağrında, açılıp serpilme olanağı buldu. Bu bölünmüşlüğün üç koşulu da hâlâ canlıdır: emperyalizmle uzlaşma eğiliminin ağır bastığı merkezin bu doğrultuda daha güçlenen eğilimi; bu merkezin emperyalizm ile geliştirilen geniş boyutlu iktisadi ittifakları; Türkiye'de devrimci ideolojinin, sınıfı ile kenetlenmemiş olması ve devrimci otorite yoksunluğu. Bu bölünmüşlüğün çöküşü, bu koşulların ortadan kalkmasına bağlıdır ve kuşkusuz daha güçlü bir ideolojik savaşım, bu bölünmüşlüğü önemli ölçüde geriletebilecektir.

KAPİTALİZMİN yavaş geliştiği ülkelerde, marksizm, bir bütün olarak o ölçüde geç ve o ölçüde şu ya da bu yönüyle kavranır. Emperyalist sistem içersinde yarı-bağımlı bir ülke olan Türkiye'de, sorun kendini farklı biçimlerde ortaya koyar. Çünkü yarı-bağımlı bir ülkede, kapitalizmin gelişmesi, emperyalist ülkelere bağımlı bir özellik taşır, ve bu nedenle de, özü gereği bağımlı bulunduğu bu sisteme bağımlılıktan kurtulmadıkça iktisadi özerkliğine kavuşamaz. İkincisi, kapitalist üretim tarzı, kendi büyüklüğüne bağımlı olarak üretici güçlerin gelişmelerinin engeli haline gelmeden, emperyalizme bağımlı olduğu için, üretici güçlerin gelişmesinin engeli olur. Emperyalist sömürü dolayısıyla, sermaye birikimi, ulusal büyüklüğüne bağımlı olarak gerçekleşemez, bir başka deyişle, kapitalist üretim tarzının kendi büyüklüğüne bağımlı olarak biriktirilen artı-değer kitlesi, büyük ölçüde yurtdışına akar, ve dolayısıyla sermayeye büyük gereksinme duyan bağımlı ülke, kendi biriken sermaye büyüklüğü oranında genişletilmiş yeniden-üretim giremez. Dolayısıyla proleterleşme, işçi sınıfının büyümesinden daha da hızlı olur. Bu nedenledir ki, emperyalist sisteme bağımlı ülke, devrimci bunalımla, kapitalizmin gelişme koşullarını tamamlamadan karşı karşıya gelir. Bir yandan marksizmin şu ya da bu yönüyle kavranmış olması, bir yandan devrimci bunalımın nitel ve nicel farklılıkları, yarı-bağımlı ülkede, ideolojik ayrılıkları daha da çeşitlendirir.

Marksizmin bir bütün olarak kavranması ve yaşama geçirilmesi, kuşku yok ki, her şeyden önce yarı-bağımlı bir ülkede, kapitalizmin gelişmesiyle birlikte, ilerlemeyecektir.

Marksizmin bir bilim olarak kavranması ve soğurulması, maddî temele bağlı olduğu kadar, ideolojik çalışmaya, ideolojik çalışmanın *niteliğine* de bağlı bir şeydir, ve bu anlamda emperyalist sistem içersinde, dünya devrimci hareketinin sorunları ile birlikte, kapitalizmin gelişme hızından daha büyük bir hızla soğurulabilme olanağına sahiptir. İdeolojik birliğin sağlanması, marksizmin bir bütün olarak kavranmasından ve devrimci harekete katılan yığınların bunun bilincine varmasından geçer. Bugün, kendileri, marksizmin şu ya da bu yanını, yani "eksik" olarak kavrayanlar, ve bu "eksik"liği gidermeye yönelmeye yanaşmayanlar, bu ideolojik birliğin oluşmasına katkıda bulunamazlar. İdeolojik birlik, marksizmin bu "parça"larının bir mozayiginden de doğmayacaktır. İdeolojik birlik, marksizmi teorik açıdan bir bütün olarak kavrarırken, aynı zamanda, ülkenin gerçeklerine, tarihsel derinliğine ve güncel somut sorunlarına, marksizmi bir bütün olarak uyarlayabilmekte kendini gösterir. Tarihsel varlığını olduğu kadar, ülkenin güncel iç sorunlarını ve dünya sorunları içersindeki yerini ideolojik olarak tahlil etmeye girişmeyen hiçbir hareket, ideolojik birliği oluşturamaz. Marksist teorinin yalnızca "bilinmesi" değil, soğurulması, yaşama geçirilmesi, pratik olarak maddî bir güç haline getirilmesi de gerekir. Ve öyle görünmektedir ki, marksizmin bir bütün olarak kavranması ve yaşama geçirilmesi anlamında ideolojik birlik, devrimci sınıf ve katmanların bu anlamda bir birlik oluşturması, bir ideolojik oluşum *sürecini* gerektirmektedir, ve Türkiye devrimcisinin temel görevlerinden biri, bu süreci oluşturma ve hızlandırmadır. İdeolojiyi oluşturma ve geliştirme, bir yandan yığınlarla ve özellikle de kendisinin temsil ettiği sınıf ile bağlarını ne denli hızla geliştirirse, o denli hızlanabilir. Ve bu süreç, kuşkusuz, partileşme sürecinin bir aşamasıdır ve ideolojik süreci tamamlamadan partileşme, kendi eksikliklerini, kusurlarını, zaaflarını içersinde taşımak zorundadır. Bundan, bizim, bugün Türkiye'de kurulmuş bulunan sosyalist partilerin *önemini* yadsıdığımız anlamı çıkarılmamalıdır; bundan, çok sayıdaki sosyalist partinin ideolojik birliği şu ya da bu ölçüde henüz yaratamayacak düzeyde olduğunu, ve yasal olarak kurulmuş partilerin sayısının da, Tür-

kiye'de farklı görüşleri kucaklamaya yetmediğini, daha çok sayıda farklı ideolojik görüşler bulunduğunu vurguladığımız anlamı çıkarılmalıdır.

KAPİTALİST üretimin egemenliği koşullarında, küçük üretim her an kapitalizmi doğurur. Şu da bilinir ki, küçük üretim bağrında her an kapitalizmi doğurmakla birlikte, küçük üreticilerin çoğu proleterleşir. Nesnel olarak proleterleşmekle birlikte, büyük kesimiyle, öznel olarak küçük-burjuva olma özlemlerini taşırlar. Proletaryanın saflarına sürekli olarak "acemi erler" olarak dalga dalga katılırlar, saflarını kabarttıkları burada, canlı, ama düzensiz bir kaynaşma gözlemlenir. Bir kısmı yeni katıldıkları sınıfın bilincini kavramakta gecikmez, bir kısmı proletaryanın saflarına eski sınıfının bilincini, küçük-burjuva bilinci taşırlar. Kapitalistleşmenin hızlanma evrelerinde, proletaryanın saflarında görülen manzara aşağı yukarı böyledir. Bir yanılla kırsal yaşama bağlı, köylü ilişkilerini sıkı bir aile bağı içersinde sürdürenler, ya da kırsal alanda ailenin bir yanılla köylü, bir yanılla ücretli-işçi olduğu (maden çıkarma gibi) bir konum içersinde bulunanlar, ya da yarı-proleter olmakla birlikte, sanayi merkezlerinden uzakta buldukları için ücretli-işçi olarak çalışma olanağı bulamayanlar, ya da dağınık, küçük işyerlerinde çalışanlar, toplu ve büyük işletmelerde çalışanlara göre, kendi sınıf bilincine daha geç varırlar, sınıf olarak iktisadî savaşım için gerekli birliği oluşturma olanağından da büyük ölçüde yoksun kalırlar.

Kapitalizmin, kapitalist-olmayan tüm üretim biçimlerini egemenliği altına aldığı, ataerkil, yarı-feodal, feodal ve aşiret mülkiyet biçimlerini, kendi gereklerine uygun bir biçime, kapitalizme meta üreten ve kapitalist meta tüketen biçimlere dönüştürmeye yaygın bir biçimde başladığı zaman, mülksüzleşme o denli yaygınlaşır ve toplumun her gözeneğinden her an proleter fıskırır. Bu, aynı zamanda, proletaryanın saflarına, farklı geleneksel eğilimleri de hızla taşır. Ve proletaryanın safları, her türlü sosyalizmin, küçük-burjuva sosyalizminin, feodal sosyalizmin eğilimleri ile dolar taşar. Bunlar, aynı zamanda, ataerkil evin geleneksel eğilimlerini, bir ucunda serf evinin ve bir ucunda aşiret

üyeliliğinin geleneksel eğilimlerini, töre ve göreneğini, proletaryanın saflarına taşırlar. Bu eğilimler, ancak, yeni katıldıkları sınıfın içersinde, yeni yerleşme yerinin, yeni çalışma biçiminin, yeni işyerinin niceliğine ve niteliğine göre, farklı sürelerde silinir; bazan bu, birkaç kuşağı içine alan bir süreyi kucaklayabilir. Bütün bu olgular, proletaryanın saflarında, bilimsel sosyalizmin yanısıra, gerici ideolojilerin yaşama ortamı bulduğu koşulları da birlikte yaratır. Proletaryanın safları, yalnızca proleter ideolojide görüş ayrılıklarının değil, küçük-burjuva ideolojisinin, feodal ideolojinin, burjuva ideolojinin ve ensonu emperyalist ideolojinin canlı bir biçimde kaynaştığı bir alan oluşturur. İşçileri, iktisadî savaşımın alanına çekmeye çalışan sendikalar, yalnızca, onları iktisadî açıdan daha güçlü olarak temsil ettikleri için değil, bu siyasal özellikleriyle de kendilerine çekmeye çalışır. Devrimci sendikaların yanısıra, egemen sınıflarla uzlaşma içersinde bulunan sendikaların, faşist sendikaların, burada, kendisine yaşam alanı bulmasının nedeni buradadır. Sorun, yalnızca bir iktisadî savaşım sorunu değildir, bunun yanısıra ve bunun yanında siyasal savaşım sorunudur, ideolojik savaşımın yetersizliğidir. İşçi sınıfının safları büyüdükçe, işçi sınıfı sayıca büyümesinin yanında sınıf olarak da ana gövdesiyle oturdukça, bu sınıfa yeni katılanlar, proletaryanın "acemi erler"i, artık bu düzenli ordunun saflarında bir kaynaşma unsuru olsalar da, ana gövdenin artık güçlendiği ve kalabalıklaştığı bir dönemde, bunların görelî etkileri giderek azalır. Ama esas sorun, bu ana gövdenin, o ölçüde sınıf-bilinçli bir gövde olup olmaması sorunudur. Bu sorunun çözümü ise, işçi sınıfının ideolojisini bir bütün olarak kavramış ve Türkiye gerçeğinde yaşama geçirmiş merkezî otoriter bir gücün varlığına bağlıdır.

KAPİTALİST üretim tarzı ayakları üzerinde doğrulduktan sonra da, ve daha büyüyen boyutlarda, mülksüzleştirmeye devam eder. Bir yandan kendilerini mülksüzleştirmekte olan kapitalist sisteme duyulan kin, ve bir yandan proleterleşmeyi tiksine bir şey olarak görme, mevcut burjuva devletini olduğu gibi, geleceğin proleter devletini de, yadımsamaya götürür. Genel olarak, anarşizmin, özünde, bu umut-

suzluktan kaynaklanmakla birlikte, burjuva devleti yıkma anlamında, bilimsel sosyalizmle özdeş bir yönü vardır; ama bilimsel sosyalizm, bir geçiş biçimi olarak proletarya diktatörlüğünü öngörmesiyle, anarşizmden ayrılır.

Anarşizm, her türlü siyasal savaşımı yadsır, ve tek savaşım biçimi olarak silahlı savaşımı gündeme getirir. Dolayısıyla, devrimi *sınıf* gerçekleştirir gerçeği karşısına, silahlı bir *grubun* devrimi gerçekleştirmesini koyar. İdeolojik süreç, ideolojinin oluşturulması ve yığınlara ulaştırılması, yani siyasal savaşım süreci yadsındığı gibi, devrimci sınıfın partisinin yerini, bir silahlı grup alır. İdeolojik gelişmenin tamamlandığı inancındadırlar, örgütlenmenin tamamlandığı inancındadırlar, devrimin nesnel koşullarının ve devrimci bunahımın olgunlaştığı inancındadırlar, ve devrimi geciktirmemenin, oportünizme kaymamanın sancısı içersindedirler. Bu yönüyle silahlı gruplar, marksizmi eksik, ya da bir yönüyle kavramış olarak da kendilerini ortaya koyarlar, ama seçtikleri silahlı eylemlerin niteliği, onları, marksizmden köklü olarak ayırır.

Egemen sınıflar, anarşizm ile bilimsel sosyalizm arasındaki uçurumu bildikleri halde, ikisini birbirlerini bütünleyen parçalar olarak göstermeye çalışır. Çünkü, kamuoyunun genel tepkisine yolaçacak anarşist eylemler, aynı zamanda, egemen sınıflara, tüm devrimci hareketi baskı altına almasının olanağını verir. Bu nedenledir ki, devrimci hareketi bastırmak için, burjuvazinin, polis aracılığıyla, anarşizmi beslediği tarihsel olgular, bugün de gündem-dışı olmamak gerekir.

Anlaşıldığı üzere, anarşizm, esas olarak umutsuzluktan kaynaklanmış olmakla birlikte, marksizmin, bir yönüyle, yani siyasal savaşım açısından kavranmamış olmasından da kaynaklanır, ve her iki durumda da, anarşizm ile ideolojik savaşım, anarşizmin olumsuz etkilerini azaltabilir. Bundan daha önemlisi, devrimci hareket, merkezî bir güce kavuştuğu zaman, anarşizm, marksizmi eksik kavramış unsurları kendi yanına çekme olanağını yitirir. Çünkü, işçi sınıfının ideolojisini olduğu kadar, sınıfın hiç olmazsa en devrimci kesimlerini temsil eden bir örgütün karar organları dışında, işçi sınıfı adına karar alma koşulları ortadan kalkar,

ve anarşist gruplar, işçi sınıfı ve onun ideolojisi adına hareket etme sahte girişimini sürdüremezler.

BÖLÜNÜŞLÜĞÜN tarihsel kökleri, kuşkusuz daha derinlere inebilir. Biz, burada, yakın zamana kısaca değinmek istiyoruz. Yakın zamanın tek “sosyalist” partisinde, bir yandan bilimsel sosyalizmin ideolojisinin bu partinin program ve bildirgelerine indirgenmesi eğilimi ağır basıyor; bir yandan da, bu parti, ideolojinin yarı-bağımlı Türkiye gerçeğine uyarlanmasından doğan stratejik görüş ayrılıklarını tasfiye etmeyi ilke olarak benimsemiş bulunuyordu. Bilinen bir gerçektir ki, proleter devrimci ideoloji, o günün tek “sosyalist” partisi olan parti “alanında” değil, partiden tasfiye edilmiş, partiye alınmamış, partiden uzak tutulmaya özen gösterilmiş unsurların içinde etkin ve canlı idi. Ama canlı olan bu alanda, “parti” gibi bir organın eksikliği, kendine özgü hatalıkları yaratmakta gecikmedi. Birbirleri arasında bir “parti” bağı ile bağlı olmayan unsurlar, bir “parti” otoriter organı aracılığıyla birbirlerine bağlı bulunmayan unsurlar, birbirlerinden koparak, birbirlerinden farklı eylemler ve farklı görüşler geliştirmek konumundaydı ve öyle oldu. Merkezi bir organ tarafından kararlaştırılmış eylemler yerine, birbirlerinden ayrı eylemler, ve hatta birbirleriyle bireysel çekişmelere giren grupların birbirleriyle yarışmasına birbirinden ayrı, kendiliğinden eylemler sergilediği bilinen olgulardır. Farklı görüşlerin tartışıldığı ve bunların tek bir potada eritilerek olumlu yönlerinin geliştirildiği otoriter bir merkez yerine, farklı görüşlerin kendi başına geliştirildiği gruplar arasındaki farklar, yeni stratejik görüş ayrılıklarının kaynağını oluşturuyordu.

Tek “sosyalist” parti, parti içi demokrasiyi kavrayamaması ve tasfiyecî tutumuyla, yalnızca ideolojik tartışmanın alanı olmaktan çıkmakla kalmadı, aynı zamanda, ideolojik tartışmaların parti dışına kaymasına yolaçarak, merkezi olmayan bir otorite enflasyonunun koşullarını da dolaylı olarak yaratmış oldu. Marksizmi şurasından burasından kavrayanlar, kavradıkları yönü ile, kavradıkları açıdan, onu bir dünya görüşüne dönüştürerek, bir parçayı bir bütüne dönüştürerek sundular, ve hepsi, küçük bir yanı ile doğru olan,

ama bir bütün olarak, bir dünya sistemi olarak sunulduğu zaman yanlış olmaktan kurtulamayacak olan “sistem”lerini gerçekleştirmeye koyuldular. Kuşku yok ki, her devrimci hareket, oluşma süreci içerisinde gelişir, kusurlarını görür, giderir, ve yeni sorunlar içerisinde yolunu bularak ilerler, gelişir, büyür. “Grup” hareketleri, daha doğuşlarında, esas olarak, bu özellikten yoksundurlar. Bunlar, marksizmin ancak şu ya da bu yönünü kavradıkları gibi, nasıl bunu bir bütün olarak sunarlarsa, aynı şekilde kendilerinin varlık nedeni olan bu “eksik”liklerine de o ölçüde sıkı sıkıya sarılırlar. Kendi görüşlerini bir “kalıp” olarak ortaya koyarlar, ve ideolojik tartışmalarda, ideolojik eksikliği gidermeyi ve pratik içerisinde ideolojiyi geliştirmeyi dışalarlar. Bu gruplar arasında ortaya çıkacak görüş ayrılıkları da, ideolojiyi yetkinleştirmeye ve bütünleştirmeye değil, yeni grupların, yeni hiziplerin doğmasına neden olmaktan başka bir sonuç veremez. Bir “grup”un ya da bir “hizip”in kendisine “parti” demesi, sonucu değiştirmez, nitekim, bu anlamda, bazan, bir partiyi bir “hizip”ten ayıran tek fark, adından başka bir şey olmamıştır.

Kuşku yok ki, bütün bu ayrılıkları, sınıfsal nedenlerden soyutlamak olanağı yoktur, ne var ki, merkezi bir otorite denetiminde, bu görüş ayrılıklarının olumlu yönleri geliştirilebilir, ve o ölçüde parti, proleter devrimci ideolojinin gelişen birliğinin temsil edildiği, sınıfın ideolojisinin güçlü bir temsilcisi bir parti düzeyine yükselebilirdi.

Bugün, kökenini bu bölünmelerden alan ve giderek kemikleşmiş bulunan bu ayrılıkların, biraraya geleceğini ve ideolojik birliğin buradan geçeceğini düşünmek doğru bir varsayım olamaz. Bu, kusurlarını ve eksikliklerini görebilenlerin kendi “kalıp”larından çıkarak, bir bütün olarak marksizmi kavramak ve Türkiye gerçeğine uyarlamak yolunda, yoğun ve yorucu bir çaba harcamalarıyla olanaklıdır. Bu, örneğin “Sosyalist Türkiye” sloganını, sihirli bir biçimde “Bağımsız Türkiye” sloganına dönüştürenlerin, ama bu dönüşün özleştirisini yapmayanların, ve üstelik “Bağımsız Türkiye” sloganının eski savunucularını çirkin bir dille suçlamaya devam edenlerin anlayışıyla da gerçekleştirilemez. Bugün, Türkiye’de, marksizmi bir bütün olarak

kavramanın anlamı, Türkiye'nin toplumsal ve iktisadi yapısını, tarihsel ve güncel açıdan, dünya devrimci hareketi perspektifi içersinde, derinliğine irdelemekte kendini ortaya koyar. Türkiye devrimci hareketinin gereksindiği tüm konularda ve sorunlarda birlik, bu sorunların ve konuların irdelenmesinden geçer. "Artı-değer" in tanımını bilmek, "kâr oranı" tanımını bilmek, diyalektiğin yasalarını benimsemek, yani marksist ekonomi politiği, felsefeyi ve bilimsel sosyalizmi bilmek ve benimsemek, bütün bunlar Türkiye devrimci hareketinde ideolojik birliğin, elementer öğeleri olmaktan öteye gidemez; insanların sosyalist ya da sosyalist olmayan genel siyasal ayrımlarının ölçütü olmaktan öteye gidemez; sorun, sosyalistlerin kendi aralarındaki ideolojik "birlik" sorunu olduğu zaman, "sosyalist" olmak ya da işçi sınıfının ideolojisini genelde savunuyor olmak, bu birliği gerçekleştirmeye yetmemiştir. Teorinin bir tüm olarak kavranılmış olmasının kanıtı, kendini pratiğe uyarladığı zaman ortaya konabilir, ve Türkiye devrimci pratiğine uyarlanarak yaşama geçirilmemiş herhangi bir bilimsel bilgi, ideolojinin oluşturulmasına katkıda bulunmadığı gibi, ideolojik birliğin oluşturulmasına da katkıda bulunamaz. Toplumsal gelişmenin genel olarak yasalarını bilmek yeterli değildir, toplumu bilmeden, toplumu irdelemeden, o gün hangi yasaların geçerli olduğunu, hangi yasaların eskimiş olduğunu, ve hangi yasaların geleceğin yasaları olduğunu bilmemize olanak yoktur. Unutmayalım ki, marksizm, toplumun genel gelişme yasalarını ortaya koymuştur, ve toplumsal yasalar toplumsal değişimle birlikte bir yandan eskir ve geçerliliğini yitirirken, bir yandan da yeni değişimlerle, yeni yasalar tarafından yönetilirler. İnsan, bu yasaları kavradığı zaman, toplumu değiştirmede bilinçli bir eylemde bulunabilir. Toplumdaki değişimleri bir bütün olarak kavramadan, toplumun yapısını bir bütün olarak irdelemeden, o toplumun içinde bizi yöneten yasaları göremeyiz, kavrayamayız. İdeolojik birlik, bu yasaların doğru ve hemen hemen eksiksiz olarak kavranabilmesiyle, ve değişen, yeni ortaya çıkan yasaların aynı diyalektik anlayışla, yeniden kavranabilmesiyle olanaklıdır. Bugün, eksik ve kusurlu kavrayışların, yarın aynı anlayış temeli üzerinde bir bütün olarak

doğru olanı kavrayacağını düşünmek akla aykırıdır; ama bugün bir bütün olarak doğru olan kavrayışlar, eksik ve kusurlu kavrayışlara saplanmayacağı en çok olası olan kavrayışlardır.

SÖYLEDİKLERİMİZİ şu noktaya indirgeyebiliriz: ideolojik birlik, nesnel koşullara ve ideolojik çalışmaya bağlı olarak gerçekleştirilir. İdeolojik çalışmaların yoğunluk kazanmasıyla, nesnel koşullardan doğan bölünmüşlüğü olumsuz etkileri büyük ölçüde azaltılabilir. Ama hangi durumda olursa olsun, ideolojik birliğin, önemli bir zaman kesitini kucaklayacağı anlaşılır bir şeydir. Oysa, Türkiye devrimci hareketi açısından siyasal ortam, ideolojik birliğin oluşturulma sürecini bekleyemeyecek denli, ivedi görevleri gündeme getirmektedir. Küçük mülkiyetin ağır bastığı ve bunun sonucu olarak küçük-burjuvazinin ulusalcılık, bağımsızlık, demokrasi ve benzeri özlemlerini dile getirdiği sürece sosyal-demokrasinin ağırlığını duyurabileceği bir ülke. Buna karşılık, gerek üretim aracı gereksinmesi bakımından, gerek tüketim aracı üretimi için bazı hammadde ve gerekli parçalar gereksinmesi bakımından, ve gerek enerji gereksinmesi bakımından dışa, ve esas olarak emperyalist sisteme bağımlı, hemen hemen dışsattımın esasını tarımsal ürünlerin oluşturduğu, ve dışsattımı dışalım için gereksindiği malları tam olarak sağlayabilmesine elvermeyen ve bunun sonucu olarak, bir yandan yeni bir dünya sistemine geçmeyi küçük mülkiyeti açısından yıkım olarak karşılayan ve bunun yanısıra bağlı bulunduğu sistem içersinde, bu sisteme bağımlılığını artırmaktan başka güncel iktisadi sorunlarına çözüm yolu bulunmayan, dolayısıyla küçük-burjuvazinin ilerici ideolojisinin ilkelerini oluşturan ulusalcılık, bağımsızlık ve demokrasinin gerçekleştirilmesinin iktisadi temeli bulunmayan bir ülke. Bir yandan koşullandırıldığı tüketim ekonomisinde yoklukları göğüsleyemeyen ve bunları göğüslemesini kendisine vaadeden bir geleceği de olmayan, buna karşılık tükettiği kadarını üretmeyen bir ülke. Sosyal-demokrasi, ne temsil ettiği sınıfın ilerici ideolojisini gerçekleştirebilir ve ne de temsil ettiği sınıfa, büyük mülk sahipleri sınıfına karşılık, daha iyi bir gönenc sağlayabilir. Yaşam, küçük mülk sahibi

sınıfların "umut"unu yıkacaktır ve küçük-burjuva, iki gelecekle karşılaşır. Bunlardan biri, büyük mülk sahibi sınıfların yanına çekilmek — gerici küçük-burjuva ideolojisi buna elverişlidir. İkincisi, kendi kurtuluşunu, proletaryanın kurtuluşunda görmek — proleter ideoloji, küçük mülk sahibi sınıf ve katmalara, büyük mülk sahibi sınıflara karşı izlediği politikayı izlemeyecektir. Bunun yanısıra, küçük mülk sahibinin geleceği, iki ayrı sistemde, birbirinden farklıdır. Küçük-burjuvazinin, küçük mülk sahibi olarak yoksullaşması, kapitalist sistemde, kaçınılmazdır; sosyalist sistemde, yoksullaşması değil, kendi istenci ile, topluma katacağı küçük mülkiyeti karşılığında, toplumsal mülkiyetin ortaklaşa bir üyesi haline gelecektir.

Proleter devrimci hareket, küçük-burjuvazinin farklı üç seçeneği olduğunu görür: emperyalist sisteme bağlı olarak büyük mülk sahiplerinin küçük-burjuvaziye kendi müttefiki haline getirmesi; küçük-burjuvazinin tarafsızlaştırılması; küçük-burjuvazinin proletaryanın müttefiki haline getirilmesi. Eğer, işçi sınıfı, küçük-burjuvazinin karşısına, bir güven, bir umut, bir kurtarıcı olarak çıkmazsa, küçük-burjuvazinin, gerici ideolojilerin ve büyük mülk sahibi sınıfların bir müttefiki haline gelmesini önleyemez. İşçi sınıfının, bunu gerçekleştirme koşulları, Türkiye'de vardır. Nitekim işçi sınıfı, bugün, Türkiye'de, her şeyden önce, bağımsızlıktan yanadır, emperyalizme karşı ulusun çıkarlarından yanadır, demokrasiden yanadır. Kuşkusuz, bunlar işçi sınıfının azami hedefleri değil, asgari hedefleridir, ve asgari hedeflerde küçük-burjuvazinin ilerici ideolojisini, bu sınıf içersinde etkinleştirebilir ve küçük-burjuvaziye, büyük kitleleriyle, ulusal çıkarlar, bağımsızlık ve demokrasi alanında yedeğine çekebilir ve ona öncülük edebilir. İşçi sınıfının, küçük-burjuvazi üzerinde etkinlik sağlayabilmesi ise, ancak, kendisinin bir bütün olarak, güvenilir bir siyasal güç olarak ortaya çıkması zorunluluğuna bağlıdır.

Proleter devrimci hareket, emperyalist gericiliğin yaygınlaştığı, faşizmin, işçi sınıfının davasını ve demokrasiyi ciddi olarak tehdit ettiği bir dönemden geçmektedir, ve faşizmin güçlenmesinin başlıca nedenlerinden biri işçi sınıfının sınıf hareketinin bölünmüşlüğü, ikincisi demokratik ku-

rum ve örgütlerin yeterli işlerliğe ve güce kavuşmamış bulunmasıdır. İşçi sınıfı ve onun ideolojisini savunanlar, faşizmin kanlı diktatörlüğünü gerçekleştirmek için azgın bir çaba içersinde bulunduğu bir dönemde, kendi ideolojik sorunlarını *ertelememekle* birlikte, ideolojik ayrılıklara göre bölünmüş konumlarının *üstünde* anti-faşist ve anti-emperyalist bir birlik ve dayanışma organı oluşturabilirler. Bu organ, faşizmin iktidar olma yollarından biri olan ve olası görünen genel seçim mekanizması içersinde, kendi ağırlığı ile yerini alabileceği, yani tüm sosyalist oyları harekete getireceği bir organ olabilir.

Proleter devrimci hareket, azami hedefini gerçekleştirmede zorunlu olan ideolojik birliği *gerçekleştirmeden*, asgari hedeflerde, yani anti-faşist ve anti-emperyalist hedeflerde, birleşebilir. İşçi sınıfı ideolojisini savunan her parti, her meslek örgütü, her kitle ve gençlik örgütü, her dergi ve bunların dışında kişilerin, *faşizmin ve emperyalizmin tanımında birleşenlerin*, anti-faşist ve anti-emperyalist bir birlik ve dayanışma oluşturması *olanağı* vardır, ve bu birlik ve dayanışmayı gerçekleştirmenin zorunluluğu da vardır. Bilinen bir gerçektir ki, bugün, sosyalist oy potansiyelini, tüm olarak, sosyalist siyasal partiler, harekete geçirme konumundan yoksundur. İkincisi, siyasal partilerin, birbirlerine çağırısı, birbirlerine "katılma" ile sonuçlanmadıkça, birleşme olası değildir, ve ideolojik görüş ayrılıklarının seçim gereksinmeleriyle ortadan kalkmış görünmesiyle ideolojik birlik sağlanmış da olmaz. Bugün tüm sosyalist oy potansiyelini belirli bir potada toplayacak bir birliğe gitmeden, bu oy potansiyelini sağlıklı bir biçimde harekete getirmek olanaksızdır. Bunun yanısıra, sosyalistlerin, kendi doğrultularında harekete geçirmeleri gereken kır yoksulları başta olmak üzere yarı-proleter unsurları kendi yanlarına çekebilmesi, ancak, güçlü bir birlik oluşturmalarıyla olanaklıdır. Ayrıca, küçük-burjuvazinin ilerici unsurlarının ittifakını sağlayabilmek, ancak onlara güven verebilecek böyle bir birliğin gerçekleştirilmesiyle olanaklıdır.

SOSYALİST birlik ve dayanışmanın gerçekleştirilmesinin koşullarının varolduğunu belirtmeye çalıştık, ve bunun

önümüzde ivedi bir görev ve zorunluluk olduğunu da vurguladık. Ama bu birlik ve dayanışmayı gerçekleştirmenin yöntemi var mıdır? Bizce vardır. Devrimci işçi sınıfının devrimci sendikal örgütü, bu inisiyatife sahiptir, ve inisiyatif bu örgütten gelmelidir. Tüm sosyalist parti, meslek, kitle, gençlik örgütleri, dergiler ve bunların dışında kalmış kişiler, böyle bir birliğin oluşturulması doğrultusunda harekete geçirilmelidir.

Burada şunu da belirtelim ki, işçi sınıfının sendikal örgütü, ya da demokratik meslek örgütleri ve gençlik örgütleri, partiye dönüşmezler. Şu üç şeyi birbirinden ayırmak gerekir: işçi sınıfının iktisadî istemleri, işçi sınıfının siyasal iktidardan siyasal istemleri, ve işçi sınıfının siyasal iktidarı birbirinden farklı şeylerdir. İşçilerin şu ya da bu işyerindeki grevleri, o işyerindeki işçilerin iktisadî istemlerini içerir. Şu ya da bu iş kolundaki işçilerin grevleri, daha geniş boyutlu bir işçi kesiminin iktisadî istemidir, ama bir öncekine göre, bir sınıf hareketi görünümündedir ve bir sınıf hareketi olması ölçüsünde siyasal bir içeriği vardır. Şu ya da bu işyerindeki işçilerin başka işyerindeki işçilerin grevini desteklemesi, şu ya da bu iş dalındaki işçilerin, başka iş kolundaki işçilerin grevini desteklemesi, bir sınıf hareketidir ve bu anlamda siyasal bir harekettir. İşçi sınıfının bir tüm olarak grevi ise, salt iktisadî istemler içerse de, bir sınıf hareketi, bir siyasal harekettir. İşçi sınıfının, siyasal istemlerini, örneğin bir anti-demokratik uygulamayı, bir anti-demokratik yasayı protesto eylemleri, siyasal eylemlerdir. Sınıfın meslekî örgütü olarak sendikalar ve sendika toplulukları, bu anlamda bir siyasal savaşım verirler, ama işçi sınıfının ideolojisini siyasal iktidara gelme anlamında gerçekleştirme organı olamazlar, işçi sınıfının ideolojisini gerçekleştirme organı, onun partisidir. Bu, üç açıdan zorunludur: bir kere, sendikalar, sınıfın meslek örgütü olarak, yalnızca işçi olanlardan oluşur, oysa işçi sınıfı, yalnızca işçi olanlardan değil, onun ideolojisini benimsemiş, onun ideolojisini gerçekleştirmeyi ülkü edinmiş, işçi sınıfının ideologlarından, işçi sınıfının aydınlarından, işçi sınıfının okuyan gençlerinden, işçi sınıfının siyaset kurmaylarından da oluşur. Sendikal örgütlenme ve sendikal hiyerarşi buna engeldir. İkincisi, sendi-

kalar, faaliyet alanı olarak, ancak sendikaların konusu olan işyerleri alanı içersinde kalmak durumundadır. Oysa, siyasal parti, sendikaların faaliyet alanlarının dışında örgütlenme, çalışma, kitlelere ulaşma olanağına sahiptir. Üçüncüsü, sendikalar, uzlaşmaz karşıtlık içersinde bulduklarının bilincinde olsalar da, siyasal iktidarlardan istemlerde bulunurlar, bu istemlerini, siyasal iktidarlara, güçleri oranında dayatırlar, ama siyasal iktidar olma örgütsel özelliğine sahip değildirler, çünkü bu, işçi sınıfı partisinin görevidir.

Bu nedenledir ki, bir işçi konfederasyonunun partileşmesi, partiye dönüşmesi olanaksızdır. Bu, pratik anlamda da olanaklı değildir, çünkü, genel siyasal düşünceleri çerçevesinde de olsa iktisadî amaçları bakımından bir sendika oluşturan işçileri, ideolojik bölünmüşlük ortamında ve ideolojik birlik oluşturulmadan bir siyasal parti olarak aynı yerde tutmak kendi sorunlarını ortaya çıkarır ve ikincisi, partiye dönüşmek, özünde, sendikanın varlığına son vermek demektir. Oysa ikisi de ayrı ayrı gerekli ve zorunludur. Pratik anlamda geçerli olabilecek şey, sendika yöneticilerinin, birliğin oluşturulmasında inisiyatif sahibi olmaları kadar, oluşacak birliğin içersinde, yöneticiler içersinde, yerlerini almaktır.

Eğer, 1981 seçimlerine, tüm sosyalistler arasında bir birlik oluşturulmadan gidilirse, eğer ideolojik birlik tartışmaları altında anti-faşist ve anti-emperyalist ivedi görevler geri plana itilirse, eğer iki ya da daha fazla siyasal partinin birbirini yutması anlamında birlik yolunda zaman yitirilirse, eğer tüm sosyalist oy potansiyeli bir merkezde birleşecek biçimde harekete geçirilmezse, eğer devrimci işçi sendikaları, sosyalist partiler, sosyalist ve demokratik dernek ve kuruluşlar, dergiler birbirlerinden ayrı anti-faşist ve anti-emperyalist savaşım yürütmeye devam ederlerse, eğer güçlü bir birlik görünümü altında kır yoksulları başta olmak üzere yarı-proleter unsurlar, küçük-burjuvazinin ilerici unsurları böyle bir birliğin yanına çekilmezse, ve eğer böyle bir birlikle 1981 genel seçimlerine gidilemezse, faşizmin genel seçim mekanizmasını kullanarak iktidara gelmesi olasılığını güçlendirmenin koşulları yaratılmış, ve faşizmin, genel seçim mekanizmasından yararlanarak iktidara gelmesinin,

ya da iktidara belirgin bir ağırlıkla oturmasının önlenabilir gelişmesi önlenmemiş olur. Tarihsel sorumluluk, bizi, göreve çağırıyor.

YENİ ÜLKE

VAHAP ERDOĞDU

TÜRKİYE KAPİTALİZMİNİN AĞIRLAŞAN TOPLUMSAL-EKONOMİK SORUNLARI

DÜNYAYA kapitalizmin penceresinden bakanlar, kıyamet günlerinin yaklaşmakta olduğu dehşetini görmezlikten gelemiyorlar. Kapitalizmin içine düştüğü bunalım, enerji kısıntıları, enflasyon ve giderek kabaran işsizler ordusu, bir tüm olarak kapitalist dünyayı yoğun bir karamsarlık ve kötümserlik ortamına itmiştir. Ashında bu olgu, her gün biraz daha zorlaşan yaşam koşulları içersinde geleceğin değişmez yazgısını sezinleyen kapitalizmin kendi sonunu, dünyanın sonu, bütün insanlığın sonu olarak görmesi gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Tıpkı ortaçağda feodalizmin yıkılışı, kapitalizmin doğuşu döneminde olduğu gibi, bugün de kapitalist dünyanın ufuklarında dolaşan kara bulutlar, dünyanın sonunun geldiğini haber veren göksel simgeler olarak kabul edilmektedir. Burjuvazi, kendi yazgısını tüm insanlığın yazgısı imiş gibi göstermek yolunda çağımızın bütün teknolojik, bilimsel, ideolojik, vb. olanaklarını kullanarak elinden geleni ardına koymamaktadır. Kapitalist toplumların çok büyük bir bölümüne ulaştırılan bu korku, bu yıl-

gınlık, bu umutsuzluk, bu karamsarlık, toplumlardaki bütün yerleşik değerler sistemini, bütün kurumları altüst etmekte, akıllamaz cinayetler, benzersiz siyasal skandallar, rüşvet, kaçakçılık, uyuşturucu maddelerin yaygınlaşması, her türden ahlaksızlık, çürümüşlük, kokuşmuşluk, kapitalist yaşamın vazgeçilmez bir özelliği haline gelmektedir.

Gene dün toplumların kapitalizm-öncesi bütün kesimlerinin gözünde şeytanın (yani soylu derebeyliğin karşısına dikilen soysuz burjuvazinin) kol gezdiği karanlığa gömülmüş ortaçağ Avrupasının ufuklarında, o şeytanın aydınlık yeni bir dünyayı muştulaması gibi, bugün de burjuvazinin gözünde bütün kötülüklerin kaynağı baldırı çıplak ayakta-kımı (yani güngörmüş, uygar burjuvazinin karşısına dikilen proletarya), umut dolu aydınlık bir geleceği muştulamaktadır.

Kapitalizmin genelinde gözlemlediğimiz bu olguyu, Türkiye özelinde de gözlemliyoruz. Burjuvazinin koşullandırmasıyla, toplumumuzun büyük çoğunluğu, kapitalizmin penceresinden baktığı Türkiye'yi kapkaranlık bir tablo halinde görmektedir. En küçük biriminden en büyük birimine dek rüşvet ve yolsuzlukların sarmaladığı kurumları, yetkili ağızların ifadeleriyle milyarlarca varan altın kaçakçılıkları, Tahtakale bataklığının döviz dolandırıcılıkları, iktidar bakanlığından muhalefet milletvekilliğine, muhalefet milletvekilliğinden bakanlık koltuklarına sıçratılan, her gün o partiden bu partiye kaydırılan piyonlar haline gelen ve burjuvazinin satranç tahtası derekesine indirilen bir parlamento, tamtakır hale gelmiş devlet hazinesi, yüzde 70 oranında enflasyon, yüzde 20 oranında işsizlik, benzin, motorin, gaz, tuz, yağ kuyrukları, onun yanında bir gecede milyonları getiren istifçilik, bunlara paralel yürüyen akıllamaz cinayetler, toplu katliamlar, kan, kin, hınç ve nefret, çürüyen bir düzenin ülkeyi baştanbaca kucaklayan ağır kokusu; toplumun geniş kesimlerinin üzerine bir karabasan gibi çökmüş yılgınlık ve umutsuzluk — kapitalizmin yığınlar önüne serdiği görünüm bu. Görünüm bu ama, kapitalizm bu görünümün asıl kaynağını gizlemek için büyük çaba harcıyor. Sistemin doğal bir özelliği olan bu görünümün suçu kimi zaman hükümetlere, kimi zaman kişilere, kimi zaman havanın kö-

tüllüğüne, suyun yetersizliğine, her zaman da kökü dışarda (ama nerede?) o “vatan yıkıcıları”, “millet bölücülerini” “komonistlere” yükleniyor.

EMPERYALİZMİN GAYRİMEŞRU ÇOCUĞU: TÜRKİYE KAPİTALİZMİ

Öte yandan yaygın bir inanç haline getirilen “büyük Türkiye”, “kabuğunu çatlatan, havalanmaya hazır” bir Türkiye edebiyatı bir dizi rakamlarla pekiştirilince pek çok gözü küllemeye yetmektedir. Gerçekten de 1950’lerin Türkiye’si, 1970’lerin Türkiye’si ile karşılaştırıldığında ve emperyalizm olgusu görmezlikten gelindiğinde, çok yönden şaşırtıcı bir gelişmenin olduğu sonucuna varılabilir. Burada yukarıda sergilenen özelliği yanında, kapitalizmin bir tüm olarak gelişeceği, gelişmek zorunda olduğu olgusu gözardı edilmektedir. Marx ve Engels *Komünist Parti Manifestosu*’nda “burjuvazi, üretim araçlarını, ve böylelikle üretim ilişkilerini ve, onlarla birlikte, toplumsal ilişkilerin tümünü sürekli devrimcileştirmeksizin varolamaz”¹ diye yazmışlardı. Mevcut düzenin (daha doğrusu düzensizliğin) talim terbiye görmüş savunucuları, kapitalizmin tam da bu özelliğini, öteki özelliklerinin üstünü örterek alabildiğine abartabilmektedirler. Ama kapitalizmin gelişmesine paralel olarak çelişkileri de gerek kapsamı yönünden, gerek yeğinleşmesi yönünden artar. Bu olgu anlaşılır bir şeydir. Çünkü kapitalizmin yaşaması demek, sermaye yoğunlaşmasının giderek artması ve dolayısıyla üretimin giderek toplumsallaşması ve üretimin toplumsal niteliği ile toplumsal emeğin ürünlerine bireysel elkonulması arasındaki uzlaşmaz çelişkinin derinleşmesi demektir. Emperyalist dönemin, tekelci kapitalizmin bir ek-lentisi durumundaki Türkiye’si, genelinde kapitalizmin yasalarına bağımlı olması yanında, özelinde kapitalizmin bütün çelişkilerini en ağır biçimde yaşamaktadır.² Bu durum, Lenin’in ortaya koyduğu “kapitalizmin eşit olmayan yasası”na pek uygundur. Lenin, “bu çürüme eğiliminin, kapitalizmin hızlı gelişmesini önleyeceğini sanmak yanlış olur.

¹ Marx-Engels, *Seçme Yapıtlar I*, Sol Yayınları, Ankara 1976, s. 135.

² Bu konuda *Ülke*’nin 2. sayısında “Emperyalizmin Güncel Çelişkileri ve Türkiye Kapitalizminin Bunalımı” adlı yazıya bakınız.

Önlemez. Emperyalist dönemde, bazı sanayi kolları, burjuvazinin bazı katmanları, bazı ülkeler, bu eğilimlerden birini, ya da ötekini, küçük ya da büyük ölçüde gösterirler. Genel olarak, kapitalizm, eskiye göre çok daha büyük bir hızla gelişmektedir”³ diyor. Türkiye’deki bazı iş kollarında görel olarak bir gelişme görülmektedir. Ne varki bu gelişme, uluslararası kapitalizmin gelişme yasalarına bağımlı, Türkiye kapitalizmiyle dikeyine bir bütünleşme süreci içerisinde, başka bir deyimle Türkiye kapitalizminin gelişme dinamiklerini engelleyici nitelikte bir gelişmedir.

Türkiye gibi ülkelerde kapitalizmin gelişmesi toplumun kendi iç dinamiklerinden, iç yapısının kapitalizmin koşullarına uyarlanarak değişmesinden değil, dışarıdan, bu iç yapının üzerinde, bu yapıyı kendi gereklerine uyarlayarak olmuştur. Dolayısıyla toplumun doğal gelişimi içindeki toplumsal-ekonomik yapısı, farklı toplumsal-ekonomik bir ortama uyarlanmış, gelişim doğrultusu farklı yönlerde zorlanmıştır. Bu durum geçmişte doğal ekonomiden meta ekonomisine geçişi yavaşlattığı kadar, ekonominin değişik kolları arasında eşitsiz bir gelişmeye de neden olmuştur. Bu olguyu iyice vurgulamak gerekiyor, çünkü bu olgu kavranılmadan Türkiye kapitalizminin bugünkü işleyişini de belirlemek olanaksızlaşmaktadır.

Konuyu biraz daha açalım. Bugün Türkiye’de küçük köylü işletmelerin sayısı 2,5 milyondur.⁴ Bu Türkiye genelinde %45’lik bir oranı ifade etmektedir. Bilindiği gibi, küçük köylü işletmeciliği tarihin en eski topluluklarında görülmektedir, ve küçük köylü işletmeciliğiyle birlikte ürünlerin bir bölümü meta niteliğini kazanmıştır. Demek oluyor ki meta ürettiği için köylü, küçük meta üreticisi olduğu anlamına gelmez.⁵ Köylünün küçük meta üreticisi haline gelmesi için üretilen ürünlerin pazar için üretilmesi, “tarımın kendisinin de bir sanayie, ekonominin meta-üreten bir dalına dönüşmesi”, “yalnızca tarım ve sanayi ürünleri arasında değil, çeşitli ürünleri arasında da değişime girmesi” gerekir.⁶ Bir başka deyişle, emeğin üretkenliğinin artma-

sı, küçük köylü üreticisinin de toplumsal işbölümünün kapsamına girmesi gerekir. Oysa Türkiye’de köylü işletmelerinin kapitalist işletmelere dönüşmesi, emeğin üretkenliği ve toplumsal işbölümünün gelişmesinin sonucu değil, yukardan zorlamanın sonucu, dışardan yönlendirmenin sonucu olduğu için, başlangıç halindeki kapitalist ilişkiler, yarı-feodal bir görünüm almış ve feodal ilişkilerin çeşitli biçimleri de kapitalist biçimlere bürünmüştür. Bu, köylü çiftçiliğine dayanan meta üretiminin oluşması ve gelişmesi sürecini önemli ölçüde geciktiren etkenlerin başında gelir.

Meta için geçerli olan, ücretli emek için de geçerlidir. Her ücretli emek mutlaka kapitalist bir nitelik taşımaz. Kapitalizm-öncesi toplumlarda da ücretli emek vardır. Kapitalist anlamda ücretli emek, emek-gücü için sermaye yatırıldığı, buraya yatırılan yatırımın bir sermaye yatırımı anlamını taşıdığı zaman sözkonusudur. Salt kullanmak için kiralanan ücretli emek, kapitalist bir nitelik taşımaz. Bu nedenle küçük üretimde kullanılan ücretli emeğe bakarak kapitalist anlamda meta ekonomisinin yaygınlığını söylemek olanaksızdır.

Bu söylenenlerden, Türkiye’de kapitalizm-öncesi üretim ilişkilerinin egemen olduğu sonucu hiçbir zaman çıkarılamaz. Tam tersine, Türkiye’de kapitalist üretim ilişkilerinin egemen olduğunu, ancak bu kapitalizmin, ülkenin ekonomik oluşumunda dışardan giydirilen bir deli gömleği özelliği taşıdığı, dolayısıyla meta üretiminde ve ücretli emekte olduğu kadar, öteki ilişkilerde de batıdaki kapitalizme biçimsel olarak benzeyen, kapitalist ilişkiler ve kategoriler görünümünü kazandırılarak bu egemenliğin kurulduğu söylenebilir. Bu süreç, ülkede kapitalist gelişme sürecinin önünde önemli bir engel olmuş, kaçınılmaz olarak kapitalist sistemin yolunu tıkamıştır.

Türkiye’de kırsal kesimdeki 2,5 milyon küçük tarımsal işletmenin yanısıra, 1 milyon da kentsel alanda küçük üretim birimi vardır. Sayısal olarak küçük üretim birimleri toplam üretim birimlerinin yüzde 60’ını oluşturmaktadır. Bu oran, Türkiye’nin toplumsal-ekonomik yapısında küçük üretimin belirleyici bir öge olduğunu gösterdiği kadar, bugün-

³ V. İ. Lenin, *Emperyalizm*, Sol Yayınları, Ankara 1978 (6. baskı), s. 150.

⁴ *Getir Dağılımı*, 1973, DPT, SPD, Yayın n° 299, Eylül 1976, s. 195.

⁵ Muzaffer Erdost, “Türkiye’de Küçük Köylülüğün Sermaye Tarafından Sömürülmesi Üzerine”, *Ülke*, Sayı: 7, s. 41-142.

⁶ V. İ. Lenin, *Rusya’da Kapitalizmin Gelişmesi*, Sol Yayınları, s. 26-27.

kü siyasal-ekonomik çıkmazın niteliğini belirleme yönünden de önemli bir göstergedir.

Küçük üretim ve ona bağlı küçük ticaret hem yoksulluğun kaynağıdır, hem de kendisi yoksulluktan kaynaklanır. Çünkü küçük üretim, düşük kaliteli, ucuz mal üretimi demektir. Bu durum alım gücü düşük geniş yoksul yığınlarının küçük üretimin varlığını sürdürmesi için elverişli ortamı hazırlamaktadır. Öte yandan küçük üretim ve ticaret, kırsal nüfusun olduğu kadar kentsel nüfusun da büyük bir kesiminin (Türkiye nüfusunun hemen hemen yarısının) geçim ve meşgale kaynağıdır. Büyük-ölçekli üretimin baskı ve rekabeti altında bu kesimde sürekli bir yoksullaşma sözkonusudur. Ayrıca bölgeler arasındaki ilişkilerin, ve değişik iş kolları arasındaki bağlantıların zayıf oluşu ve modern işletmelerin mal ve hizmetlerinin pahalılığı, büyük-ölçekli üretimin gelişmesini engellemektedir. Küçük üretimin varlığını korumasında bir başka etken de, büyük-ölçekli işletmelerin büyük yatırımlara, gelişkin bir emeğe ve geniş bir pazara gereksinme duyması olgusudur. Bu durum büyük-ölçekli üretimle küçük-ölçekli üretim arasında aşılmaz bir uçurum yaratmaktadır. Küçük üretim kendi yapısı içinde çırpınırken büyük-ölçekli üretim, yabancı ve yerli sermaye bağılaşıklığı üzerinde gelişme göstermektedir. Dolayısıyla geleneksel el zanaatlarına ve tarıma dayalı küçük-ölçekli üretimin orta ve büyük-ölçekli üretime dönüşmesi çok zor ve yavaş olmaktadır.

Büyük-ölçekli girişimlerin gelişmesiyle birlikte, küçük üretimin bir kesimi üretim dışı bırakılırken, önemli bir kesimi de bu girişimlere bağımlı hale gelir. Bu gelişmeye koşut olarak küçük üreticiler arasında yıkıcı bir rekabet sürer. Türkiye’de özellikle el zanaatlarına dayanan küçük üretim alanında bu süreç çarpıcı bir biçimde gözlemlenmektedir.

Öte yandan, kapitalizmin daha başlangıcında tekelcilik ağır bastığı için, rekabet ortamı daha işin başında kaldırılmış, pazar ve fiyat işleyişi tekellerin egemenliği altına girmiştir. Büyük-ölçekli üretimin tekeli gücü karşısında rekabet olanağı bulamayan küçük üretim, yerli, bağımsız (ulusal) kapitalizme dönüşme olanağını hiçbir zaman bulamamıştır. Böylece ulusal nitelikte bir burjuvazi genel anlamı

içinde (ufak birimler sayılmazsa, ki bu birimler de eninde sonunda tekellerin boyunduruğu altına girmek ya da yok olmak zorundadır) aramak boşunadır.

Normal gelişme gösterdiği Batı Avrupa’da, kapitalizmin gelişmesi ve büyümesi için bütün koşullar elverişliydi ve o dönemin toplumsal gelişme sürecinde belirleyici rol oynamıştı. Türkiye gibi kapitalizmin emperyalist döneminde kapitalizmin ulusal sınırları zorlayarak girdiği ülkelerde koşullar tümüyle bunun tersinedir. Kapitalizm ekonominin çeşitli dallarına bağımsız olarak girdiği için, sektörler arasında bir uyum yoktur, tam tersine birbirlerinden kopuk bağımsız birimler halinde gelişme gösterirler. Bu, bir tüm olarak ekonomide bir dengesizlik yaratır. Bu nedenle, özellikle başlangıç döneminde devletin müdahalesi zorunlu hale gelmiştir. Devletin müdahaleciliği ile kapitalizmin yasaları, ekonominin bütün dalları için işlerlik kazanan yasalara dönüşmüştür. Özel girişimler bu yolla ve dış sermaye ile desteklenerek, yapay zorlamalarla birtakım tekeller oluşturulmuş, bu durum, tekelleri hem devlete hem de yabancı tekellere bağımlı kılmıştır. Türkiye kapitalizminin gelişme tarihinde önce devletin, daha sonra ise devletle birlikte yabancı tekellerin ağır bastığı bir çizginin giderek belirginleşerek günümüze dek ulaştığını görüyoruz. Ne denli büyük olurlarsa olsunlar, Türkiye’deki tekeller hem devlete hem de yabancı tekellere bağımlıdırlar. Bugün işadamlarının “devlet babadan” yakınan çarşaf çarşaf ilanlar yayınlamaları, devleti çokuluslu tekellerin istemlerine boyun eğmeye zorlamalarının altında yatan nedenler budur.

Enerji yetersizliği, hammadde kıtlığı, fiyat dalgalanmaları da, Türkiye gibi ülkelerde büyük-ölçekli sanayi gelişmesini köstekleyen etkenlerdir. O nedenle sermaye, arsa alım satımı, ithalât, ihracat, aracılık, istifçilik gibi spekülasyona dayanan alanlara kaymaktadır. Büyük-ölçekli üretimin riskli oluşu, geri kalmış ülkelere gelişmiş kapitalist ülkelere sermaye akışına neden olmaktadır. Özellikle petrol dolarları bugün büyük bir sermaye kaynağı olarak geldiği ülkeden gerisin geri Batının kapitalist ülkelerine akmaktadır.

Türkiye kapitalizminin gelişmesinin önünü tıkayan engellerden biri de ekonominin ağırlıklı olarak tüketime yö-

nelmiş olmasıdır. Tüketim, üretimin yapısını, gelişmesini ve niteliğini etkiler. Çünkü tüketimin kendisi de üretime dayanır. Ancak salt tüketim maddeleri üretimine dayanılarak kapitalizmin geliştiği görülmemiştir. Kaldı ki, büyük bir hırsla kırbaçlanan iç tüketim, üretimden bağımsız olarak, kendi başına gelişmektedir. Yeniden üretim sürecinin belirlenmesinde tüketimin etkinliğinin birincil önem taşıdığı gözönünde tutulursa, yerli üretimden çok ithalâta dayalı bir tüketim ekonomisi işleyişi hem giderek talebi artırmakta, hem de tüketim malları üretimini özendirilmektedir. Her ne kadar 7 milyar dolarlık ithalât içinde doğrudan tüketim malları çok az bir yer tutuyorsa da, aslında, ara malı, hammadde, makine kalemleri dış tekellere bağlı tüketim ekonomisinin çarkını işleten ve dış ticaret açığını her yıl biraz daha kabartan öğeler olmaktan öteke gidememektedir.

Öte yandan, büyük-ölçekli bazı sanayi kollarının varlığı, Türkiye kapitalizminin gelişme göstergesi sayılamaz. Türkiye gibi geri kalmış ülkelerde bazı sanayi kollarının gelişme göstermesi, emperyalist dünyada görülen yeni işbölümünün bir sonucudur. Ucuz emek, geniş alan olanakları ve çevre kirlenmesi gibi nedenlerle bazı işkolları geri kalmış ülkelere kaydırılmaktadır. Kapitalist ekonominin kendi yapısı içerisinde denetim altında tuttuğu bu ekonomik işleyiş içinde, görece olarak yüksek teknoloji istemeyen, ya da hammadde, teknoloji vb. yönünden tümüyle kendine bağımlı kıldığı, dokuma, petrokimya, kimya, otomotiv sanayii, elektronik aygıtlar ve atom santralleri gibi işkollarının bu yörelerde taşınması, sanayileşme olduğu görünümünü vermektedir. Oysa gerçeklikte Batının ileri teknolojisi, vasıflı emek-gücü karşısında, uluslararası rekabete girmek şöyle dursun, bu ülkelerin kapitalizmi ile aralarındaki uçurum giderek daha da derinleşmektedir. Örneğin gelişmiş ülkelerdeki kişi başına gelir, 1970'te gelişmemiş ülkelerdeki kişi başına gelirin 13 katı iken, 1975'te 17 katına çıkmıştır.⁷ Türkiye kapitalizminin gelişmiş ülkeler kapitalizminin giderek gerisinde kaldığını aşağıdaki tabloda yalnız bir biçimde görmek mümkündür. Onbeş yıllık dönem içerisinde Türkiye'nin kişi başına ulu-

⁷ Alexander Kodachenko, "Neocolonialist Strategy of the West" *Social Sciences*, n° 1, Moscow 1978, s. 159.

sal gelir farkı ABD ile 2.432 dolardan 6.177 dolara, Japonya ile 274 dolardan 3.227 dolara; beş yıllık dönem içerisinde AET ülkeleri ile farkı 2.103 dolardan 4.320 dolara çıkmıştır.

1960-1975 DÖNEMİNDE KİŞİ BAŞINA ULUSAL GELİR ARTIŞLARI⁸
(Dolar Olarak)

Yıllar	1960	1965	1970	1975
ABD	2.716	3.119	4.783	7.087
Türkiye	224	249	367	910
<i>Fark</i>	<i>2.492</i>	<i>2.970</i>	<i>4.416</i>	<i>6.177</i>
Japonya	500	753	1.887	4.437
Türkiye	224	249	367	910
<i>Fark</i>	<i>274</i>	<i>504</i>	<i>1.590</i>	<i>3.227</i>
AET	—	—	2.470	5.230
Türkiye	—	—	367	910
<i>Fark</i>	—	—	<i>2.103</i>	<i>4.320</i>

Görüldüğü gibi, görünüşte bir sanayileşme, bir büyüme gözlemlenmekteyse de, gerçeklikte görece bir gerileme söz konusudur. Yukarıda da değinildiği gibi, Batıdan aktarılan sanayi kolları ekonominin bütünlüğü içinde birbirlerini tamamlayan ve ekonomiyi bir tüm olarak ileriye sıçratan bir sanayileşme değil, kendi başlarına, bağımsız birimler halinde, dünya kapitalist üretimin bir halkası halinde ve esas öğelerini bu üretimin elinde tuttuğu ve giderek daha çok kendine bağımlı hale getirdiği bir sanayileşme görüntüsü sınırını aşmamaktadır. Buna bağlı olarak, ekonomik büyüme, dış pazarlara uyarlanmış bir sürece itilmektedir. Dolayısıyla da emperyalist dünyada uluslararası boyutlarda geliştirilen yeni işbölümü, ekonomik ve özellikle de teknolojik yönden geri kalmış ülkeleri, Batının sanayileşmiş ülkelerine artan bir oranda bağımlı kılma amacına yönelmiştir.

Bu işbölümünün doğurduğu bir başka sonuç da, nicel olarak ne denli küçük olursa olsun, dış sermayenin etkinliği, vergi indirimi, yatırım güvenceleri, ekonominin temel dallarındaki yatırım sınırlamaları ve öteki çeşitli ayrıcalıklarla, sürekli olarak artırılmaktadır. Buna bağlı olarak iç sermaye, ağırlıklı yanı sıra çokuluslu şirketlerin içerdeki iş takipçisi, onların yerel şubelerine dönüşmektedir. Dolayısıyla da geniş bir hizmetliler ordusu doğmakta ve tüketim

⁸ *Year Book National Accounts Statistics*, UN, 1976, Vol 2, s. 5, ve *Kalkınmayı Çoklu Değerlerle Somutlaştırma Üzerine Bir Deneme ve Uluslararası Karşılaştırma*, DPT, SPD Araştırma Şubesi, n° 5, 1972 Ankara.

talebini artıran en etkin öge olmaktadır.

Ekonominin "dikeyine bütünleşmesi", üretimin bütün aşamalarının, satış ve hizmetlerin denetim altına alınmasına yolaçmaktadır. Birleşmiş Milletler verilerine göre, çokuluslu şirketler, geri kalmış ülkelerin sanayi ihracatlarının yüzde 40'ından fazlasını denetimleri altında tutmaktadır. Bu nedenle gerek ihracat rakamlarının büyüklüğü, gerek büyüme hızının yüksekliği, çok kez gerçek durumu yansıtmaktan uzak kalmaktadır. Örneğin ihracatın büyük bir bölümünü dokuma ürünlerinin oluşturduğu Güney Kore, 12 milyar dolarlık ihracat yapmaktadır ve büyüme hızı 1978 yılı için yüzde 16,5 olmuştur. Taiwan'ın ABD'ye yalnız elektronik aygıtlar ihracatı 1978 yılında 5 milyar dolardır. Oysa gerçeklikte bu iki ülke de ABD sermayesinin tam bir denetimi ve boyunduruğu altındadır. Rakamları kabarık hale getiren dış sermayenin kendisidir.

Gelişmekte olan ülkeler kapitalizminin emperyalist kapitalizmle dikeyine bütünleşmesiyle içeriye akıtılan malî kaynaklar sonucunda, bu ülkelerin dış borçları da giderek büyümektedir. 1960'larda 20 milyar dolar olan bu ülkelerin borç tutarları, 1975'te 164 milyar dolara yükselmiştir. Sekiz kattan fazla olan bu artış oranı, Türkiye'de de aynı ölçüler içersinde artmıştır. 1965'te Türkiye'nin dış borç tutarı 1,2 milyar iken, 1978'de 18 milyar dolara yükselmiştir. Günümüz borçlandırma politikasının bir özelliğinin de devlet sektörünün finanse edilmesi amacına yönelik olduğunu belirtelim. Böylece o ülkenin kapitalizm adına hem tüm ülkenin ekonomisi ipotek edilmekte, hem de devlete dikte ettirilen ekonomipolitika ile ekonominin tümüyle denetim altına alınması ve içerdeki kapitalizmin gelişme ortamının devlet tarafından hazırlanması sağlanmış olmaktadır.

Özetlemek gerekirse, Türkiye kapitalizmi dünya kapitalizminin yeni işbölümü çerçevesi içersinde uluslararası sermayeye giderek artan bir ölçüde bağımlı hale gelirken, bir tüm olarak ülkenin ekonomik-toplumsal yönetiminin de dış sermayenin denetimi altına sokulmuş olduğu rahatça söylenebilir. Bugün tanık olduğumuz "batıyoruz", "ölüyoruz" yolundaki feryatlar, kuyruğunu kapana kıstırmış yerli burjuvazinin "devlet babaya" ve onun kanalı ile uluslararası

sermaye merkezlerine yakarışlarından başka bir şey değildir.

TÜRKİYE'DE BURJUVA İKTİDARLARININ NİTELİĞİNİ ULUSLARARASI SERMAYE MERKEZLERİ BELİRLEMEDİR

Ne var ki burjuvazi, bu yakarışlarını da iktidara yönelik tehditler kılıfı içersine ustaca yerleştirmesini becermiştir. Güdük Türk burjuvazisinin gücünü bilenler için etek dolusu paralar dökerek ilanlarla iktidar adayları araması girişiminin pek ciddiye alınır yanı yoktur. Türk burjuvazisinin gücü olsa olsa, birkaç mebusun şu partiden bu partiye transfer ücretini ödemeye yeter. Bu da bir ölçüde nicel olarak ve ancak kısa erimde hükümetlerin durumunu etkileyebilir. Ama iktidarların gerçek içeriğini belirleyen asıl güç uluslararası sermaye merkezleridir. Bu merkezler de, hiç kuşkusuz, iktidarların niteliğini, uluslararası sermayenin genel çıkarları doğrultusunda belirlerler. Bu çıkarların başında, kapitalizmin genel güvenliği gelir. O nedenle genel çıkarlar uğruna kimi zaman özel çıkarlar gözdardı edilebilmektedir.

Batı kapitalizminin genel güvenliği sosyalist sisteme karşı varlığını koruma içgüdüğü demektir. "Savunma" adı altında geliştirilen bu güvenlik stratejisi, uluslararası planda sosyalist sistem karşısında ayakta kalabilmek amacı yanında, kapitalist sistemin kendi içersinde patlak verebilecek devrimler ve iç savaşlara karşı, karşı-devrim ve bastırma amaçlarını da kapsamakta ve dolayısıyla siyasal ve ulusal bir içerik kazanmaktadır.

Siyasal ve ulusal güvenlik, "özgürlükçü demokrasi" adı verilen batı tipi demokrasinin temelini oluşturan serbest ticaret ve serbest girişim "özgürlüğü" anlamına gelir. Serbest ticaret ve serbest girişim özgürlüğüne yönelik her türlü tehdit, siyasal ve ulusal güvenliğe yönelmiş sayılmaktadır. Kapitalizmin çıkarları açısından bu anlaşılır bir şeydir. Bir başka deyişle, güvenlik altına alınmak istenen demokrasinin kendisi değil, kapitalizmin içeriğini oluşturan özgür ticaret ve özgür girişimdir. Bu sonuncular pahasına birinciyi gerektiğinde ve gücü yettiğinde sakınmadan bir yana itecektir. Çünkü Lenin'in deyişle mali-sermaye özgürlük için değil egemenlik için çalışır. Türkiye demokrasisinin kurtarıcısı olarak kolları sıvayıp meydana atılan Ece-

vit'in bir yıl boyunca batı kapitalizmine yaptığı "demokrasiyi kurtarma" çağrıları Türkiye'yi yeni siyasal arayışlara zorlama noktasına getirene dek yanıtız kalmıştı. Ne zaman ki Batıda Türkiye'nin hiç de istemediği bir yönelişe gireceği korkusu yaygınlaştı, işte o zaman Türkiye'ye yardım gündeme getirildi. İran'daki hiç beklenmedik değişmelerden sonra 5-6 Ocak 1979 tarihinde Guadeloupe doruğunda Türkiye gündemin birinci maddesine alındı. Bütün ekonomik olumsuzluklarına karşın, Türkiye'ye yardımın kaçınılmazlığı artık "demokrasinin kurtarılması" kılıfına büründürülebilirdi. Ünlü *Economist*, Türkiye'ye yardımın bir "kumar" olduğunu, "ama oynamaya değer bir kumar" olduğunu savunurken, gerekçesi de "yoksa Türkiye'nin doğuya kayacağı" kuşkusuna dayanıyordu.⁹

Hemen belirtelim ki, Türkiye'nin "doğuya kayması" tehlikesi Demirel ve Ecevit'in kişiliğinde somutlaşan iki siyasal partinin arasındaki bir siyasal tercih sorunu değildir. Tam tersine, Türkiye'nin içersinde bulunduğu ekonomik koşulların dayattığı bir sorundur. Ekonomik yasalar öteki toplumsal yasaların topunun üstündedir ve hiçbir siyasal yasa, ekonomik yasaları yasaklayamaz, onların işlerliğini önleyemez. Ama bunu söylerken siyasal önlemlerin, ekonominin koşullarını hiç de etkilemeyeceği anlamında alınmaması gerektiğini, ekonomik yasaların sonal belirleyiciler olduğu anlamında kullanıldığını belirtmek zorunluluğu vardır. Çünkü bu olgu gözden kaçırıldığında, toplumun yüzüze geldiği ekonomik çıkmazların çözümünü kendi gidişine terketmek ve bu yasaların kendi mantığı içinde ulaşacağı sonucu beklemek gibi bir yanlışa saplanmak olasılığı doğar. Bir başka deyişle, siyasal iktidarların toplumsal-ekonomik sorunlara yaklaşım biçimleri, kapitalist yasaların işleyişini engellemeden (ki bunu engelleyebileceklerini yukarıda belirtmiştik), ekonominin genel gidişini etkiler. Bu gerçekliği Türkiye pratiğine uyguladığımızda, Demirel'in uyguladığı vurguncu, talancı, kapkaççı yaklaşımla, bütün beceriksizlik ve deneyimsizliklerine karşın, Ecevit'in uygulamakta olduğu düzenleyici, toparlayıcı, ekonomik kaynakları ölçülü kullanma yönündeki yaklaşım arasında küçümsene-

⁹ *Economist*, January 13, 1979.

meyecek bir fark olduğu görülecektir. Birincisi daha kısa dönemlerde ülke ekonomisini bunalımlara ve dolayısıyla sonucu belli olmayan siyasal bunalımların içine sürükleyecek bir ekonomi-politika izlerken, ikincisi bunalımların dönemini uzatan ve bunalımı siyasal bunalımlara varacak boyutlara ulaştırmayan bir ekonomi-politika izlemektedir. Kuşkusuz, uzun erimde Türkiye'de kapitalizmin geleceği açısından Ecevit yaklaşımı Demirel yaklaşımına yeğlenecektir. Yüzyılların deneyimini kazanmış Batı kapitalizminin bellibaşlı sözcülerinin açıkça Demirel'e karşı ve Ecevit'ten yana bir tutum içersinde olmalarının nedeni budur. Kapkaççılığa alışmış, vurguncu, spekülasyoncu Türkiye kapitalizminin burunlarının ucunu göremeyen sözcülerinin Ecevit iktidarını yana yakıla iç ve dış "etkili çevrelere" şikâyetlerinin pek bir sonuç vermeyeceğini anlamamış olmaları, başlarına silindir şapka geçirmelerine karşın, o şapkanın altında taşıdıkları kafanın tefeci-bezirgân anlayışın ötesine daha geçmemiş olduklarını göstermektedir. Alınan bütün ekonomik önlemler, Batının kapitalist merkezlerinin onayından geçtikten sonra yürürlüğe konmuştur ve konacaktır.¹⁰ Batı kapitalizmine göbek bağıyla bağlı iç burjuvazi, belki de ağababaları tarafından kulakları büküldüğü için, geç de olsa bunu kavramış görünmektedir.

Yukarıda, öykünün ancak bir bölümünü anlatmaya çalıştık. Bir de öykünün öteki bölümü var.

GÜNÜMÜZ KOŞULLARINDA BURJUVAZİNİN EN İYİ SEÇENEĞİ SAĞ SOSYAL DEMOKRASİDİR

Mali-sermayenin özgürlük için değil, egemenlik için çaba gösterdiğini söylemiştik. Uluslararası sermayenin asıl amacı egemenliğini pekiştirmek olduğuna göre, bu amacı gerçekleştirmek için güçlü bir devlet mekanizmasına gereksinme duyduğu açıktır. Tekelci kapitalizmden tekelci devlet kapitalizmine geçişte bu etken küçümsenmeyecek bir rol oynamıştır. Gelişen işçi sınıfı üzerindeki baskısını pekiştirmek, egemenliğini korumak için burjuvazinin güçlü bir devlet mekanizmasını gerçekleştirmek zorunda oluşu,

¹⁰ Bkz: Ülke'nin 7. sayısında İcen Börtüçene'nin "Ekonomik Önlemler Üzerine Bazı Düşünceler" adlı yazısı.

toplumun yaygın sınıf ve katmanları üzerinde burjuvazinin iradesini doğrudan gerçekleştirecek olan yürütme erkine birincil bir önem kazandırmıştır. Dolayısıyla yürütme erkinin yasama ve yargı erkinin üstüne çıkması, çağdaş burjuva demokrasisinin belirleyici özelliğidir. Bunun sonucu olarak, geniş yığınlarla devlet mekanizması arasına aşılmaz bir duvar örebilecek, yığınları yönetimden uzak tutabilecek, güçlü bir bürokrasi, yürütme erkinin işlevlerini yerine getirebilecek olan, ve onu tamamlayacak olan önemli bir etkenidir. Bu amaçla bürokrasi hem devlet içersinde hem de toplum içersinde, çeşitli kademelerde geliştirilmek zorundadır. Gene buna bağlı olarak, burjuvazinin yönetimini güvenceye alması, toplumun en dinamik sınıfı olan işçi sınıfının ellerinin kollarının bağlanması için, bu sınıf içersinde güvenilir bir bürokrasi yaratması ve işçi sınıfını kendi doğrultusunda yönlendirmesi zorunluluğu vardır.

Sosyal-demokrasi, niteliği gereği, yürütme erki yönünden eski yönetime göre zayıf olmakla birlikte, güçlü bir bürokrasi yönünden eski yönetime göre daha olanaklıdır. Sağ sosyal-demokratik bir uygulama içersinde görünen birbuçuk yıllık CHP yönetimi, yürütme erkinde gösterdiği güçsüzlüğünü ne denli hükümet içersindeki "bağımsız" kanada yüklemiş olursa olsun, doğrudan kendisinden kaynaklanmaktadır. Ama "devleti işler hale getirme" gerekçesi altında, geniş halk yığınlarının yakındıkları bürokrasi ise CHP yönetiminin bu yönde yaptığı başarılı uygulamasının sonucudur. Mali-sermaye, devlet mekanizmasının güçlendirilmesi yönünden CHP'den daha elverişli bir siyasal partiyi, bugünün koşullarında bulamayacaktır. Bu iktidar, aynı zamanda burjuvazinin yedeğinde tuttuğu resmi ve resmi olmayan güçlerin gelişme ortamını da hazırlamaktadır.

Öte yandan, sağ sosyal-demokrasinin bürokratik niteliğiyle devlet mekanizmasının güçlendirilmesi açısından tekeli sermayeye sağladığı yarar yanında ve en az onun kadar önemli olan bir başka yarar da, işçi sınıfının içersinde yaratacağı bürokrasi yoluyla, toplumun bu en devrimci sınıfını egemen güçler yararına denetim altında tutabilme olanağının sağlanmasıdır. Gerçekten de Türkiye işçi sınıfı sağ sosyal-demokrasi tarafından beslenen bir sendika büokra-

sisi ağı içersinde adeta tutsak edilmiştir. Bunun en çarpıcı örneğini Türkiye'nin iki büyük konfederasyonunda, Türk-İş ve DİSK'teki gelişmelerde görüyoruz. Kuruluşuyla birlikte siyasal anlamda sınıf sendikacılığının en tutarlı örneğini veren DİSK, sistemli bir biçimde sosyal-demokratlaştırılarak adeta iğdiş edilmek istenmektedir. DİSK içersinde bu süreç geliştirilirken, Türk-İş'i içi kof bir konfederasyon kimliğine büründürecek olan ve DİSK'in devrimci sendikacılığına yönelen büyük akış süreci, geçici de olsa, durdurulmuştur. Bununla da kalmamış, Türk-İş son kongresiyle sağcı-faşist sendikacılığın ellerine teslim edilmiştir. Türk-İş Genel Başkanı kimliğiyle MHP kongresini onurlandıran, aslında sağ sosyal-demokrasinin izlediği politikanın kendisidir.

Tarih sosyal-demokrasiye, yeğinleşen ekonomik-toplumsal bunalımları burjuvazi adına hafifletmek görevi yüklemiştir. Aslında sosyal-demokrasi, toplumda yoğunlaşan sınıf savaşımının yarattığı bunalımın üstesinden gelemediği zaman, burjuvazinin başvurduğu bir yönetim biçimidir. Kuşkusuz, sosyal-demokrasi, üzerine yüklenen bu görevi hep yerine getirebilmiş değildir. Toplumsal-ekonomik bunalımın sosyal-demokrasinin gücünün sınırlarını aştığı zamanlar da olmuştur. Böyle zamanlarda burjuvazi, sosyal-demokrasiye yaptırmadığını faşizme yaptırmıştır. Bu nedenle, burjuvazi faşizmi olduğu kadar sosyal-demokrasiyi de sırası geldiğinde kullanmak üzere, yedek güç olarak koltuğu altında tutmaktadır. Her ikisi de burjuvazinin göğüslerinde süt emen iki düşman kardeş görünümündedir. Bu nedenle sosyal-demokrasiden faşizme karşı kararlı bir savaşım beklemek hayalcilik olur. Maraş'ta ancak nazizmde görülen türden bir katliam sürdürülür ve sıraya dizilen insanlar "Karaoğlan'a kurban edileceksiniz" denerek başları satırla vurulurken Karaoğlan'ın içişleri bakanı, olayların basit bir tahrik olduğunu söyleyebilmiştir. Bugün de MHP'lisi, AP'lisi yüzlerce avukat, senatör, milletvekili vb. bu soykırımın arkasında olduklarını gizleme gereği bile görmeden, caniler şebekesine her türlü desteği sağlarlarken, eşi az görülen cinsten kan, zulüm ve terörün kollarına bırakılmış binlerce insana sahip bile çıkmamıştır.

Ağır bir toplumsal-ekonomik bunalımın çalkantıları

içersinde nereye gideceği kestirilemeyen bir Türkiye için, hele burjuvazi adına pek de başarılı olmayan faşizm denemesinden sonra, kuşkusuz en iyi yönetim biçimi sosyal-demokrasi olacaktır. Yığınların demokrasiye duyduğu özlem ve faşizme karşı kabaran öfkesi, reformcu görünümü altında ancak sosyal-demokrasi tarafından dinginleştirilebilirdi. Faşist kırması MC iktidarı, emekçi sınıfların yoğunlaşan sınıf savaşmaları karşısında güçsüz kalıyordu. Bu sınıflarla burjuvazi arasında, sınıf uzlaşmacılığı niteliğiyle bir köprü kuracak olan CHP'nin iktidara ortak edilmesi zorunluluk haline gelmişti. "Geniş tabanlı hükümet" biçimiyle bu formül, parlamento içersindeki siyasal dengeleniş içersinde kurtarılamadı. Ancak AP içersisinde "bağımsızlaştırılan" bir aktarma ile CHP ağırlıklı bir hükümet de burjuvazinin işine geliyordu. Böylece bir taşla birkaç kuş vurulmuş olacaktı. Bıçağın ağzındaki CHP ağırlıklı bir hükümetle, hem ekonomik bunalımın yükü geniş yığınların umudu CHP'nin omuzlarına yüklenmiş olacak, MC hükümetlerinin yapamadığı bu hükümete yaptırılmış olacak; hem de umut olma heyecanına kapılarak bir dizi "reformcu" girişimler yapma olasılığı önlenilecek ve "düzen değişikliği" sloganını kendisine bayrak edinerek yığınları peşinde sürüklemesini başarmış olan bir CHP'nin bile düzenin kılına dokunamayacağı gerçeği yığınlar önüne sergilenmiş olacaktı. Ve hepsinden önemlisi, "düzenin değişmezliği" kanıtlanmış olacaktı.

SAĞ SOSYAL-DEMOKRASİ "UMUT" OLMAKTAN ÇIKMIŞTIR

Gerçekten de birbuçuk yıllık hükümet uygulamaları, bu hesapları büyük ölçüde doğruladı. Muhalefette iken elinde sihirli bir değnek bulunduğuna, iktidara gelir gelmez her şeyin bir anda düzeleceğine, büyük halk kesimleriyle birlikte kendisini de inandırmış bulunan CHP, köprülerin altından çok suların aktığını, o sihirli değneğin de sulara kapılıp çoktan gittiğini, iktidara geldikten ancak çok sonra farkedebilmiştir. CHP, muhalefette ne denli deneyimli, atak ve kararlı ise, iktidar koltuğunda da o denli acemi, ürkek ve ikircikli davranmıştır.

Kendisini iktidara oturtan koşulların, dünya kapitalizminin içine düştüğü onmaz bunalım sonucu kapitalizmin

kendi ekonomik açmazlarını çözmeye çalıştığı bir dönemin, buna koşut olarak Türkiye kapitalizminin de aynı çıkmazlara girdiği bir dönemin oluşturduğu koşullar olduğunu unutan CHP, dünyayı 1950'lerin dünyası, Türkiye'yi de 1950'lerin Türkiye'si sanarak kapitalist dünyanın "yardım" musluklarının yeniden açılmasını boşuna bekleyip durmuştur.

Oysa Batı kapitalizminin işlerliğinin birincil itici gücü olan kâr, gerek hammadde yönünden, gerek görelî olarak daha az çekici bir pazar olma durumuna düşmesi yönünden, Türkiye'yi, Afrika, Asya Amerikan ülkelerinin pek çoğunun gerisine itmiş bulunmaktadır. 1950'lerle birlikte kapitalist dünyanın bilim ve teknoloji alanında sağladığı büyük ilerleme, hammadde gereksinimini kat kat artıran ve bu nedenle, başta petrol olmak üzere, uranyum, bakır, elmas, kobalt vb. gibi stratejik önemi ağır basan hammadde kaynaklarına sahip ülkelere ilgiyi artırmıştır. Bugün en ileri teknolojinin girmiş olduğu bu kaynakları, olabilecek en kısa sürede kurutmak için, Batının kapitalist ülkeleri kendi aralarında acımasız bir yarış içersindedirler.

Soğuk savaş döneminin anti-komünist kalesi konumundaki Türkiye'si, 1960'lardan sonra, soğuk savaş havasının giderek ılımanlaşmasıyla birlikte eski "jeopolitik" önemini ölçüde yitirmeye başlamıştır. Kuşkusuz Asya ve Avrupa arasında bir köprübaşı oluşturması, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'i denetim altında tutacak bir konumda olması ve sosyalist dünyaya kapılarının doğrudan açılması, çağın uzaklık ve iletişim kavramlarının köklü değişmelere uğramış olmasına karşın, ekonomik ve siyasal önemini bu günde korumaktadır. Ancak uluslararası düzeyde oluşturulan yumuşama havası ve dünya ölçeğinde güçler dengesinde görülen değişmeler, kapitalist dünyanın Amerika'dan Asya'ya kadar oluşturduğu ittifaklar zincirinin halkalarını birer ikişer parçalayıp atarken, dahası, kapitalizmin kendi içersisinde yeni odakların oluşması sonucu, kapitalist ülkeler birbirlerinden bağımsız olarak, öteki ülkelerle ikili ilişkilere girerken, Türkiye'deki iktidarlar, bu değişmelerin farkında bile olmadan, tam bir uydu politikası ile, ABD'nin kayıtsız şartsız ardından yürümüşlerdir. Ecevit hükümetinin, öncekilerden farklı olarak, genelinde de olsa, bu olguları görerek, yıllardır sür-

dürülen uyduluk politikası sonucu, dünya siyasal arenasında adını duyuramayan Türkiye'yi içine gömüldüğü yalnızlıktan, bir ölçüde silkeleyip çıkarması, içerdeki sermaye çevrelerini boş yere kaygılandırmıştır. Çeşitli uluslararası ilişkilerde "bağımsız" bir tutum takımlayabilecek bir Türkiye görünümü, kuşkusuz Türkiye kapitalizmi adına olumlu olarak değerlendirilmelidir. Çünkü bu arayışlar, hükümetin, iflasın eşliğinde dolaşan Türkiye kapitalizminin kurtarılması amacına yönelik ivedi dış yardım gereksinmesinden kaynaklanmıştır. Bu çabalar, beklenen ölçekte olmasa bile, vadesi gelen borçların ertelenmesi, dış satım olanaklarının artırılması, petrol gübre ve elektrik sağlanması yönlerinden gerek kapitalist dünyadan, gerek sosyalist dünyadan ve özellikle de Arap ülkelerinden, önceki hükümetlerin sağlayamadıkları desteği ve anlayışı görmüştür.

Zaman zaman CHP yönlendiricilerinin "üçüncü dünya" adı verilen 77'ler grubunun uluslararası düzeyde "yeni ekonomik düzen" arayışlarına katılmaları girişimleri, sermaye çevrelerini ürktümüş ise de, aslında ivedi dış kaynak arayışı içerisinde hükümetin, kısa erimde bu ülkelere beklediğini bulamayacağı anlaşılınca, gene Batının sermaye kaynaklarına yönelmesi, bu kuşkuların yersizliğini çabucak kanıtlamış oluyordu. Gerçekten de CHP hükümetinin Türkiye'nin otuz yıldan beri izlemekte olduğu Batı yanlısı, NATO'cu politikasından herhangi bir sapma göstermesi sözkonusu değildi. Tersine, Ecevit, bütün çabasını, NATO içerisinde daha sağlam bir yer tutmak, zayıflayan NATO ittifakının güneydoğu kanadını yeniden canlandırmak yönünde yoğunlaştırmıştır. Dahası Türkiye'nin coğrafi konumundan yararlanarak Ortadoğu'nun zengin petrol ülkeleri ile Batı arasında (yani NATO arasında) bir köprü görevi görmek, Batı teknolojisi ile petrol dolarını Türkiye'de birleştirecek bir aracı olma görevinin gönüllü adayı olmak düşlerini bile kurmuştur. Ortadoğu'da yeni dengelenmelerin sözkonusu olduğu bir dönemde, böylesine bir düşü gerçekleştirmek pek çekici bir düşünce sayılabilir. Ama Türkiye'nin böyle bir işlevi üstlenmesi için "din kardeşliği" dışında, güçlü bir neden yoktur. Batının Türkiye'ye sunmak istediği teknoloji Türkiye'deki ucuz emek-gücüne dayanan işkollarını kapsamaktadır. Ör-

neğin AET'nin topluluk dışı Avrupa ülkeleri Dış İlişkiler Müdürü Pierre Duchateau, bu işbirliğini şöyle örneklendirmektedir: "Orta Doğu'da 'anahtar teslimi' işletmeler yapmak konusunda artan bir rekabet var. Türkiye bu iş için karmaşık makineleri imal edemediği için bu fabrikaların yapımı konusunda girişimlerde bulunamamaktadır. Öte yandan Topluluk ülkeleri gereken makineleri sağlayabilir; fakat bu inşaat işlerini yapmak üzere kendi işçilerini bu ülkelere yollamak çok pahalıya malolmaktadır. Bu alanda ortak girişimlerde bulunmak için pek çok olanak vardır."¹¹ Görüldüğü gibi Türkiye'ye yüklenmek istenen taşaronluk görevi ve tarım ürünlerinin daha iyi kutulanması vb. dışında, önemli bir teknolojik destek düşünülmemektedir.

Öte yandan, kapitalizm, elindeki ileri teknolojiyi Türkiye kanalıyla dolaylı aktaracağına, doğrudan aktarmayı yeğlemektedir. Böylece petrol ülkelere akıtılan petrol dolarlarının bir bölümü (öteki bölümü doğrudan Avrupa ve Amerikan bankalarına akmaktadır) bu kanalla kapitalizmin kasalarına geri dönmektedir. Üstelik hızla tükenmekte olan petrol kaynaklarını olabildiğince kısa sürede kurutabilmek amacıyla en ileri teknoloji bu ülkelere yerleştirmek için büyük bir sabırsızlık içerisinde. Burada yeri gelmişken belirtmek gerekir ki, ileri teknoloji, her zaman toplumun ileriye doğru atılımını sağlayan devrimci bir kaldıraç işlevi görmez. Çoğu kez, tam tersine, ileri teknoloji daha çok sömürü ve onunla birlikte toplumun geleceğini güvence altına alabilecek olan maddi kaynaklarının kısa sürede kurutulması demek olduğu için, toplumlara geriletici, gerici bir işlev yapar. Dolayısıyla teknolojinin giriş amaçları ve koşulları birincil önem taşır.

TÜRKİYE'NİN SEÇENEĞİ "ÜÇÜNCÜ DÜNYA'DIR

Hammadde yönünden zengin pek çok ülke, hızla gelişen, en ulaşılmaz, kuytu yerlere kadar uzanan kapitalizmin teknolojisine, önceleri iştahla kucaklarını açarlarken, onun kendilerini lokma lokma yutan bir dev olduğunu kavramakta gecikmediler. Ama bu devin karşısında güçsüz kalıyorlardı. Doğal kaynakları büyük bir ağırlıklılıkla kurutmak

¹¹ Avrupa, Nisan 1979, Sayı 40, s. 27.

için olabildiğince fazla üretim yanında, bu fazla üretimin fiyatları ucuzlatması, da dünya pazarında başlıca dış satım kaynağı olarak, o ülkeyi tekel fiyatlarına bağımlı kılıyordu. Kendi malını tekel fiyatları ile satarken, gene aynı pazarda sanayi ürünlerinin alımında tekel fiyatları ile karşı karşıya geliyor ve böylece artan sanayi ürünleri fiyatlarıyla boy ölçüşemeyecek bir eşitsizlik, giderek arayı daha da açarak sürüp gidiyordu. Bu, hammadde üreten ülkelerin her yıl biraz daha yoksullaşması, kapitalist tekellerin daha da güçlenmesi demek oluyordu. Öte yandan kaynakların kısa sürede biteceği olgusu, bu ülkeleri iyice dehşete düşürüyordu. Onun için bugün en tutucu rejimler bile, Batı yönünden gelecek olan her şeye kuşku ile bakmaktadır. “Yeni Ekonomik Düzen” adı altında yeni arayışlar bu ülkeler arasında güçlü bir hareket oluşturmaktadır. Kapitalist dünyanın bu tepkileri “zengin kuzey” ve “yoksul güney” biçimi içersinde sunmaya çalışmasına karşın, savaşımın gelişmiş kapitalist dünya ile, şu ya da bu yoldan bu dünyaya bağımlı, geri kalmış ülkeler arasında olduğu gerçekliği ağır basmaktadır. Bu gerçeklik kavrandıkça, kurtuluş yolunun, uluslararası tekellerin dayattıkları koşulları yıkmak, onların çizdikleri sınırları parçalayıp atmak ve kapitalist dünyanın hammadde kaynağı ve işlenmiş sanayi ürünleri pazarı olmaktan kurtularak kendi kendine yeterli, sağlam bir sanayileşmeye yönelik bir düzen değişikliği zorunluluğu kaçınılmaz olacaktır.

Bugünün koşullarında ise, kapitalist ülkeler arasında ve bir tüm olarak kapitalist dünya ile sosyalist dünya arasında, dünya pazarlarında bir rekabet vardır. Dünya pazarlarında sürdürülen bu rekabete dayanarak bir ölçüde de olsa, fiyat oluşmasında tekelci fiyatlar karşısında ayakta durabilmek için bu çelişkilerden yararlanmak, uluslararası ölçekte birlikler kurarak bir dayanışma içersine girmek yoluna gidilmektedir. Ne var ki, piyasanın yüzde 90'ını elinde tutan ve yerine konması şimdilik olanaksız ve hayati önem taşıyan petrol ürünleri üzerinde kurulan bu dayanışma dışında, öteki hammaddeler konusunda aynı başarının sağlanamayacağı pratikte görülmektedir. OPEC'in etkinliği örnek alınarak, emperyalizme karşı ortak bir strateji çizme

çabaları, sosyalist dünyanın da desteğini sağlayan güçlü bir akım oluşturmaktadır. Kapitalist dünyanın bütün çabası, bir takım ödünleri de göze alarak, gelişmeleri bugünkü çerçevesi içersinde tutmaya yöneliktir. Şimdilik, örneğin OPEC'in fiyat yükseltmesinden, en çok, petrol üretmeyen geri kalmış ülkeler etkilenmektedir. Bu gruptaki ülkelerin ödemeler dengesi 1973'te 12 milyar dolar, 1975'te ise 45 milyar dolar açık vermiştir. Yeni zamlarla bu açık çok daha büyüyecektir. Bu nedenle “yeni ekonomik düzen” deyimi, kapitalist düzenle sosyalist düzen dışında, bir başka ekonomik yeni bir sistem olarak anlaşılabilir. Bir başka deyişle, son tahlilde, bu, sosyalizmle kapitalizm arasında bir tercih arayışıdır. Eninde sonunda sosyalizme varacak olan bu yaklaşım, emperyalizmin en büyük korkusu haline gelmiştir.

Türkiye'nin 77'ler grubuna katılması girişimi uzun erimde hiç kuşkusuz kapitalizm tarafından engellenecektir. Türkiye kapitalizmini kurtarmak başka bir şeydir, Türkiye'nin kurtuluşu başka bir şey. Birbirleriyle uzlaşmaz çelişkileri olan iki ayrı olgudur. İkisini birden kurtarmaya kalkmak olanaksız olduğuna göre, sorun gelip “düzen sorunu” dayanmaktadır. CHP'nin “düzen değişikliği”nin, sağ sosyal-demokrasinin yığınları aldatmacasından öteye geçemeyeceği uygulamada kanıtlandığına göre, burjuvazinin kuşkuya kapılması için tutarlı bir neden yoktur. Burjuvazinin asıl korkusu, CHP hükümetleri döneminde görece olarak demokratik ortamın, pek çok engellere karşın, daha elverişli oluşundan yararlanacak olan yığınların Türkiye'nin kurtuluşunu gerçek anlamda bir düzen değişikliği sorunu olduğunu kavrayacak siyasal bilince ulaşması ve bu sorunu ulusal bir sorun olarak çözümleme savaşımını kızıştırması olasılığından kaynaklanmaktadır. Ne var ki, Türkiye'nin yakın tarihi, ekonomik bunalımların hemen ardından siyasal bunalımlara geldiğini göstermektedir. Toplumun emekçi yığınlarında en büyük yıkımı gösteren bu bunalımlar siyasal niteliğe dönüşür dönüşmez, kimi kesimleri ağır bir baskı altına alıp ezerken, kimi kesimleri de bir üst siyasal bilinç düzeyine sıçratır ve kararlı bir savaşımın içersine iter. Sağ sosyal-demokrasinin işlevi böyle dönemlerde yükselen toplumsal tepkileri hafifletmek, bir dizi eko-

nomik müdahalelerle bunalımı nereye varacağı belli olmayan daha ağır siyasal bunalımlara sürüklenmeden önlemektir. Ama kaynak aktarımını belli ölçüde başka yönlere çevirmek anlamına gelen bu tür müdahalelerin yapılabilmesi için bile, burjuvazinin onayını almak gerekir, yoksa burjuvazi, özgür ticaret ve özgür girişime müdahaleci tutumların bütün ekonomik kötülüklerin kaynağı olduğu tezinin en parlak teorik ve pratik kanıtlarını etkin çevreler önüne sergileyiverir. CHP iktidarının uygulamaya çalıştığı ve hükümet programında öngörülen bu tür müdahaleler daha başlangıçta engellenmiştir. Salt çoğunluğu elinde bulundurduğu bir dönemde hazırladığı yeni vergi yasasını olsun, parlamentodan geçirememiştir. Bu durum, hem ekonomik bunalımın altında ezilen yığınların hoşnutsuzluğunu artırmakta, hem de dizginden boşanmış ekonominin bunalımın batağına iyice saplanmasına yol açmaktadır. Ekonomik çıkmazların sonunda toplumsal desteğini giderek daha çok yitiren iktidarın burjuvaziye kayıtsız şartsız teslim olması kaçınılmaz hale gelmiştir. Tekelci kapitalizmin yeni koşulları ve ağırlaşan ekonomik bunalımın yeni düzenlemelere zorlanması en hızlı gelişme örnekleri gösteren ülkeler bile, bir anda kendini aynı döngünün içersinde görmektedir. Kapitalist gelişmenin benzersiz örneği olarak gösterilen Brezilya bile bugün 40 milyar doları aşan dış borçların ve yüzde 40-50 oranında seyreden enflasyonun baskısı altında uluslararası sermaye merkezlerinin reçetelerini beklemektedir.

“Kabuğunu çatlatan” Türkiye edebiyatı ekonomik yasaların sert duvarlarına çarpınca bir anda yokolmuştur. Salt petrolü bile karşılayamayacak bir dış satım düzeyi, yüzde 70 oranında enflasyon, yüzde 20’ye ulaşan işsizlik — Türkiye kapitalizminin bugün vardığı nokta budur. Demirel’in hangi ekonomik dehası bu rakamların tırmanışını engelleyecektir? Hangi üretimle, hangi kaynakla ihracat artırılacak, enflasyon önlenecek, işsizlik azaltılacaktır? İMF’in öngördüğü, ihracatın artırılması, tüketimin kısıtlanması, özel girişimin yöreklendirilmesi için ücretlerin dondurulması, taban fiyatlarının dondurulması, paranın değerinin düşürülmesi, daha çok borçlanma gibi önlemler, emekçi sınıflardan daha çok sızdırmak, yığınları daha çok yoksullaştırmak, ve

bunlardan alınanları burjuvazinin kâr teknelerine aktarmak anlamına gelmektedir. Başka bir yorumu da yoktur. Bu noktadan sonra siyasal bunalımların yeğlenmesi pek doğaldır.

CHP hükümeti MC hükümetlerinin hazırladığı bütçe ile işe başlamıştı. Bugün CHP’nin yerine gelecek olan yeni hükümetler de, şimdiki hükümetin hazırladığı plan ve bütçeleri uygulamaya koyarak işe başlayacaktır. Bu uygulamaların özdeşliği muhalefet-iktidar çekişmeleri izlendiğinde en çarpıcı bir biçimde görülebilmektedir. Ekonomik alanda her uygulamaya muhalefetin yönelttiği eleştirilere, iktidar, aynı uygulamaların eleştiriyi yapanlarca geçmişte yapıldığına tanıtılarak karşılık vermektedir. Doğrudur, çünkü her ikisi de uluslararası sermaye merkezlerinin dikte ettirmiş oldukları ekonomi politikayı yürütmekle yükümlüdürler. Demek oluyor ki, bugün CHP iktidarının yerini bir AP iktidarının gelmesi ekonomik anlamda yeni hiç bir şey getirmeyecektir. Üstelik Demirel iktidarı, onarılmakta olan devlet mekanizmasının işlerliğini yeniden laçkalaştıracak, devlet olanaklarıyla biriken kaynaklar spekülâtorlere aktarılarak, ekonomideki anarşi daha da körüklenecek, toplumsal tepkiler yoğunlaşacak siyasal bunalım daha da ağırlaşacaktır. İşte bunun içindir ki, uluslararası sermayenin siyasal sözcüleri, diplomatik kuralları da atlayarak Ecevit’i Demirel’e yeğlediklerini açıklamaktan kaçınmıyorlar.

Özetleyecek olursak, Türkiye bugün tıpkı 1960 ve 1970 öngünlerinde olduğu gibi 1980’lerin kapılarını da yoğun toplumsal ve siyasal bunalımlarla birlikte aralayacağına benziyor. Bu bunalımlar kuşkusuz yeni siyasal çözümlerini de birlikte getirmek zorundadır. Bu çözümlerin niteliğini şimdiden kestirmek olası değil. O günün genel olarak dünyadaki güçler dengesi, özel olarak da Türkiye’deki güçler dengesi, gelecek iktidarların niteliğini belirleyecektir. Ancak işlerliğini iyice yitirmiş olan bu gidişin “güçlü iktidar”, “güçlü devlet” ilkesiyle yeniden yönlendirilmesi olasılığı şimdilik daha ağır basmaktadır. Bugün bu olasılığın nesnel ve öznel koşulları sürekli olarak olgunlaştırılmaktadır. Bir başka deyişle, faşizm bir iktidar seçeneği olarak yedekte bekletilmektedir. Sağ sosyal demokrasi denemesinin başarısızlığı oranında, burjuvazi, faşizmi devreye sokmak üzere hareke-

te geçirme hazırlığı içersindedir. Parlamento aritmetiği üzerinde ne tür oyunlar düzenlenirse düzenlensin, CHP'nin dıştalıldığı yeni bir iktidar seçeneği olasılığının çok zayıf olduğu bir sırada, Demirel'in bütün gücüyle siyasal ortamı kızıştırma çabaları, faşist militanlara açıkça destek sağlanması, besbelli ki bu hesaba dayanmaktadır. Bu çabalar, sağ sosyal demokrasinin başarısızlıklarıyla tamamlandığı ölçüde burjuvazinin bu hesabı açık seçik hale gelecektir. Aslında burjuvazinin niyetlerinin belirginleşebilmesi için beklemeye hiç gerek yok. Ülke ölçeğinde güdümlü bir biçimde yönetilen iç savaş kışkırtıcılığı, basına kadar yansıyan demeçler, yazılar, tutanaklara geçen ifadeler, faşizmin hesaplarını gözler önünde sergilemektedir.

Burjuvazinin, kararın ufuklarını bütün bir toplumu kucağıyla boyutlara ulaştırmak için, faşizmin kara güçleri üzerinde hesaplar yaptığı bir ortamda, 1960'ların bunalmalarından çelikleşmiş, 1970'lerin deneyimleri ile donanmış ve bir tüm olarak toplumun geleceğini güvence altına alacak siyasal bilince erişmiş 6-7 milyonluk bir işçi sınıfının ve ondan kat kat fazla emekçi yığınların 1980'ler Türkiye'sinin siyasal yaşamında birinci derecede belirleyici bir güç olarak, bugünden mevzilendiğini belirtmek gerekiyor. O nedenle yarın bugünden daha belirgin bir biçimde demokrasi güçleri ile demokrasi düşmanı faşist güçler arasında sonal bir hesaplaşmanın savaşımı *verilecektir*. Bugün bu sonal hesaplaşmanın ilk çatışmalarını yaşıyoruz. Bu ilk çatışmalarda faşist güçlerin daha baskın görünmeleri, demokrasi saflarının henüz yeterince sıklaşmaması sonucudur. On yıldır sürekli saldırı durumunda olan faşist güçlere karşı halkımız tam bir savunma durumundadır, ama en küçük bir yıldırmalık göstermemiştir. Ancak anti-faşist demokrasi cephesinin oluşması sorunu bugünden yarına ertelenmeyecek kadar ivedi çözüm beklemektedir. Bütün günahlarına ve kusurlarına karşın sosyal demokrasinin bu cephede yerleşmesini sağlamak, onu faşizmin kollarına teslim etmemek sınıf savaşımı tarihinin devrimci harekete öğrettiği en önemli derstir.

MUZAFFER ERDOST

FAŞİZM KONUSUNDA BAZI AÇIKLAMALAR

YENİ ÜLKE dergisinin ağırlık verdiği konulardan biri: *faşizm*. Derginin bugüne değin çıkan sayılarını irdeleyecekler, hemen her sayıda, faşizmin bir yanının ya da bir parçasının ele alındığını göreceklerdir. 1978 yılını geride bıraktığımız sayıda, Türkiye'nin en güncel ve önemli sorunu olarak faşizm sorununu, son bir yılın çerçevesi içersinde sergilemek işini, ben üstlendim; ve sonuç olarak, "Faşizm ve Türkiye/1978" yazısı, bu gereksinmeden doğdu. Şu da var ki, tam da 1978'i 1979'a bağlayan günlerde çıkması gereken derginin hem yazısını ulaştırmak, hem de 1978'in olaylarını bir bütün olarak kucaklayan bir yazının yazılması, özgün güçlüklerini de birlikte getirmekteydi. Çünkü, faşizm, o denli faaliyet halindedir ki, bu konuda yazılan bir yazı, dergi içersinde okur önüne gelene değin eskimese bile, yazılması ile yayınlanması arasındaki kısa aralık içersinde ortaya çıkabilecek yeni ve daha büyük herhangi bir olayı kapsamadığı için eksik kalabilir. Nitekim, "Faşizm ve Türkiye/1978" ile ilgili bir yıllık gazete kütüphanelerinin arşivlenmesi ve tasnif

edilmesi, bir yandan yazıya başlamamızı geciktirirken, öte yandan da, yazının son bölümlerine gelindiğinde patlak veren Kahramanmaraş olayları, bu olayların acısını ve öfkelerini yüreğinde duyan her insan gibi bizi de etkisi altına aldı, ve bu acı ve öfkenin her gün biraz daha kabaran duyguları ortasında yazımın son bölümleri tamamlandı. Bu nedenle, okur, “Faşizm ve Türkiye/1978”in son bölümlerinde, yazının başlangıcındaki sistematığı bulamayacaktır, ve ikincisi, gene okur, yazılıp tape edildikten sonra, birinci bölüm hariç, diğer bölümlerde sorunun konuluşuna karşın, sonuçların derlenip toparlanmadığını da görmüştür, ve ben de, okur gibi, yazı yazıldıktan sonra bu eksikliklerimi gördüm, ve bazı bölümlerini, hemen dergi yayımlandıktan sonra yeniden yazdım. Beş bölümden oluşan yazımın birinci bölümüne ise hiç dokunmadım, çünkü bu bölüm, benim açımdan tamdı ve bir başka deyişle eksiksizdi.

Beş bölümden oluşan yazımın birinci bölümünde, faşizmin tanımının önemi üzerinde durarak, 1978 yılı içerisinde yayınlanmış ve Türkiye’de faşist hareketlerin bir değerlendirilmesi niteliğinde olan bir yazıdan, Ömer Laçiner’in “Malatya Olayı — Türkiye’de Faşist Hareketin Yapısı ve Gelişimi” (*Birikim*, n° 39) adlı yazısından, *yalnızca faşizmin tanımına ilişkin* yönüne değinerek, faşizmin tanımının önemini vurguladım; ve gene aynı bölümü, gene 1978 yılı içerisinde MHP Genel Başkanı Türkeş’in, faşizmin tanımının faşist hareket tarafından belirlenmesinde bence son derece ilginç sözlerinin bir değerlendirmesi ile bitirdim. Ömer Laçiner, *Birikim*’de “M. Erdost’a Gerekli Bir Cevap”¹ başlığı altında, bir “yanıt” yayınladı. Bu “yanıt”ı okumuş olanların açıkça görebileceği gibi, bu bir “yanıt” değildir; yazarın kendi kültür düzeyine ve ruhsal yapısına uygun düşen bir üslup içerisinde, konuyu özünden *saptırma* girişimidir. Gerek *Yeni Ülke*’nin, gerek bizim, kişilerin bireysel kusurlarını ya da bireysel erdemlerini konu edinme âdetimiz yoktur, esasen, Türkiye’de devrimci hareketten şu ya da bu ölçüde kendini sorumlu duyan herhangi bir insanın, ideolojik konuları, kişisel ve o ölçüde bireysel çekişmelerin altında göstermeye hakkı da yoktur. Devrimci hareketin kendi iç ve dış sorunlarının çeşitliliği

¹ Bkz: *Birikim*, n° 49, s. 57-67.

ve büyüklüğü karşısında, proleter devrimci hareketten sorumlu insanlar olarak, herhangi bir yazı ile, herhangi bir dergi ya da kuruluş ile, *yalnızca* bilimsel sosyalizmi, işçi sınıfının ideolojisini kavrama, özünü soğurma, savunma, koruma, tanıtma, yığınlara ulaştırma ve benzeri sorunlar açısından ilgi duyarız, eleştiririz. Ve bu nedenle de, bizim Laçiner’in yazısı üzerinde bir kez daha durmak istememizin nedeni, onun bizim hakkımızdaki bireysel yakıştırmaları değildir, onun kişisel düşünceleri de değildir, bir “marksist” kimliği ile, faşizm konusunda, devrimci-olmayan değerlendirmesidir. Yalnızca bu da değildir, devrimci harekete içtenlikle katılmış bulunan gençlerin bir kesimini bu özünde “devrimci-olmayan” değerlendirmeler konusunda uarmaktır. Yüklendiğimiz bu görevi, bir kez daha ama istemeyerek, yalnızca zorlandığımız için yineleyeceğiz.

(1)

Faşizmin tanımı ile ilgili olarak, Ömer Laçiner’in “Malatya Olayı — Türkiye’deki Faşist Hareketin Yapısı ve Gelişimi” (*Birikim*, n° 39, s. 12-24) adlı yazısına değinerek, şu sonuca varmışım: “Laçiner ise, faşizmin kapitalistleşme süreci içerisinde, geleneksel-feodal, bir başka deyişle, kapitalizm-öncesi üretim biçimlerinin parçalanması süreci içerisinde, eski üretim biçimleri içerisinde egemen ve üstün durumdaki unsurların, kapitalistleşme sürecine bir tepkisi olarak doğduğunu ileri sürmektedir.” (Muzaffer Erdost, “Faşizm ve Türkiye/1978”, *Yeni Ülke*, n° 6, s. 13.) Bizim, bu vargımızın doğru olmadığını kendine yaraşır bir üslup içerisinde ileri süren Laçiner şöyle diyor: “... Bay Erdost, ‘Malatya Olayı...’ yazısını okuyan herkesin pekâlâ anladığı gibi anlamış olmalıdır ki orada, kendisinin bana yaklaştırdığı [herhalde ‘yakıştırdığı’ olacak] gibi bir faşizm tanımı kesinlikle yoktur.” (*Birikim*, n° 49, s. 62.) Kendisine bizim “bu gülünç görüşü yakıştırmak için .. acınası hilelere başvurduğumuzu” (s. 62) ileri süren *Birikim* yazarının, bize yakıştırdığı sıfatların birkaçı ise şunlar: “Bu Bay, ... olumsuz ahlâki sıfatların en altından seçilen bir sığata lâyıktır” (s. 62); “... ortalama bir müfteride bulunması gereken zekâyâ ilişkin özelliklerden büyük ölçüde yoksundur.” (s. 62); “Bay Erdost za-

vallı bir iftiracı sayılmalıdır.” (s. 62), vesaire.

Bizim, kendisine, gülünç görüşler yakıştırmak için “acınası hilelere başvurduğumuzu” söyleyen *Birikim* yazarı, yazısından çıkardığımız sonuçların yanlış olduğunu kanıtlamak amacıyla, sözkonusu yazısını “anlayabilmemiz” için, “ipucu niteliğinde birkaç noktayı” bize anlatmayı deniyor. Ve bu kez, “Malatya Olayı — Türkiye’deki Faşist Hareketin Yapısı ve Gelişimi” adlı yazısını, *yeni bir yorumla* ele alıyor ve (alevi-kürt ve sünni-türk ikiliğinin ağır bastığı bölgeye ilişkin olarak) şöyle diyor: “Bizim ‘Malatya Olayı...’ yazısında belirttiğimiz nokta MHP’nin yalnızca sözkonusu mülk sahibi kesimlerden ancak bir bölümü, yani kapitalizm-öncesinden kapitalizme geçiş sürecinde konumları sarsılan kesimlerin bir bölümü ÜZERİNDE ETKİLİ OLABİLDİĞİ, bunları kendi etrafında toparlayabildiğidir.” (*Birikim*, n° 49, s. 63.)

Laçiner’in “Malatya Olayı — Türkiye’deki Faşist Hareketin Yapısı ve Gelişimi” yazısından benim çıkardığım sonuçlar ile aynı yazının yazarı Laçiner’in bu yazıyı yorumlayışı birbirinden *özünde* farklıdır, ve esas olarak belirtmek gerekirse, ben, Laçiner’in, faşizmin, kapitalizm-öncesinden kapitalizme geçiş süreci içerisinde, kapitalistleşme ile birlikte eski egemenlik durumları sarsılan unsurların (bunlar yazara göre sünni-türklerdir) kapitalistleşmeye bir tepkisi olarak doğduğunu ileri sürdüğünü yazmışım — Laçiner ise, hayır diyor, bu *kesinlikle* yanlıştır, Erdost, “acınası hilelere” başvurarak böyle bir vargıya varmaktadır, ben, sözkonusu yazımda, MHP’nin —ki, başlığundan sonuna değin, Türkiye’de faşist hareket ile MHP’yi nasıl özdeşleştirdiğini göreceğiz— ve dolayısıyla Türkiye’de faşist hareketin, kapitalistleşme süreci içerisinde, yani “kapitalizm-öncesinden kapitalizme geçiş sürecinde konumları sarsılan kesimlerin bir bölümü üzerinde etkili olabildiği, bunları kendi etrafında toparlayabildiği”ni yazdım, Erdost’un söylediği gibi, faşizmin, bu durumları sarsılan kesimlerden kaynaklandığını yazmadım.

Birikim dergisi yazarı Laçiner’in “Malatya Olayı — Türkiye’deki Faşist Hareketin Yapısı ve Gelişimi” adlı yazısı önümüzdedir. Laçiner’in bu yazısında, okur, şu pasajları okur: “MHP, geleneksel yapının kapitalizmin gelişmesi ile deği-

şime zorlanması olgusunun ÜRÜNÜDÜR. Geleneksel yapı içinde üstün ya da görece elverişli ekonomik-toplumsal konumlara sahip olup, bu değişim süreci içinde kurulmaya başlayan yeni yapı içinde bu konumlarını yitiren, koruyamaz duruma gelen kesimlerin duyduğu tepkilerden KAYNAKLANIR. VAROLUŞ NEDENİ BUDUR.” Satırbaşı açarak, ama ara vermeksizin devam ediyor: “Bu noktayı bir kez daha belirtmemizin nedeni, Türkiye’deki faşist hareketin, ‘klasik’ faşist hareketlerden farkını vurgulamaktır. İtalya ve Almanya’daki ‘klasik’ örnekler, feodalizmden kapitalizme geçiş sürecinin değil, kapitalizmin bir üst aşamaya (emperyalizme) geçiş sürecinin DAMGASINI TAŞIRLAR.” (*Birikim*, n° 39, s. 18.)

Aynı tümceleri bir kez daha, ve bu kez ayrı bir açıdan vurgulayarak okuyalım: (Yazarın, MHP ile bugün Türkiye’deki faşist hareketi *özdeşleştirdiğini* aşağıda sergileyeceğiz) “MHP, GELENEKSEL YAPININ KAPİTALİZMİN GELİŞMESİ İLE DEĞİŞİME ZORLANMASI olgusunun ürünüdür. Geleneksel yapı içinde üstün ya da görece elverişli ekonomik-toplumsal konumlara sahip olup, BU DEĞİŞİM SÜRECİ İÇİNDE KURULMAYA BAŞLAYAN YENİ YAPI İÇİNDE BU KONUMLARINI YİTİREN, KORUYAMAZ DURUMA GELEN KESİMLERİN DUYDUĞU TEPKİLERDEN kaynaklanır. Varoluş nedeni budur. Bu noktayı bir kez daha belirtmemizin nedeni, TÜRKİYE’DEKİ FAŞİST HAREKETİN, ‘klasik’ faşist hareketlerden FARKINI vurgulamaktır. İtalya ve Almanya’daki ‘klasik’ örnekler, FEODALİZMDEN KAPİTALİZME GEÇİŞ SÜRECİNİN değil, kapitalizmin bir üst aşamaya (emperyalizme) geçiş sürecinin DAMGASINI TAŞIRLAR.”

Bu pasajlardan önce ve sonra söylenenler ise, bu pasajları pekiştirmekten başka bir anlam taşımaz. Şöyle der: “Faşizm, her tür gelişmeyi bu ‘düzen’i bozmayacak biçimde adapte etmeyi taahhüt eder. Gelişen kapitalizmin, egemen, ayrıcalıklı konumlarını sarstığını gören GELENEKSEL TOPLUM BİÇİMİNE AİT BAZI SINIF VE ZÜMRE ÜYELERİNİ FAŞİST dünya toplum ANLAYIŞINA GÖTÜREN ASLİ NEDEN BURADADIR.” (*Birikim*, n° 39, s. 16.)

Burada her okurun çıkaracağı, çıkarmak zorunda olduğu tek bir sonuç gibi, biz de “Faşizm ve Türkiye/1978” adlı

yazımızda aynı sonucu çıkarıyoruz: Laçiner, faşizmin, “kapitalistleşme süreci içersinde, geleneksel-feodal, bir başka deyişle, kapitalizm-öncesi üretim biçimlerinin parçalanma süreci içersinde, eski üretim biçimleri içersinde egemen ve üstün durumdaki unsurların kapitalistleşme sürecine bir tepkisi olarak doğduğunu ileri sürmektedir” (Muzaffer Erdost, “Faşizm ve Türkiye/1978”, *Yeni Ülke*, n° 6, s. 13); Laçiner, tam da bu tümceyi alarak, diyor ki: “Bay Erdost, ‘Malatya Olayı...’ yazısını okuyan herkesin pekâlâ anladığını anlamış olmalıdır ki ORADA, kendisinin bana yaklaştığı gibi bir faşizm tanımı KESİNLİKLE YOKTUR.” (*Birikim*, n° 49, s. 62.) Ne vardır peki? Şöyle diyor: “Bizim ‘Malatya Olayı...’ yazısında belirttiğimiz nokta, MHP’nin yalnızca mülk sahibi kesimlerden ancak bir bölümü, kapitalizm-öncesinden, kapitalizme geçiş sürecinde konumları sarsılan kesimlerin bir bölümü ÜZERİNDE ETKİLİ OLABİLDİĞİ, bunları KENDİ ETRAFINDA TOPLAYABİLDİĞİDİR”. (*Birikim*, n° 49, s. 63.)

Demek oluyor ki yazar, “Malatya Olayı — Türkiye’de Faşist Hareketin Yapısı ve Gelişimi” adlı yazısında, MHP’nin, Türkiye’de faşist hareketin, (ve her ikimizin konusu da Türkiye ve Türkiye’de güncel olan faşizm olduğuna göre) faşizmin, kapitalizm-öncesinden kapitalizme geçiş süreci içersinde eski konumları sarsılan unsurların kapitalistleşmeye karşı bir tepkisinden doğduğunu söylememiş; faşizmin bu unsurlar üzerinde *etkili olabildiğini* yazmış. Demek ki, MHP’nin “geleneksel yapının kapitalizmin gelişmesi ile değişime zorlanması olgusunun ÜRÜNÜ” olduğu sözünden; demek ki, MHP’nin, “yeni yapı içinde bu konumlarını yitiren ... kesimlerin duyduğu tepkilerden KAYNAKLANIR. Varoluş nedeni BUDUR” sözünden; demek ki, “Türkiye’deki faşist hareket” “feodalizmden kapitalizme geçiş sürecinin” “DAMGASINI TAŞIR” sözünden; demek ki, bu olgunun, “egemen, ayrıcalıklı konumlarını sarstığını gören geleneksel toplum biçimine ait bazı sınıf ve zümre üyelerini FAŞİST ... ANLAYIŞ[...]A götüren ASLİ NEDEN” olduğu sözünden — bizim, faşizmin, kapitalizm-öncesinden kapitalizme geçiş süreci içersinde, konumları sarsılan eski egemen ve üstün unsurların kapitalistleşme sürecine bir tepkisinden DOĞDUĞU sonucunu çıkarmış olmamız —ki bundan başka bir so-

nuç çıkarmak olası değildir—, yazarın kendi sözleriyle söyleyelim, “zavallı bir iftiracı”lıktır, “müfteri”liktir. Kendi metnini anlama yetisinden yoksunluk bir yana, kendi metnini tahrif eden Laçiner’in gerçekten kendisini tahrif edebilmek için, gene kendi sözleriyle söyleyeyim, “acınası hilelere başvurmuş olduğunu” okur açık seçik görmektedir. Görmektedir, çünkü, kapitalistleşme sürecini “olgu” sözcüğü ile karşılırsak, bir “olgunun ürünü” olmak, bu olgudan oluşan “tepkilerden kaynaklanmak”, bu olgunun “varoluşunun nedeni” olmak, bu olgunun “damgasını taşımak”, bu olgunun “faşist dünya ... anlayışının”, “faşist ... toplum anlayışının” “aslî neden”i olduğu sözlerinden, bu olgunun ürünü olan şeyler üzerinde “etkili olabilmek”, “bunları kendi etrafında toplayabilmek” anlamı ve sonucu kesinlikle çıkarılamaz. Ve gene okur görmektedir ki, bizim değerlendirmemizin, tek bir sözcüğü, Laçiner’in söylediklerinin dışında değildir, ve tek bir sözcük, Laçiner’in söylediği anlamın üstüne taşan ya da dışına çıkan bir anlamda kullanılmamıştır, ve tek bir sözcük, Laçiner’in düşüncesinin özünü birazcık da olsa saptırmak için kullanılmamıştır. Laçiner, kendi özsel düşüncesini, bizim eleştirel değerlendirmemiz içersinde görmüş olmaktan, özsel düşüncelerinin sonuçlarını görmüş olmaktan, korkunç bir hayalet görmüş gibi ürkmüştür. Oysa, orada gördüğü bir hayalet olsa bile, bu, onun, kendi öz düşünceleridir. “Korkunç”luğuna gelince, devrimden sorumlu herkes “marksizm” adına ortaya konan —aşağıda sergileneneceği gibi— “korkunç” düşünceler bulacaktır. Ve daha aşağıda göstereceğimiz gibi, Laçiner’in, tartışma konusu yazısında bizim vurguladığımız ve sergilediğimiz görüşü, yazısının o denli özünü oluşturmaktadır ki, her gözeneğinden aynı düşünceler —sızmakta değil— fışkırtmakta, bizi yeniden ve yeniden doğrulamaktadır.

(2)

İlkin, her ikimizin de, *Türkiye’de ve güncel olan faşizmi* konuştuğumuzu okur bir kez daha anımsasın. Laçiner, işte bu faşizmin, yani Türkiye’de ve güncel olan faşizmin, eski egemen ve üstün durumda olan sünni-türk unsurların, kapitalistleşme süreci içersinde, kapitalistleşme sürecine bir tep-

kisinden kaynaklandığını söylediğine göre, biz, yazımızda ayrıca şu sonuca varmışız: "... dolayısıyla ona [Laçiner'e] göre, faşizm, alevi-sünni ikiliğinin olduğu yerde ve kapitalistleşme ile birlikte kaçınılmaz; bu ikiliğin bulunmadığı yerlerde ise olanaksızdır." (Yeni Ülke, n° 6, s. 13.) Laçiner ise, bize verdiği yanıtta şöyle diyor: "Bu iddia cevap vermeye değer. 'Malatya Olayı...' yazısını okumamış dahi olsa, asgari sağduyuya sahip bir Ülke okuru, yukardaki tür bir görüşün, KENDİSİNE MARKSİST DİYENLERİ geçtik, olağan bir burjuva sosyo-politikçisi tarafından ve sırf fantezi olsun diye bile ileri sürülemeyeceğini kabul eder." (Birikim, n° 49, s. 62.)

Ama Laçiner'in "Malatya Olayı — Türkiye'deki Faşist Hareketin Yapısı ve Gelişimi" adlı yazısı, elimizin altındadır, ve bu metin, Laçiner'in kendisi tarafından "tahrif" edilmiş olan kendi metnidir. "MHP'nin faşist ... bir parti olduğu" (s. 15), "MHP'nin", "faşizmin", "faşist hareketin", "Türkiye'de faşist hareketin" birbiri ardına sıralandığı ve birbirleriyle özdeşleştirildiği bu yazıda, "MHP gibi faşist ... partilerin ancak istisnai dönemlerde, toplumun derin değişimlerle yüz yüze olduğu tarihî dönüm evrelerinde ortaya çıkıp güçlendikleri ve bu dönemler şu veya bu biçimde sona ererken işlevlerini yitirmeye ve dolayısıyla güçsüzmeye başladıklarını" (Birikim, n° 39, s. 15) söyleyen yazar, aynı yazıda "uçları yaklaşık olarak Çorum, Erzurum ve Gaziantep olan bir üçgenin içinde kalan bölgeleri" belirterek şöyle yazar: "Türkiye'nin doğusunda bulunan Kürt halkı ile batısında çoğunluğu oluşturan Türk halkı, bu bölgede hemen eşit nüfusa sahip olarak bulunurlar. Aynı şey ülkedeki iki büyük mezhep kümesi için de geçerlidir. ... bölge halkı, Sünni Türkler ya da Alevi Kürt toplulukları halinde yaşamaktadır. ... Sünniliğin resmî, egemen mezhep olduğu düşünülürse, bütün bu süre içinde sünnî toplulukların, ötekilere göre belirli bir ayrıcalıklı durumdan yararlandıkları, dolayısıyla yörenin ekonomik hayatına egemen oldukları anlaşılır. ... 1960'dan itibaren Türkiye'nin bu iç bölgesini de kuvvetle etkilemeye başlayan kapitalizm; doğal olarak geleneksel üretim biçimini ve buna uyarlı ekonomik toplumsal kültürel ilişkileri de sarstı ve değişime zorladı. ... Bu kar-

maşık süreç içinde geleneksel yapı içindeki egemen konumda olan bazı sınıf ve zümreler, gelişmeye ayak uydurabilirlerse de, bazılarının durumu hızla bozuldu. Bunlar, eski üstün ya da görece itibarlı konumlarını altüst eden kapitalizmin, sanayileşmeyle kendini gösteren bu sürecin önlenmez gücü karşısında —öfkeye kapılmakla birlikte— çaresiz kaldıklarını görmekte ve bu yüzden de tepkilerini, sürecin bazı görünümüne, dolaylı sonuçlarına yöneltmektedirler. ... Gelişen kapitalizmin, egemen, ayrıcalıklı konumlarını sarsıtığını gören geleneksel toplum biçimine ait bazı sınıf ve zümre üyelerini faşist dünya toplum anlayışına götüren aslı neden buradadır. Kapitalizmin gelişmesine karşı duyulan tepki, bölgenin etnik-dinî özellikleri nedeniyle, başka yörelerdeki aynı nitelikteki tepkilerden FARKLI biçimde dile getirildi. ... Geleneksel yapının üstün, egemen sınıf ve zümrelerden bir kısmı kapitalizmin gelişmesine ayak uydurarak konumlarını koruyabilirse de; bir kısmı bunu başaramaz ve eski üstün egemen konumlarını yitirirler. Ezilen etnik-dinî topluluklardan gelme kesimlerin yeni toplumsal hiyerarşi içinde yükselişleri olgusu ile birlikte olur bu. Dolayısıyla eski egemen kesimler görece elverişli konumların yitirilmesinden doğan tepkilerini BU OLGUYA YÖNELTİRLER. ... FAŞİST HAREKETİN, Türkiye'nin DİĞER YÖRELERİNDE sınırlı gelişme göstermesine, hatta türlü çabalarına karşın TIKANIP KALMASINA KARŞILIK, üzerinde durduğumuz Çorum-Erzurum-Gaziantep üçgeni bölgesinde hızlı bir gelişme göstermesinin ... NEDENİ BURADADIR." (Birikim, n° 39, s. 15 ve 16.) "Kapitalizmin daha erken girdiği ve büyük oranda yerleştiği Batı Anadolu'da ve sanayi metropollerinde hiç gelişmemişti MHP. ... kapitalistleşmiş Batı Anadolu'da umduğunu bulamamış ve yukarda sözü edilen Çorum-Erzurum-Gaziantep bölgesiyle SINIRLANMIŞ, tıkanmıştır." (Birikim, n° 39, s. 18.)

Peki bu sözlerden anlaşılan nedir? Bu sözlerden, bugün Türkiye'de mevcut faşist hareketin, alevi-kürt ve sünni-türk ikiliğinin bulunduğu bölgelerde, ancak bu bölgelerde, HIZLI bir gelişme gösterdiği, gösterebildiği anlamı çıkmıyor mu? Bu sözlerden, bugün Türkiye'de faşist hareketin, ancak alevi-kürt ve sünni-türk ikiliğinin nüfus bakımından dengelen-

diği bölgelerde esas olarak ortaya çıktığı anlamı çıkıyor mu? Bu sözlerden, bugün Türkiye’de faşist hareketin, bu bölgede, ancak kapitalistleşme süreci içerisinde (aşağıda daha ayrıntılı alıntılar sunacağız), ve ancak bu süreç süresince ortaya çıkacağı ve kapitalistleşme ile birlikte ortadan kalkacağı (aşağıda alıntılar sunacağız) anlamı çıkıyor mu? Bu sözlerden, bugün Türkiye’de faşist hareketin, kapitalizmin daha erken girdiği bölgelerde HİÇ gelişemediği anlamı çıkıyor mu? Peki, biz, sözkonusu yazımızda ne diyoruz? Diyoruz ki, “... dolayısıyla ona [Laçiner’e] göre, faşizm, alevi-sünni ikiliğinin olduğu yerde ve kapitalistleşme ile birlikte kaçınılmaz, bu ikiliğin bulunmadığı yerlerde ise olanaksızdır.” (Yeni Ülke, n° 6, s. 13.) Bizim değerlendirmemizde, Laçiner’in özsel düşüncesini içermeyen bir tek sözcük, Laçiner’in özsel düşüncesini saptıran, abartan bir tek sözcük bulmak olasılığı var mıdır? Ama Laçiner, hem yukardaki satırları yazıp, hem bizim bu satırları özetleyerek sergileyen değerlendirmemizi, kendisine yüklediğimiz “saçma düşünce” olarak niteliyor, bu kendi düşüncesinin özetini içeren tümceden dolayı, bizim, “olumsuz ahlâkî sıfatların en altından seçilen bir sığfata lâıyk” olduğumuzu söylüyor ve buyuruyor: “Bu bay, ... bu sıfatla anılmalıdır.” Kimin hangi sıfatla anılacağına okur elbette karar verecektir, ama bizim için daha ilginç olan, bu tıpatıp kendisinin düşüncelerinin özeti olan bu tümcenin altına yazdığı pasajdır. Yukarıya da aldığım gibi, “bu görüşün” “kendisine marksist diyenleri geçtik, olağan bir burjuva sosyo-politikçisi tarafından ve sırf fantazi olsun diye ileri sürülemeyeceğini” söylüyor. Kuşkusuz kendisine yakıştırdığı sahte marksist etiketli birinin değil, bir marksistin böyle bir şeyi düşünebilmesi olanaksızdır; sıradan bir “burjuva sosyo-politikçisi”nin böyle bir görüş ileri sürmemesi de olasıdır. Ama “ortalama bir müfteride bulunması gereken zekaya ilişkin özelliklerden büyük ölçüde yoksun” biri, bu daha sonra “saçma” olarak niteleneceği görüşleri ileri sürebilir ve yukarda gördük ki, Laçiner bu görüşleri ileri sürmüştür.

(3)

Laçiner’in üzerinde durduğu bir başka nokta, “pasif-

lik”. “Malatya Olayı — Türkiye’deki Faşist Hareketin Yapısı ve Gelişimi” adlı yazısında, faşist hareketin “daha acımasız terör eylemleriyle karşılaşabileceğimizi” söylediği halde, “asil olarak Çorum-Erzurum-Gaziantep üçgeninin faşist iç savaş girişimleri için ne denli hazır olduğu sayfalarca anlatıldığı” halde, ben, yazımda, Laçiner’in yazısının değerlendirilmesini yaptıktan sonra, değerlendirdiğim bazı tümceleri sıralayarak, bunların devrimci, demokrat, ilerici sınıf, katman ve kişileri pasifliğe açık bir çağrı olduğunu söylemişim. Laçiner şöyle devam ediyor: “M. Erdost’un akıl almaz cüretine bakınız ki, ana teması bu olan [yani faşist hareketin acımasız terör eylemleriyle karşılaşabileceğimiz ve faşizmin içsavaş girişimleri için hazır olduğu] yazının ‘devrimci, demokrat, ilerici sınıf ve katmanları faşizme karşı savaşımında pasifliğe zorlamakta’ olduğunu ...; zorlamakla da kalmayıp ‘pasifliğe açık çağrı’ yaptığını ... fütursuzca söyleyebiliyor! Şimdi insafla sormak gerekir. Faşist hareket içsavaşa yönelik bir strateji içindedir diyen ve amacı bu noktada herkesi uyarmak olan bir yazıyı, ‘pasiflik çağrısı yapıyor’ diye niteleyen birinin, yalnızca aklından zoru mu vardır? Bütün günahı bu mudur bu kişinin?” (Birlikim, n° 49, s. 65.)

Benim yazıma bakıyorum. Laçiner’in, “acımasız terör eylemleri”, “faşist içsavaş girişimleri için hazır olma” gibi konulara ilişkin değil benim “pasifliğe çağrı” yorumum. Şöyle yazıyorum orada: “Laçiner’in sorunu koyuş tarzından çıkarılacak sonuçlar bellidir: Faşizmin, Türkiye’de, iktidar olma olanağı yoktur, ve nitekim olamamıştır. Varabileceği en yüksek nokta, 1977 seçimleridir, ve kapitalistleşme sürecinin tamamlanmasıyla birlikte bu doruktan hızla aşağı doğru kaymaktadır. Dolayısıyla, faşizmle savaşmaya, ne ideolojik, ne pratik savaşıma gerek yoktur. Çünkü faşizmin iktidar olması olanaksızdır ve kendiliğinden çöküp gidecektir. Proleter devrimcileri, demokratları, tüm ilerici sınıf, katman ve kişileri, edilginliğe (pasifliğe) açık bir çağrıdır bu.” (Yeni Ülke, n° 6, s. 24.)

Ve Laçiner’in sözkonusu yazısı önümüzde durmaktadır. Orada, MHP’nin, “kapitalistleşmiş Batı Anadolu’da umduğunu bulamadığını” ve Çorum-Erzurum-Gaziantep bölgesiyle sınırlanmış, tıkanmış olduğunu ve “asil gücünü aldığı bu

bölgede de GELİŞMESİNİN SINIRINA VARDIĞINI” (*Birikim*, n° 39, s. 18) söyleyen yazar, acımasız terör ve saldırıların “1977 seçimlerinin sonucunda faşist hareketin” tıkanmasından duyulan tedirginliğin, derin umutsuzluğun sonucu olduğunu, terör ve saldırının dozunu artırmasının nedeni olduğunu uzun uzun anlattıktan sonra, şunları yazar: “ŞÜPHE SİZ terör ve saldırı dozunu azamiye çıkarmak yolu, bu yöntem, DERİN BİR UMUTSUZLUĞUN ürünüdür.” (*Birikim*, n° 39, s. 19.) “... Türkiye’deki faşist hareketin kadroları, ‘devlet içinde güçlenme’nin SINIRLARINA vardıklarını sezmekte, ... bu olgunun somut belirtileri karşısında ÖFKELİ BİR HUZORSUZLUK duymaktadırlar. Malatya olayı ve onun gerisindeki genel tertip [yani içsavaş çıkarma tertibi] bu huzursuzluğun BUNALIMA dönüştüğünü gösteriyor.” (*Birikim*, n° 39, s. 22-23.) Bu karşılaşılabileceğimiz söylenen “acımasız terör eylemleri”nin, bu tertiplenebileceği söylenen “içsavaş girişimleri”nin kaynağının, özünde, MHP’nin, yani Türkiye’deki faşist hareketin tıkanmasının, gelişmesinin sınırına varmış olmasının faşist hareket içerisinde yarattığı huzursuzluk ve bu huzursuzluğun dönüştüğü bir bunalımdan doğduğunu belirttikten sonra, Laçiner’in yazısından alıntılar almaya devam edelim: “MHP’nin düşünebileceği iktidar yollarının başlıca iki biçimi” olduğunu söyleyen yazar, faşizmin terör ve saldırı dozunu artırmasını, kitle katliamına yönelik girişimlerini, “bir faşist nihilizmin yaygınlaşması” olarak niteledikten sonra, bunun nedenini şu sözlerle açıklar: “‘Kitle desteği’ ile iktidara gelebileceğini zayıf bir ihtimal olarak da olsa bir dönem düşünebilmiş olan Türkiye’deki FAŞİST HAREKETİN, bu yolun KESİNLİKLE TIKALI OLDUĞUNU anlamasının sonucudur bu eğilim. Ama neden yalnızca bu değildir. FAŞİST HAREKETİN, devlet mekanizması içinde güçlenmek ve böylece iktidarı ‘yukarıdan’ ele geçirmek biçimindeki asıl mümkün görülen stratejinin de SONUÇSUZ KALDIĞI, KALACAĞI anlaşılmalıdır.” (*Birikim*, n° 39, s. 19.) “MHP’nin zaafını giderebilmesinin İMKANSIZ OLDUĞU da görülmüştür.” (s. 22.)

Yalnız bu kadar mı? Değil elbette. Devam edelim alıntılar aktarmaya: “MHP, bugünkü ideolojik-politik kimliğini, yapısını oluşturan sürecin, Türkiye’de kapitalizmin gelişme-

sinin, geleneksel —feodal— yapıyı değişime zorlamasının ürünü olan karmaşık GEÇİŞ SÜRECİNİN TAMAMLANMAYA BAŞLAMASI İLE BİRLİKTE, bugüne kadar sağladığı toplumsal desteği de YİTİRECEĞİ bir ‘İNİŞ DÖNEMİ’NE girmiştir.” (*Birikim*, n° 39, s. 23.) Faşist hareketin, devrimci savaşımı değil, kapitalizmin gelişmesiyle birlikte, yani kendiliğinden bir iniş dönemine girdiğini özenle vurgulayan yazar, “1973-1977 dönemi”nin “Türkiye toplumunda geleneksel yapıların kapitalizmin gelişmesiyle yıkıma, değişime zorlandığını belirterek, şunları yazacaktır: “Toplumsal muhalefet hareketinin yükselişinin ve siyasal düzenin sarsılmasının yarattığı gerilim ortasında siyasal gücü artan FAŞİST HAREKET, sözkonusu gerilimin azalması ile SİYASAL GÜCÜNÜ; kendisine kitle desteği sağlayan toplumsal kesimlerin KAPİTALİZMİN GELİŞME SÜRECİ İÇİNDE ister istemez ‘kader’ine razı hale gelmesiyle ‘kitle desteği’ni YİTİRMEYE BAŞLAMIŞTIR. Türkiye’de FAŞİST HAREKETİN ilk evresi KAPANMAK ÜZEREDİR. MHP bu ilk evre içinde biçimlenmiş ideolojik-politik programıyla, yapısıyla kendisini sürdüremez.” (*Birikim*, n° 39, s. 23-24.) İşte tam da burada, yazar, Türkiye’de faşist hareketin ilk evresinin kapanmak üzere olmasından “doğan bunalımların sonuçları hakkında” “daha acımasız terör eylemleri ile karşılaşabiliriz” sözlerini yazıyor. Oysa, daha sonraki yazısında, faşist hareketin “daha acımasız terör eylemleri ile karşılaşabiliriz” dediğini ileri sürerek, herkesi uyarmaya çalıştığını söyleyecektir.

Şimdi bu satırları içeren yazıyı değerlendiren pasajda neler dediğime bir kez daha bakalım: Demişim ki, Laçiner’e göre, “faşizmin, Türkiye’de, iktidar olma olanağı yoktur ve nitekim olamamıştır”. Kendisi, Türkiye’de faşist hareketin, “kitle desteği” ile iktidara gelmesinin yolunun kesinlikle tıkalı olduğunu söylemiyor mu? Söylüyor. Kendisi, faşist hareketin iktidarı “yukarıdan” ele geçirmesinin sonuçsuz kaldığını, kalacağını söylemiyor mu? Söylüyor. Demişim ki, Laçiner’e göre, faşizmin, “varabileceği en yüksek nokta, 1977 seçimleridir ve kapitalistleşme sürecinin tamamlanmasıyla birlikte bu doruktan hızla aşağı doğru kaymaktadır. Dolayısıyla faşizmle savaşmaya, ne ideolojik, ne pratik savaşıma bir gerek yoktur. Çünkü faşizmin iktidar olması olanaksız-

dır ve kendiliğinden çöküp gidecektir.” Türkiye’de, bugün, faşist hareket ile MHP’yi özdeşleştiren bu yazar ne diyor, faşist hareket, belli bir bölgeye tıkanmış, bu bölgede gelişmesinin sınırına varmıştır demiyor mu? Diyor. Faşist hareketin 1977 seçimlerinden sonra bu tıkanmanın yarı-bilinçli de olsa farkına vardığını ve bu nedenle de, tedirginleştiğini, derin bir umutsuzluğa kapıldığını söylemiyor mu?; faşist hareketin “devlet içinde güçlenme”nin sınırına vardığını, kapitalizmin gelişmesi ve geleneksel —feodal— yapının değişmesiyle birlikte inişe geçtiğini söylemiyor mu?; faşist hareketin, kapitalizmin gelişmesiyle ister istemez kitle desteğini yitireceğini ve yitirmekte olduğunu söylemiyor mu?; ve ensonu, faşist hareketin ilk evresinin kapanmak üzere olduğunu ve buna bağlı olarak MHP’nin kendisini sürdüremeyeceğini söylemiyor mu? Söylüyor. Dikkat edilsin, faşist hareket, Laçiner’e göre, devrimci, demokrat, ilerici sınıf, katman ve kişilerin, ve doğaldır ki onların sınıf, kitle, meslek örgütlerinin faşizme karşı savaşımı sonucu değil, kapitalistleşme sürecinin gelişmesi ile çökecektir ve zaten kapitalistleşme süreci bu anlamda tamamlanmakta olduğu için de Türkiye’de faşizme artık ve şimdilik bitmiş gözüyle bakılabilir. Peki, ben, bu satırların ardından, “proleter devrimcileri, demokratları, tüm ilerici sınıf, katman ve kişileri edilebilirliğe (pasifliğe) açık bir çağrıdır bu” dersem, yanlış bir vargıya mı varmış olurum? Peki, ben, faşizmin ilerleyişini yavaşlatmak, faşizmin yayılmasını durdurmak, faşizmi ezme savaşımında, kanları dökülen yüzlerce devrimcinin, demokratın, yurtseverin kanları dökülmemiş olsaydı da, onlar bu demokrasi savaşımını vermemiş olsalardı da, faşizmin zaten, kaçınılmaz olan kapitalistleşme ile birlikte devresini kapamakta olduğunu söyleyen bu satırların ardından, “Bu çağrı, faşist terörün kanını döktüğü yüzlerce devrimcinin, demokratın, yurtseverin acısını yüreğinde duyan, kendi kişiliğini, halkının çıkarlarını ve insanlığın geleceğini faşist terör altında serbestçe geliştiremeyen baskı altındaki milyonların tükrüğünde elbette boğulacaktır.” demesem —evet demesem—, onun faşizmin kapitalistleşme süreci ile devresini kapamakta olduğu sözlerinden varılan bu pasifliğe dolaylı çağrısı, bu kitlelerin tükrüğünde boğulmayacak mı? Ve peki,

bir proleter devrimci olarak, bu konuyla ilgilenen ve yazı yazan bir yurttaş olarak, bu satırların yazıldığı ve üstelik “marksizm” adına yazıldığı ülkemde, bunu görüp de, teşhir etmediğim için, içtenlikle devrimci harekete katılmış, ama kültür düzeyinin gelişmekte olması bakımından henüz bu sözlerin ardında duran gerçek düşünceleri görememiş gençleri, genç işçileri ve özellikle onun satırlarının etkisinde bulunan genç öğrencileri uyarmadığım, onun satırlarının ardındaki düşüncelerin gerçek anlamını teşhir etmediğim zaman, devrimci görevimin —bu kimsenin bana vermediği, ama halkımın önünde yıllardan beri bizzat yüklendiğim bu görevimin— gereklerini yerine getirmedığım zaman, bugün olmasa yarın, tarihin devrimci yüzü, benim yüzüme tükürmez miydi?

(4)

Yazımda, Laçiner’in yazısında yer alan “İlk bakışta görülür ki faşist hareket ÖZELLİKLE BU okullarda güdük kalmıştır. Bu öğrenim kurumları başından beri adeta doğal olarak faşistlere kapalı kalmıştır.” (*Birikim*, n° 39, s. 22) tümceleri, benim yazımda, büyük harflerle vurguladığım “özellikle bu” sözcükleri ya da bu sözcüklerin yerine konulması gereken üç nokta (...) bulunmamaktadır. Bunun nedenini benim araştırmama gerek bırakmadan, Laçiner, her yolu tıkamış, ve bunu, bir “terbiye”, “namus”, “hayranlık verici zekâ ve yetenek”, “sefil yöntem”, “küçüklük” sözcükleriyle nitelemiş. Doğaldır ki her dergi gibi *Yeni Ülke* dergisi de bir basımevinde basılmaktadır, ve ama bu basımevi, Laçiner’in söylediği gibi, nasıl adını ilk kez işittiğimiz gibi “Çark Matbaası” değilse, buradaki sözcüklerin ya da yerine konması gereken üç noktanın düşmüş olmasının nedeni bir kasıt değildir, olsa olsa teknik bir kusurdur.

Söyle devam eder Laçiner: “Zararsız, namuslu bir adam olan Bay Erdost’un ‘ilginç’lik yapmak için ‘düşürüverdiği’ iki kelime, alıntıda altını çizdiğimiz iki kelimedir. Karşılaştırıldığında hemen görülecektir ki bu ‘ilginç’ işlem sonunda; *belli okullara* ilişkin olarak söylenen ve doğru olan bir görüş gitmekte, yerine, *bütün okullara* ilişkin hale gelen ve bu halıyla şüphesiz gerçek-dışı, saçma bir görüş gelmekte-

dir.” (Birikim, n° 49, s. 66.)

Bir an için, benim, “kasıtlı” olarak Laçiner’in pasajındaki “özellikle bu” sözcüklerini çıkardığımı kabul edelim. Bu “özellikle bu” sözcükleri eksik olduğunda, Laçiner’in pasajındaki aslında gerçek-dışı ve saçma olan görüş, bu vurgulama eksikliğinden dolayı “gerçek-dışı”, “saçma bir görüş” haline gelir mi? Ya da aşağıda açıklayacağımız gibi, onun bu pasajda ortaya koyduğu “gerçek-dışı” görüşleri gerçek-dışı olmaktan, “saçma” görüşleri saçma olmaktan çıkar mı? Hayır, bu sözcüklerin eksikliği, Laçiner’in yaygara kopardığı gibi, sözlerinin anlamını değiştirmez, yalnızca vurgulanmayı kaldırır. Çünkü, “özellikle bu okullarda” sözleri ancak ve ancak, “bütün okullarda ve özellikle bu okullarda” anlamına gelir, “bütün okullarda ve daha çok bu okullarda” anlamına gelir, kendisinin iddia ettiği gibi, “özellikle bu okullarda” sözcükleri, “belli okullara ilişkin” olduğu anlamına gelmez. Yazarın kendi pasajını çarpıtmak için başvurduğu “sefil yöntem” sonucu, ancak o zaman, bizim kusurumuzdan, o, “namuslu bir adam” derekesine yükselebilir. Ama yükselemez, çünkü, burada “özellikle bu okullarda” ibaresindeki “özellikle bu” sözcükleri yerine “belli” sözcüğünü koyamayız. Çünkü o zaman, tümcesinin anlamı tersine çevrilebilir. Kendi sözcükleri ile söyleyeyim, “bu ‘hayranlık verici’ işlek ‘zekâ’ ve ‘yetenegi’ni takdirden aciz” olanlar, gene kendi sözleri ile söyleyeyim, “bu küçüklüğünü” göremezler.

Şimdi, bir kere de, devrimci öğrenci gençliğin, devrimci özünü ve savaşımını yadsıyan; bu gençliğin, kapitalizmin koşullarına ve gereksinmelerine göre yetiştirilmekte oldukları için, evet yalnızca bunun için, faşizme nasıl doğal olarak kapalı kalmış olduklarını, bu ibret verici paragrafı birlikte okuyalım.

Laçiner, “Malatya Olayı — Türkiye’deki Faşist Hareketin Yapısı ve Gelişimi” adlı yazısının sözkonusu paragrafında şöyle der: “Kaldı ki bir başka nokta daha vardır, Türkiye’de KAPİTALİZM, çağdaş kapitalizmin ulaştığı yeni boyutlar, teknoloji, iş yönetimi, işletmecilik vb. konularda gerçekleşen değişmelerle belirlenen koşullarda, bu genel çerçeve içinde GELİŞMEKTEDİR. BUNUN BİR GEREĞİ OLARAK Türkiye’deki öğrenim kurumları da değişime uğramış, bu koşul-

larda gelişen Türkiye KAPİTALİZMİNİN ÖZELLİKLE İHTİYAÇ DUYDUĞU KADROLARI YETİŞTİRECEK okullar kurulmuştur. İlk bakışta görülür ki, Türkiye’de faşist hareket, ÖZELLİKLE BU OKULLARDA güdük kalmıştır. Bu öğrenim kurumları BAŞINDAN BERİ adeta DOĞAL OLARAK faşistlere kapalı olmuştur.” (Birikim, n° 39, s. 22.) Bu sözleri “ilginç” olarak nitelemem üzerine, yazar, daha sonraki yazısında, “özellikle bu okullar”ın neler olduğunu açıkladığı paragrafında şunları yazıyor:

“Bu pasajı okuyan hiç kimse ‘ilginç’ bulmayacaktır söylenenleri. Çünkü sıradan, herkesin bildiği bir gerçek anlatılmaktadır. Çağdaş teknoloji, işletmecilik vb. konularda en üst düzey öğrenimi yapılan İTÜ, ODTÜ, Hacettepe, Boğaziçi Üniversitesi, SBF vb. okulların kastedildiği açıktır ve özellikle bu okullarda faşist hareketin başından beri güdük kaldığı, bu okulların ‘adeta doğal olarak’ ‘faşistlere kapalı olduğu’ herkesin bildiği bir gerçektir.” (Birikim, n° 49, s. 68.)

Birincisi. Bu yazımızın birinci bölümünde, faşizmin, kapitalizm-öncesinden kapitalizme geçiş döneminin bir ürünü olduğunu söylediğini belirtmiş ve bunun Laçiner’in yazısının her gözeneğinden fıskırdığını yazmıştık. Kapitalistleşme sürecinin tamamlandığı yerlerde Türkiye’deki faşist hareketin de inişe geçtiğini, ilk evresinin de kapanmak üzere olduğunu söyleyen yazar, daha önce kapitalistleşme sürecini tamamlamış bölgelerde, Türkiye’deki faşist hareketin umduğunu bulamadığını söylediğini de belirtmiştik. Şimdi ise, bunu, okullara değin uzatıyor, ve kapitalizmin özellikle gereksinme duyduğu kadroları yetiştiren okulların, faşizme, adeta doğal olarak kapalı olduğunu söylüyor. Bir başka deyişle, buralarda okuyan gençler, kapitalizmin gereksinme duyduğu teknoloji, iş yönetimi, işletmecilik ve benzeri konularda yetiştirildikleri için, bu gençler, kapitalizmin gereksindiği bilgi ve becerileri edinmekte oldukları için, evet özellikle bunun için, faşizme kapalı kalmışlardır. Çünkü, daha yukarda gördüğümüz ve aşağıda da göreceğimiz gibi, kapitalizmin geliştiği her yerde faşist hareketin gelişmesi doğal olarak tıkanmakta, kapitalizmin, yani burjuvazinin gereksindiği kadroların namzetleri olan öğrenciler de, kapitalizmin bilgi, beceri, uzman kadroları olarak, faşizme doğal ola-

rak kapalı olmaktadır. Çünkü, Türkiye’de ve bugün, kapitalizm, faşizmin panzehiridir, kapitalizmin girdiği yerde, faşizm, yılan tarafından sokulan bir akrep gibi ölür. Bugün Türkiye’de faşist hareket, kapitalizm ile böyle bir karşıtlık içersindedir, ve kapitalizmin gereksindiği kadroları oluşturmak amacıyla öğretim yapan gençlik de, bu nedenle, yani kapitalizmin gereksindiği kadroların namzedi oldukları için, faşizme, doğal olarak kapalıdır!

İkincisi. Kapitalizmin gereksindiği, “teknoloji, iş yönetimi, işletmecilik vb. konularda” öğrenim yapan okullar sözleri, Laçiner’in bir sonraki yazısına aktarılırken üç nokta ile gösterilmiş, ve yeni yazısına, bu sözcükler, “çağdaş teknoloji, işletmecilik vb. konularda EN ÜST DÜZEY ÖĞRENİMİ YAPILAN” biçiminde yinelenmiştir. “İş yönetimi” atılmış ve “en üst düzey öğrenimi” eklenmiştir. Bir önceki yazısını açıklarken, onun sınırlarını bir ölçüde de olsa *daraltan* bir eklemeyi, kendi deyişle söylersek, “polemik terbiyesi” ile bağdaştırmak olanağı var mıdır? Ne diyor yazar? Diyor ki, “Türkiye kapitalizminin özellikle ihtiyaç duyduğu kadroları” yetiştirmek için kurulan okullar; “başından beri adeta doğal olarak faşistlere kapalı olmuştur”. Türkiye’de, eğer, faşist hareketle doğrudan ilişkileri olduğu aynı kesinlikle öne sürülemez olan Kuran Kursları, İmam Hatip Okulları, İslâm Enstitüleri ve bir ölçüde de İlahiyat Fakültesini dışlarsak, temelde, bugün Türkiye’deki okulların tümü kapitalizmin gereksinme duyduğu insan malzemesinin yetişmesine dolaylı ya da doğrudan yöneliktir. Bunlardan, sanat okullarını, yüksek teknik okulları dışlamak olanağı var mıdır? Ama bu öğretim yolunu, daha çok yoksul çocukları, yani kendi sınıfının bilincine sahip olma olanağı kendisine sağlamamış çocuklar seçmeye zorlandıkları için, buralar daha çok faşist ideolojinin kendisine çekebildiği yığınlarla doludur. Eğitim Enstitüleri, hani büyük bir kısmının temelini Köy Enstitülerinin oluşturduğu Eğitim Enstitüleri, bir zamanlar en ilerici, bir dönemin faşist, ve bugün düne göre önemli ölçüde demokrat unsurlar yetiştiren Eğitim Enstitüleri, feodalizmin gereksindiği kadrolar mı yetiştirmektedir? Eğer buralara, siyasal iktidara ortak olmuş faşistler tarafından, faşist yöneticiler tayin edilir, bu faşist yöneticilerin denetimin-

de ve güdümünde, faşist militanların okullara girmesine ve etkinliklerini yaygınlaştırmalarına olanak sağlanırsa, orada, tüm ilkokullara gidecek olan, faşist öğretmenler yetiştirilir. Eğer, bu siyasal iktidar yönetimden uzaklaştırılmaz, ve bu enstitüler faşist yöneticilerden, ve okullar faşist militanlardan temizlenmezse, yani bu demokratik savaşım ülke düzeyinde verilmezse, bu enstitüler, faşist yetiştirmeye devam eder, kapitalizm geliştiği için faşistlerin yetişmesi durmuş olmaz. (Faşizmin tahlilini doğru yapanlar, faşizmin, kapitalizmin tekelleşme aşamasına özgü bir olgu olduğunu, yani Laçiner’in düşüncelerinin tersinin doğru olduğunu bilirler.) Ancak bu demokratik savaşımdır ki, faşizmin, gençliği, daha geniş boyutlarıyla kendisine bağlayabilmesini engellemiştir ve henüz bir ölçüde engellemiştir. Daha kısa bir süre önce, konuyla ilgili bir bakan, bir yüksek teknik öğretmen okulunda —ki kapitalizmin gereksindiği kadroları yetiştirir bu okul— “elleriyle adam boğmuş caniler” olduğunu söylüyor, ve bu okulun içinde, öğrenci sayısı kadar polisin görevlendirildiği bir karakol kuruluyordu. Eğer bugün, Ecevit’in sözleriyle söyleyelim, “adı Atatürk olan bir üniversite yıllar boyu gözlerimizin önünde faşizmin bir ocağı haline”² getirildiyse, bu üniversite fakülteleri feodalizme kadrolar yetiştirdiği için değil, burada demokratik ve devrimci bir savaşım verilemediği içindir. SBF’yi, kökenini İmparatorluktan alan bu fakülteyi, bir hukuk fakültesinden veya cumhuriyet döneminde kurulan bir ziraat fakültesinden ayırmanın; ya da bazı tıp fakültelerinin İmparatorlukta demokrasi düşüncesinin güçlü bir biçimde gelişme olanağı bulduğu alanlar olmasını; ya da bugün şu ildeki bir fakültede devrimcilerin ve başka ildeki aynı adı taşıyan fakültede ise faşistlerin üstün durumda olmalarını, yazarın bakış açısından, açıklamak olanağı yoktur. Eğer bugün, bazı okullar, örneğin İTÜ, Hacettepe, ODTÜ, SBF, *bir anlamda* faşizme kapalı kaldıysa, bu okullar, burjuvazinin gereksindiği kadroları yetiştirdiği için değil, “doğal olarak” değil, bu okulların öğrencileri ve öğretim kadrosu, bilinçli ve kararlı bir biçimde, faşizme karşı kesin ve amansız bir savaşım verdikleri içindir. Bu okullara girebil-

² C. Senatosu Tutanak Dergisi, 8.11.1978, s. 93.

mek, diğerlerine göre, daha gelişkin bir bilgi ve kültür düzeyini gerektirir; bilgi ve kültür bakımından daha gelişkin unsurların çoğunluğu oluşturduğu okullarda, faşizme karşı savaşım, İTÜ'de, ODTÜ'de, Hacettepe'de, SBF'de birbirine göre farklı boyutlarda devam ediyor. Yüzlerce devrimci gençimiz, bu okullarda, canlarını, kapitalizmin gereksindiği kadrolar olma uğruna değil, faşizme karşı savaşta verdiler, yani sermaye için değil, sermayenin en yüksek kesiminin ideolojisine karşı, ve bu anlamda da özünde sermayeye karşı dövüştüler. Mali-sermayenin bu en gerici, en şoven, en emperyalist terörcü diktatörlüğüne karşı dövüşerek düşenleri, ve bugün bu yolda dövüşenleri, marksizm adına kim, hangi şaşkın, sermayenin kadrolarını oluşturmakta oldukları için, doğal olarak faşizme karşı kapalı olduğunu ileri sürebilir!

Laçiner şunları da yazar: "Eğer aynı *Ülke* okuru, merak eder, bu gerçek-dışı görüşlerin ileri sürüldüğü söylenen 'Malatya Olayı...' yazısındaki ilgili sayfaya bakarsa; orada ilkin 'MHP'nin azımsanmayacak bir öğrenci-aydın kitlesi'ne sahip olduğunu yazan cümlelerle karşılaşacaktır." (*Birikim*, n° 49, s. 66.) Bizim, Laçiner'in sözkonusu yazısını, bir bütün olarak eleştirmediğimizi okur bilmektedir, yazısına, yalnızca faşizmin tanımına ilişkin açıdan bakılmış, ve sonuçta, bu tanımdan varılan sonuçları simgeleyen birkaç tümce alınmıştır. Şu anda da, okur, Laçiner'in yazısını eleştirdiğimizi sanmasın. Bizi tartışmaya çektiği noktalara, yalnızca bu noktalara yanıt veriyoruz. Yazarın, "Malatya Olayı — Türkiye'deki Faşist Hareketin Yapısı ve Gelişimi" adlı yazısında, "MHP'nin azımsanmayacak bir öğrenci-aydın kitlesi" varolduğu yazılıdır, bu doğrudur. Ama bunu ne için yazdığını, bunu hangi nedenle yazdığını gizliyor, gizlemekle kalmıyor, tümceyi, yazısındaki anlamın dışında bir anlam yükleyecek bir biçimde sunuyor. Okuyalım Laçiner'in bu pasajını: "MHP'nin zaafını giderebilmesinin imkânsız olduğu da görülmüştür. İlk faşist diktatörlüklerin kurulduğu dönemde sözkonusu olmayan bir olgu bugün tüm dünyada ve Türkiye'de geçerlidir. Öğrenci-aydın kitlesinde kesin bir mücadeleci 'sol eğilimin' yerleşiklik kazandığı görülmektedir. Hatırlanacak olursa 'klasik' faşist hareketlerin önemli özelliklerinden biri de genç öğrenci-aydın kitlesini kendilerine çekebilme yönündeki ba-

şarılarıdır. Bu hareketler ortaya çıkış dönemlerindeki tüm siyasal hareketlerden çok daha güçlü bir öğrenci-aydın kitlesine sahiptirler. MHP'NİN AZIMSANMAYACAK BİR ÖĞRENCİ-AYDIN KİTLESİ varolmasına karşın, öğrenci-aydın kitlesindeki sosyalist eğilimin sözgötürmez üstünlüğü ile kıyas edilemeyecek durumdadır. Faşist hareketin özellikle devlet mekanizması ve iktisadi kuruluşlar için gerekli kadrolar açısından yetersizliğinin ilk ve temel nedeni buradadır." (*Birikim*, n° 39, s. 22.)

Evet, Laçiner'in pasajı bu, ve kendisini okura karşı savunmak ve bize öğrenci yakıştırmalarda bulunmak için bu pasaj içinden seçtiği ve büyük harflerle vurguladığımız ibare bu! Bu pasaj, MHP'nin azımsanmayacak bir öğrenci-aydın kitlesine sahip olmakla birlikte, bu öğrenci-aydın kitlesinin üstünlüğü ele geçiremediğini ve artık geçiremeyeceğini vurgulamak için yazılmış bir pasajdır. Okuruna der ki Laçiner, faşizmin, azımsanmayacak bir öğrenci-aydın kitlesine sahip olmasına bakarak, bu öğrenci-aydın kitlesinin daha da gelişebileceği, sosyalist eğilimde olan öğrencilere üstün gelebileceği gibi yanlış bir kaniye kapılmayın. "MHP'nin ZAAFINI GİDEREBİLMESİ İMKÂNSIZ"dır, çünkü, faşist hareket, kendisi için kadrolar yetiştirmekten uzaktır, çünkü okullar, faşizmin değil, yani geleneksel ilişkilerin, feodal ilişkilerin değil, özellikle kapitalizmin gereksindiği kadroları yetiştirmektedir. Okuruna der ki Laçiner, "öğrenci-aydın kitlesinde kesin bir mücadeleci 'sol eğilimin' YERLEŞİKLİK kazandığı görülmektedir", ve dolayısıyla, bu, değişmezdir.

Türkiye'de faşist hareketin sözcüleri "iktidarın yolu okullardan geçer" der ve bu okulları, ilkin öğretmen kadrosunu ele geçirerek alttan gelen ve faşistleştirilmiş yeni öğrencilerle ele geçirmeye çalışırken, kendisine "marksist" diyebilen bir yazar, faşistleştirme sürecinin *bir* yerinde, faşist hareketin cenazesine çelenk gönderir gibi konuşuyor. Okullar, kuşkusuz ayrı ayrı mevzilerdir, ama bu mevzilerde, öğrenciler öğrenci oldukları için ne denli geçici ise, faşist hareketin odaklarını ve hedefini göremeyenler için o denli "yerleşik"tir. Kendisinin Türkiye'de MHP döneminin kapanmakta olduğu sözlerini kanıtlamak (!) için okuru aptal yerine koyarak, Alman nazi partisinin gelişmesindeki

dalgalanmaları, ve "birahane darbesi" örneğini anımsatan Laçiner, Alman nazi partisinin birahane darbesi yıllarında "öğrenci-aydın" kitlesi üzerindeki etkinliğinin boyutlarını değil de, nazilerin iktidara geldikten sonraki yedinci-sekizinci yıllarında diktatörlüğün zorlayıcı baskısıyla "öğrenci-aydın" kitlesi üzerindeki etkinliğinin boyutlarını, Türkiye'de faşist hareketin öğrenciler üzerindeki etkisinin *bugünkü* boyutları ile karşılaştırır. Türkiye'de faşist hareket, öğrenciler üzerinde, kaç yılda nereden nereye gelmiştir, ona bakmaz da, bu sonucu, onun *sonal* sonucuymuş gibi, Alman faşizminin en yüksek noktasında ulaştığı yer ile karşılaştırmaya çalışır. Türkiye'deki faşist hareketin, bu yöntem ve çalışma ile, öğrenci kitlesini daha ne ölçüde etkileyebileceğine dikkati çekmez de, bu vardığı sınırı, onun sonal sınırı olarak göstermeye çalışarak, faşizme karşı savaşımlı gevşetmeye, uyanıklığı uyutmaya çalışır. Yazı değil, devrimci uyanıklığa karşı bir nambutaldır.

Kendisine "marksist" diyebilen Laçiner'e bir "şamar" atсын diye okuyalım bir sosyal-demokrat parti liderinin, Başbakan Ecevit'in sözlerini. Şunları söylüyor Ecevit: "O sırada Başbakan olan Sayın Demirel, kendisine bir arkadaşımızın yönelttiği bir soru üzerine, Cumhuriyet Senatosunda 11 Kasım 1969 günü şunları söylüyor. Tutanaklardan aynen okuyorum: 'Ayrıca demokratik rejim kendi kendisini ayakta tutacak güce sahip olduğunu göstermek mecburiyetindedir. Bir vehme kapılmaya lüzum yoktur. Bir anarşi korkusuna kapılmaya lüzum yoktur. O zaman Devlete inançsızlık, Devlet kuvvetlerine inançsızlık başlar. Ayrıca milis teşkilatı organize etmeye lüzum yoktur. 500 bin kişilik ordusu, 50 bin kişilik jandarması, 30 bin kişilik polisiyle Devletin göremediği bir işi, 400 kişilik komandosu ile bir siyasî parti mi görecektir?.. Kaldı ki bu, Partiler Kanununa aykırıdır.' Fakat, bir yıl sonra bu belge yayınlanıyor; Partiler Kanununa aykırı diye hiç bir iş yapılmıyor ve daha başka şeyler oluyor. Artık Adalet Partisi kendi başına iktidara gelemez duruma gelince, o güçlerle, o kimselerle, o komandolarla işbirliği yapıyor, birlikte Hükümet kuruluyor ve o sayede '400 komandoya mı kaldı bu iş?..' diye küçümsenenlerin sayısı 400'le kalmıyor; binlere çıkıyor, onbinlere çıkıyor, Devlet desteğiyle

Hükümet himayesi altında."³ Ecevit iktidarının Partiler Yasasına aykırı bir durumun belgelenmesinden sonra, Af Yasasının kesenkes kapsamına girmeyen böyle bir durum dolayısıyla, bu parti hakkında, hiç bir yasal işleme girmemiş olması konusu bir yana, eğer "komandolar" ile faşist harekete bağlanmış öğrencileri özdeşleştirmesek de, ikisinin sayılarındaki artışın birbirine koşut olarak arttığını dikkate alırsak, faşizm konusunda, bir "marksist" olan Laçiner'in, bir sosyal-demokrat parti liderine "ilerici" olmak anlamında ne denli karşıt olduğunu görürüz. Ve bir "marksist" olan Laçiner'in, faşizme açıkça bulaşmış, omuz vermiş, onun yarı-temsalcisi olmuş Demirel⁴ ile faşizmin geleceğini ve tehlikesini örtmek, gizlemek anlamında ne denli aynı doğrultuda olduğunu da görürüz. Çünkü Laçiner dörtyüzün dörtbine, onbine çıkmış olmasını *gözardı ediyor*, ve bu onbinin *durağan* ve hatta *gerileyen* bir şey olduğunu ileri sürebiliyor. Hepimizin bildiği gibi, iktidara ortak oluşları sayesinde, hükümet himayesi altında daha da hızlanarak bu sayıya varmış olduklarını gözardı ediyor, ve böyle bir olanağı yitirmiş olması ile bu olanağı yeniden ele geçirebilmesinin anlamı üzerinde hiç mi hiç durmuyor.

Ve hemen yukarıya aldığımız kendi pasajlarında söylediği herhangi bir sözü, "MHP'nin azımsanmayacak bir öğrenci-aydın kitlesi"ne sahip olduğu sözü gibi, diğer "mücadeleci 'sol eğilimin' yerleşiklik kazanması", "sosyalist eğilimin söz götürmez üstünlüğü" gibi sözler de, bunu izleyen ve bizim daha önce yukarıya aldığımız paragrafının anlamını, bizim koyduğumuzdan bir başka biçimde koymaya ola-

³ C. *Senatosu Tutanak Dergisi*, 8.11.1978, s. 101.

⁴ Biz "Faşizm ve Türkiye/1978" adlı yazımızda komando kampları ile Demirel'in ilişkisini vurgulamıştık. Burada şunu da belirtelim ki, Demirel, Türkiye'de bir yandan devrimci hareketi, kendisinin "meşru" zemininde ezelmek için anarşinin gelişmesinin koşullarını kolaylaştırmaya özel özen göstermiş, öte yandan kitlesel katliamların savunucusu olmuştur. Kanlı Pazar olayları dolayısıyla "Faşizm Üzerine Bir Deneme" adlı yazıma bakılabilir. Buna şunları da ekleyelim. Kanlı Pazar olayları dolayısıyla, Demirel şunları söylüyordu: "Genellikle tahrike kapılan halkın karşı hareketidir." (*Cumhuriyet*, 26 Nisan 1979, İçişleri Bakanı H. F. Güneş'in konuşmasında) Bu, faşist anlayışın temelini oluşturur. Devrimci hareketi, demokratik yöntemlerle, yasal yöntemlerde önlemeyince, onu, yasa-dışı, hukuk-dışı kişi ve kuruluşlarla önlemeye çalışmak, Demirel'in Kanlı Pazarı bu tahlili, onun başbakan olduğu zamanki, 1 Mayıs katliamına koşut olarak uzatılabilir. Ve orada bir Mussolini karikatüründen başka bir şey bulunmadığı görülür.

nak verir mi? Vermez. Çünkü, her iki paragrafta da, ayrı ayrı kanıtları ileri sürerek, birinde, faşist hareketin öğrenci kitlesini artık daha fazla etkileyemeyeceğini, ötekinde kapitalizme kadrolar yetiştiren okulların faşizme doğal olarak kapalı olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadır, bir şey için ileri sürülen kanıtlar, bir başka şeyin vargularını (kendisinin vardığı varguları) değiştirmesine olanak vermez, veremez.

(5)

Laçiner'in özellikle vurguladığı noktalardan biri de, "Malatya Olayı — Türkiye'deki Faşist Hareketin Yapısı ve Gelişimi" adlı yazısında, *genel olarak* faşist hareketlerden değil, Türkiye'deki faşist hareketten söz etmiş olmasını, benim birinden ayırmamış olmamdır. Kendi yazısının başlığı "... Türkiye'deki Faşist Hareketin Yapısı ve Gelişimi"dir; benim yazımın başlığı "Faşizm ve Türkiye/1978"dir. Laçiner, yazısı boyunca, "faşizm", "faşist hareket", "Türkiye'deki faşist hareket" sözlerini, birbiri ardına sıralamakta, ve esas olarak *bugün ve Türkiye'de* faşist siyasal hareket olarak MHP'yi ele almaktadır. Örneğin, "Türkiye'deki faşist hareketin ilk evresi kapanmak üzeredir. MHP bu ilk evre içinde biçimlenmiş ideolojik-politik programıyla, yapısı ile kendini sürdürmez." (*Birikim*, n° 39, s. 24) sözlerinde de açık seçik görüleceği gibi, MHP ile bugün Türkiye'de faşist hareketi özdeşleştirmektedir. Ve bugün güncel sorunumuz da, ne tarihsel olarak faşizmin irdelenmesi, ve ne bir başka ülkedeki faşizm ve ne de Türkiye'nin geleceğindeki faşizmdir. Üzerinde durduğumuz faşizm, Türkiye'de ve bugünkü faşizmdir. Ama, "faşizm" geçmişte başka bir şey, öteki ülkelerde başka bir şey, Türkiye'de başka bir şey değildir, her şeyden önce, bütün "faşizm"lerin bir "genel" özü, ve bir de "özel" yönü vardır. Genel özü, faşizmin sınıfsal özüdür, faşizm hangi sınıfın ideolojisidir, bir başka deyişle hangi sınıfa hizmet eder? Ve bu nokta, faşizmin tanımının bir yönünü, ama ana yönünü ve genel yönünü belirler. İkincisi, faşizm, hangi yönetim biçimidir, bu da faşizmin tanımının tamamlayıcı yönünü ve bu açıdan da genel yönünü oluşturur. Faşizm, nerede, hangi ülkede olursa olsun bu "genel" özellikleriyle belirlenir. Faşizmin özel özellikleri ise, faşizmin ikti-

dar olma süreci içerisinde, gerek kitle tabanı edinmede, gerek demokratik kuruluşların işleyişinde, gerek kişi demokratik haklarının işleyişinde, gerek devletin faşistleştirilme sürecinde, gerek siyasal iktidarın ele geçirilme ve faşistleştirilme yol ve yöntemlerinde, o ülkenin özelliklerine göre, o ülkenin özel koşullarına göre, faşist hareketin izlediği yol ve yöntemlerdir. Faşizmin bu "genel" ve "özel" özelliklerini birbirine karıştırmayalım. Eğer, faşizmin genel özellikleri yadsınırsa, orada faşizmi, faşizmin sınıfsal özünü, faşizme karşı savaşımın ana yönlerini, devrimci sınıf ve katmanlardan gizlemiş, devrimci sınıf ve katmanlara, hedef olarak faşizmin özsözünü değil, faşizmin kendisine kitle tabanı edinmek için kullandığı bilisiz yığınları göstermiş oluruz. Faşizmin "genel" özellikleri, "genel"dir, yoksa "faşizm" diye genel bir şey olmazdı. Faşizmin "özel" özellikleri her ülkeye göre değişeceğine göre, ve değiştiği bir gerçek iken, faşizmi "genel" özellikleriyle değil, "özel" özellikleriyle tanımladığımız zaman bütün faşist olguları, bir tek "faşizm" adı altında toplamak olanağı olmazdı, ya da her ülkeye göre farklı özel özellikler taşıyan faşizmin, genel hiç bir yanı, ortak hiç bir yanı olmadığı ileri sürülmüş olurdu.

Bir devlet ve bir diktatörlük biçimi olarak faşizm, bir ülkede, kapitalizm-öncesinden kapitalizme geçiş sürecinin, bir başka ülkede serbest kapitalizmden tekelci kapitalizme geçiş sürecinin, bir başka ülkede de tekelci kapitalizmin emperyalizme geçiş sürecinin, ve bir başka ülkede emperyalist sistemin bir devlet ve diktatörlük biçimi olarak, nitelendirilemez. Her diktatörlük, kendi temsil ettiği sınıfa özgü bir ad alır, ve faşizm, kapitalist üretimin ağır bastığı bir ülkede, emperyalizme *bağımlı*, yarı-bağımlı bir ülkede, durumları sarsılmakta olan geleneksel unsurların diktatörlüğü olarak nitelendirilemez. Siyasal iktidar, devleti ele geçiren sınıfın temsilcisi olarak, güçlü olan sınıfı temsil eder. Diktatörlük, iktisadî bakımdan daha güçlü, ama giderek sayıları azalan bir kesimin iktidarını ifade eder. Burjuvazi, gelişmesinin başlangıcında, burjuva demokrat yöntemlerle yönetir. Ama bu, özünde, bir sınıf iktidarı ve burjuva diktatörlüğüdür. Kapitalizmin gelişmesiyle iktidar, burjuvaziden, burjuvazi içerisinde bir kesimin, en güçlü olan mali-sermayenin eline geçer.

Yani bir sınıftan, bir başka sınıfın eline değil, bir sınıftan bu sınıfın içinde en güçlü kesimin eline geçer. İktidar, daha küçük bir kesimin elinde, daha küçük azınlık için demokrasi ve daha büyük çoğunluk için diktatörlüğe dönüşür. Ve bu daha küçük azınlığın diktatörlüğü, burjuva demokratik yöntemlerle yönetilen bir diktatörlükten farklıdır. O, ya burjuva demokratik yöntemleri kaldırır, ya da yasa-dışı yollarla bu demokratik yöntemlerin işlerliğini zora başvurarak durdurur. Faşizm budur. Faşizmi, ülke bütünlüğü içersinde ve hele ülkenin bağlı olduğu emperyalist sistem içersinde ele almaksızın, ülke içersinde, belirli bir yörede, üstelik gerilemekte ve konumları sarsılmakta olan unsurların bir iktidar olma savaşı olarak ele almak demek, Türkiye’de belirli bir üçgen içersinde kalan unsurların, burjuvaziye karşın, emperyalizme karşın iktidar olma savaşı içinde oldukları anlamına gelir ki — bu ne denli ütöpk ise, bu görüşten yola çıkan faşizm tahlili de o denli ütöpkiktir, aldatıcıdır, faşizmi gizler.

Şu da var ki, faşizmin bir ülkede yenilgiye uğratılması ile faşizmin o ülkede yeniden kendini gösterip göstermeyeceği ayrı sorunlardır. Bu konuda, Kominternde, faşizmin burjuva demokratik özgürlüklerden yararlanarak gelişme olanağı bulduğu belirtilerek, faşizm tehlikesinin bir ülkede *kesin olarak* ortadan kalkmasının, işçi sınıfı iktidarı ile olanaklı olduğu vurgulanmıştı. Faşizme karşı savaşım, yeni bir sınıf iktidarı yaratır mı, yaratmaz mı? Tarih, bunun farklı biçimleri olacağını kanıtladı. İki ayrı Almanya bunun iki biçimine de örnektir. İtalya ile Bulgaristan, gene bu iki farklı biçime örnektir. Ve halk demokrasisi cumhuriyetlerde faşizmin bir tehlike olma olanağı yoktur, ama burjuva ülkelerde, Federal Almanya’da ve İtalya’da, faşizm tehlikesi olanağı, faşizmin koşulları varolduğu için, vardır. Bir ülkede güncel olarak faşizmin yenilgiye uğratılması ayrı bir sorundur, ve gene bu ülkede faşizmin koşullarının köklü olarak ortadan kaldırılmış olup olmaması ayrı bir sorundur. Laçiner’in, “Türkiye’de faşist hareketin ilk evresi kapanmak üzeredir.” (*Birikim*, n° 39, s. 24) sözlerinden, kuşku yok ki, siyasal iktidarın sınıfsal yapısında, işçi sınıfı ve köylülük açısından nitel bir değişiklik olmadığı sürece, bu ülkede, bugünkü faşizm ile birlikte, faşizmin koşullarının ortadan kalk-

tığını söylediği anlamını çıkarmamıza hiç gerek yoktur ve zaten tartışılan da bugünkü faşizm ortadan kalktıktan sonra, faşizmin koşullarının varolup olmadığı değildir. Tartışılan konu Türkiye’de bugünkü faşizm sorunudur. Ama faşizmi, genel özelliklerinden soyutlamak, özel bir “faşizm” olarak görmek, faşizmi, bir sınıfın iktidar biçimi olmaktan çıkarmak, ona keyfî anlamlar yüklemek demektir.

İkinci bir nokta. Yazar, Türkiye’de faşizmin, nasıl feodalizmden kapitalizme geçiş sürecinin damgasını taşıdığını söylerken bağışlanmaz yanılığının özünü sergilerse, aynı biçimde, İtalya ve Almanya’daki “klasik” örneklerin de, “kapitalizmin bir üst aşamaya (emperyalizme) geçiş sürecinin damgasını taşıdığını” (*Birikim*, n° 39, s. 18) söylerken de, faşizm konusunda, yeni bir yanılığ sergiler. Birincisi ne denli yanlış ise, ikincisi de o denli yanılıştır. Eğer faşizm, Almanya’da, kapitalizmden emperyalizme *geçiş sürecinin* damgasını taşıyorsa, Birinci Dünya Savaşına, emperyalist bir ülke olarak katılan, ama dünyanın yeniden paylaşılmasından yelik düştüğü için pay almadan çıkan Almanya’nın, daha o yıllarda emperyalist *olan* bir ülkenin, bundan onbeş yıl sonra, emperyalizme *geçiş süreci* içersinde bulunduğunu nasıl açıklamalı!

Üçüncü bir nokta, faşizmin lumpenproletarya diktatörlüğü olarak nitelendirilmesi konusudur. Yazımızda, faşizmi, diğer şeyler yanında, lumpenproletarya diktatörlüğü olarak da nitellemenin yanlış olduğunu söylemişim. Yazar, “Faşizmi lumpenproletarya diktatörlüğü olarak tanımlayan hiç bir ciddiye alınmış tez, hele marksist etiketli bir tez —bildiğimiz kadarıyla— yoktur” diyor ve buraya düştüğü dipnota şu tümceyi ekliyor: “Faşist hareketlerde lumpenproletaryanın yerine özel önem veren birçok kişi vardır; ama bunların hiçbiri faşizmi bunların diktatörlüğü olarak tanımlamaz.” (*Birikim*, n° 49, s. 60.)

Faşizmin lumpenproletarya diktatörlüğü olarak nitelendirilmiş olup olmamasının, kuşku yok ki, tartışılan konu açısından, pek büyük önemi yoktur. Ama Laçiner’in, bizi, bilisizlikle suçlaması açısından önem taşıdığı kadar, okurda, kendisinin ne denli bilgili biri olduğu izlenimini bırakmak özlemini taşıması bakımından da yanıtlanmaya değer.

Komünist Enternasyonalde Faşizmin Tahlili'nde E. Lewerenz, Kuzinen'in "Faşizm, Savaş Tehlikesi ve Komünist Partilerin Görevleri" s. 40'ı ve W. Pieck'in "Almanya Sovyetleri İçin Savaşıyoruz", s. 24'ü kaynak göstererek, Komünist Enternasyonalin XIII. oturumunda yapılan şu değerlendirmeyi bize iletir: "XIII. oturum, bir yandan sosyal-demokrat görüşleri, öte yandan da trotskist görüşleri ele almıştır. Her iki görüş de, faşizmi 'sınıflar-üstü devlet gücü' olarak, 'küçük-burjuva diktatörlüğü' olarak ya da 'LUMPENPROLETARYANIN DİKTATÖRLÜĞÜ' olarak değerlendirmekte ve hem proletaryayı, hem de burjuvaziyi, bu diktatörlüğün 'sadık tab'aları' olarak değerlendirmektedir."⁵ Sanırım okur, benim, "Faşizm ve Türkiye/1978" adlı yazıma, lumpenproletarya diktatörlüğünü buradan aldığımı, benim yazım ile bu pasajı karşılaştırdığımda görecektir.

Benim, "bilgili" görünme konusunda iddialı olmadığını, yazarımı okuyan okur bilir, ama bu okur gene bilir ki, bilmediğim, kaynağına güvenmediğim hiç bir terimi kullanmam, özünü kavrama olanağını ve gücünü bulmadığım konulara girmem. Ama, karşıtı hastalıklardan malul olan biri, örneğin Laçiner, bunu yapabilir. Kendi bilisizliğini, benim ne yazdığımı bilmeyecek denli bilisiz olduğumu söyleyerek bilgiçlik taslarken, ortaya koyabilir. Ve aynı nedenle de, benim, "Faşizm Üzerine Bir Deneme" (*Yeni Ülke*, n° 1) adlı yazımda, "Komintern yaklaşımının hayli iddialı bir savunucusu kimliğiyle ortaya çıktığı" mı, "derinleştirme"ler ve "açımlamalar" ile, Kominternin görüşlerine "özel katkı"da bulunduğumu, "Marx, Lenin ve özellikle Engels'ten" yaptığım alıntılarını, "olabilecek en sığ biçimde, ancak bir darkafalının yapabileceği biçimde 'yorumlayıp' bunlardan ilkel şemalar çıkardığımı", "Karagöz'vari inciler saçarak", "Kominternin görüşlerini eleştirmek isteyenlere gayet cömertçe saldırı imkânları sağladığı" mı, "ancak kara mizah konusu olabilecek", "sırf teorik düşüklükle değil, ahlâki düşüklükle de malul bir metin sunduğu" mu yazabilir. (*Birikim*, n° 49, s. 57 ve 58.)

Laçiner der ki, "Böyle bir amacı olmalıdır ki, o, işe Komintern yaklaşımının temellerini açıklamakla başlamış ve

⁵ E. Lewerenz. *Komünist Enternasyonalde Faşizmin Tahlili*, Sof Yayınları, Ankara 1978, s. 52.

bunun için de öncelikle Engels'in 'Zor' üzerine analizini ele almıştır. ... Engels'in ünlü metnini 'yorumlamaya' girişen M. Erdost, böylece Komintern yaklaşımını 'derinleştirip' 'geliştirme'ye çalışıyordu." (*Birikim*, n° 49, s. 57.) Âlemi nasıl bilirsin demişler, kendim gibi bilirim demiş, diye eski bir söz vardır, yazarın yaptığı da buna benzemektedir. Kıyırık bir yazı yazıp, kendilerinde ökelik vehmedenler, bizim içtenlikle "deneme" adını verdiğimiz yazımızın da ardında böylesine art niyetler olduğu, olması gerektiği düşüncesine kapılabilirler. Çünkü, bir kere, yazımı okuyan herkes görür ki, orada, yalnızca Komünist Enternasyonalin faşizm tanımından başka, Komünist Enternasyonal ile ilgili herhangi bir şey yoktur. Olamazdı, bu tanımın, uzun süren yılların tartışmalarının ürünü olduğunu da, ancak, *Komünist Enternasyonalde Faşizmin Tahlili* çevirisini okuduktan sonra öğrendim. Yazımda, yararlandığım kaynaklara bakılırsa, orada, yazımı yazdığım günlerde dilimize çevrilmemiş yalnızca Togliatti'nin kitabına gönderme vardır ve bu kitap hakkında da, ancak o yazımda yer alan pasajlar kadarından bilgim vardı. Ben, yalnızca, Komünist Enternasyonalin faşizm tanımına sahip çıktım, ne Enternasyonaldeki tartışmalar, ve ne de Enternasyonale karşı açılan kampanyalar konusunda sağlıklı bir bilgim yoktu, bilgim olmayan bir şeyi, derinleştirmem, açıklamam da sözkonusu olamazdı. Bunlar, yazarın, ancak ve ancak kendi "meşrebi"ne uygun yakıştırmalardır. Faşizme karşı yıllarca savaşım vermiş, ve savaşımaya yön vermiş, bu savaşımı yengiye ulaştırmış, faşizm konusunu yıllarca, dünya devrimci hareketinin en yüksek kurullarında tartışmış insanlara, bunların neyi, ne ile tartıştığını bilmeden katkıda bulunmak, Enternasyonalin karar ve tezlerini derinleştirmek, açıklamak, benim işim olamazdı, ve dürüst olan bir yazar da, özünde bu tür amaçlar taşımayan bir yazıya kendi kişisel "katkı", "derinleştirme" ve "açımlama"larıyla, katkıda bulunamaz, böyle bir yazıyı derinleştiremez, açımlayamaz.

İkincisi, Engels'in "Zor" teorisini yorumlamaya girişmedim. Okurun bileceği gibi, Engels'in "zor" teorisi, daha sonra tarihsel olarak uyarladığı bölümleri saymazsak, *Anti-Dühring*'in üç bölümünü oluşturur. Ben, bu teoriyi yorum-

lamadım, bu bölümlerden, yalnızca, iki ana noktada, yazımda ele aldığım görüşleri pekiştirmek için *alınmalar* yaptım. Biri “zor”un ilerici ve gerici farklı iki niteliği; ikincisi, “zor”un iktisadî temele, iktisadî koşullara bağlı olduğudur. Bunları yazmamın nedenini de okura açıklayayım. “Faşizm Üzerine Bir Deneme” adlı yazımı yazmadan önce, Ankara’da, faşizm konusunda yapılan bir açık oturumda (bu, benim konuşmacı olarak katıldığım açık oturum değildir), Sovyetler Birliği gösterilerek “proletarya diktatörlüğü”nün de faşizm olduğu söylendi, ve gene kemalist dönem faşizm olarak nitelendi. Bu özünde yanlış olan görüşlerin bilimsel bir açıklaması olmak gerekirdi. Bu bilimsel açıklama, Engels’in zor teorisinde vardı. Orada, her “zor”un gerici olmadığı, üretici güçlerin gelişmelerinin engellerini kaldıran zorun, ilerici ve devrimci olduğu; üretici güçlerin gelişmesinin engeli olan zorun, gerici olduğu açıklanıyordu. Dolayısıyla, bir siyasal zor olan proletarya diktatörlüğü, üretici güçlerin gelişmesinin engelini kaldırdığı için, gerici değil, ilericiydi. Şimdi, Kominternin, proletarya diktatörlüğünün bir tür faşizm olmadığını açıklamaya gereksinmesi mi vardır ki, benim, bu çalışmamın, Kominternin “yaklaşımına”, yani tezlerine ve kararlarına bir katkısı olsun, bu tezleri ve kararları “derinleştirsün”, “açımlamış” olsun. Bu sorunlar, ancak, bizim gibi, bu konuları ve kavramları yeni öğrenmekte olan bir ülkede ve bu nedenle de her kafadan ayrı bir ses çıktığı bir dönemde, ortaya çıkar ve bu sorunları açıklığa kavuşturan çabalar, ancak o ülkede ve o dönem için pratik bir yarar sağlarlar.

İkincisi, kemalist dönemin “faşizm” olarak nitelenmesidir. Bizde, kemalist dönem, marksist açıdan yeterince irdelenmemiştir. Kemalizmin, 1923-1939 döneminde, kendi içerisinde geçirdiği farklılaşmaya karşın, hangi gerici güçlere ne ölçüde, ve hangi ilerici güçlere ne ölçüde karşı bir siyasal zor dönemi olduğu da yeterince irdelenmemiştir. Bu nedenle, onun “ilerici” yönü ile “gerici” yönü karşılaştırmalı olarak ele alınmamış, ve ülke içerisinde ağırlığın esas olarak feodal ideolojilere kaydığı bir ortamda, gericiliğe karşı, onun ağır basan ilerici yönünün özelliği tam olarak belirtilmemiştir. Engels açıklıyordu ki, siyasal zor, iktisadî temele, iktisadî koşullara, nüfus ve tekniğin nitelik ve niceliğine bağlı

olduğu, ve bu nedenle de üretim ilişkisine ve üretim ilişkisinin gelişme düzeyine, bu üretim ilişkilerinin temsil edildiği sınıflar arasındaki karşıtlığa bağlıdır. Faşizm, mali-sermayenin en emperyalist unsurlarının diktatörlüğü olduğuna göre (Laçiner’in, Kominternin bu tanımına katılmayıp, ayrı düşünmesi bizi burada hiç mi hiç ilgilendirmiyor), mali-sermayenin oluşmadığı, emperyalizmin oluşmadığı bir ülkede ve dönemde, yani kemalizmin egemenliği döneminde, siyasal zorun, niteliği gerici de olsa, —ki ben bu kanıda değilim— faşizm olamayacağı belirtilmek istenmiştir. Yazımın satırlarında belirtilmeyen amaçlar bunlardır. Bunların, Kominternin bu konuları çok aşmış tezlerine ve kararlarına bir katkı olabileceği hiç bir biçimde düşünülemez.

(6)

Faşizmin tanımının önemi ve yazarın faşizme karşı savaşımında önderlik ve ittifak sorunu gibi iki ayrı sorunu birbirine karıştırmamasına gelince. Laçiner, bir yerde “Bay Erdost’un TEMEL İDDİASI, ‘Malatya Olayı...’ yazısında öne sürülen görüşlerin altında ‘yanlış faşizm tanımı’nın yer aldığı”nı (s. 81) söyler, bir başka yerde, şunları yazar: “Bay Erdost ..., hem yanlış tanım = ihanet denklemini kurup, oldukça keskin lâflar ediyor; hem de adına konuştuğu ‘proleter devrimci’lerden daha farklı faşizm tanımlarına sahip ‘demokratik ve ilerici’lerle sıkı sıkıya işbirliğinden yana. Bu işbirliği için doğru tanımda birleşme koşul olmadığına göre o gayetle keskin ‘ihanet’li lâfların hangi pratik anlamı var? Eğer ‘ihanet’li sözler doğru ve önemli ise, bu durumda, ihanet potansiyeli sayılması gereken ‘demokratik ve ilerici’lerle ittifak neden? Yok ittifak doğru, önemli ve tanım beraberliği koşul değilse, ‘ihanet’li keskinliğin yeri ne?” (*Birikim*, n° 49, s. 60.)

Konuyu daha berrak olarak ele alabilmek için, bazı ön bilgileri burada yinelememizin gereği var:

Faşizmin tanımındaki yanlışlıkları mutlak olarak ihanet ile özdeşleştirmeyi kimse düşünmemiştir. Ama faşizmin tanımı, faşizmin özsel sınıfını değil, bu sınıfın kendisine bir kitle tabanı edindiği sınıf ve katmanları —ki bunlar esas olarak emekçi sınıf ve katmanlardan oluşur— faşizmin özsel

sınıfı olarak ele alıyorsa, orada, faşizme karşı savaşında, faşizme karşı savaşacak sınıf ve katmanlardan, faşizmin özünü oluşturan sınıf gizleniyor, ve faşizme karşı savaş, bir ülkede ve belirli bir dönemde de olsa kapitalistleşme sürecini pompalamaya indirgeniyorsa, kuşku yok ki, burada, tanım yanlışlığı ile ihanet özdeşliği kurulur. Yanlış tanım var ve yanlış tanım var. “Oha var öküzü durdurur, oha var zelveyi kırdırır.” İkisi de yanlış tanımdır, ama biri faşizmin sınıfsal niteliğini değil, bu sınıfın içinde yer alan kesimi, ya esas çizgileriyle belirlemez, ya da bunu farklı terimlerle ifade eder. Burada da bir tanım yanlışlığı söz konusudur. Ama faşizmin hizmet ettiği sınıfı gözardı ederek, onun kitle tabanını, faşizmin sınıfsal niteliği olarak koydunuz mu, faşizme karşı savaşan sınıf ve katmanlardan, esas hedef gizlenmiş, onun kitle tabanı, faşizmin sorumlusu sınıf ve katmanlar olarak gösterilmiş olur.

Kominternin, *Birikim* yazarları tarafından kesinlikle yanlış bulunduğu belirtilen (*Birikim*, n° 49, s. 57) tanımını bir kez okuyalım: faşizm, mali-sermayenin, en gerici, en şoven, en emperyalist unsurlarının açık terörcü diktatörlüğüdür. Lenin, emperyalizmi, kapitalizmin egemenliği olarak değil, mali-sermayenin egemenliği olarak niteliyordu. Faşizm, bu mali-sermayenin, en gerici, en şoven, en emperyalist unsurlarının açık terörcü diktatörlüğüdür. Kominternin tezlerinde ve kararlarında belirtildiği gibi, faşizm, mali-sermayenin bu en saldırgan kesimi, kitle tabanı oluşturmak amacıyla küçük-burjuvaziye güven vermeye çalışır, küçük-burjuvazi içersinde kendisine bir kitle tabanı sağladıktan sonra, köylülere, küçük esnafa, memurlara ve özellikle büyük kentlerdeki sınıf-dışı ögelere yönelir, işçi sınıfı içersine sızmaya çalışır.⁶ Faşizmin sınıfsal niteliği ile kitle tabanının bağlantısının da tartışıldığı XIII. oturumda, Kuzinen, faşizmin sınıfsal niteliği ile faşist kitle eylemlerinin sınıfsal bileşiminin kesinlikle birbirine karıştırılmaması gerektiğini belirtiyor ve faşist kitle eylemlerinin toplumsal bileşiminin, faşizmin sınıfsal niteliğini hiç bir zaman belirlemediğini vurguluyordu. “Asıl önemli olan —diyor Kuzinen—, faşizmin hangi sınıfsal

⁶ E. Lewerenz, *Komünist Enternasyonalde Faşizmin Tahlili*, s. 31, 62.

politikayı uyguladığı ve hangi sınıfa hizmet ettiğidir.” Aynı oturuma katılan Alman, İtalyan, Polonya ve Bulgar delegeleri, faşistlerin, kendilerine şu ya da bu ölçüde bir kitle tabanı oluşturmada hangi yöntemlerle başarı kazandıklarını ortaya koyuyorlar ve “faşistlerin iktidarı ele geçirmelerinden önceki, sözde anti-kapitalist vaatleri ile iktidarı ele geçirdikten sonra uyguladıkları gerçek politika arasındaki farka ve özellikle bu toplumsal demogojiye dikkati çekiyorlar”-dı.⁸ Oturumda, terörcü diktatörlük ile faşizmin kitle tabanı arasındaki ilişkilerin her ülkede farklılığına değiniliyor, Kolorov, faşizmin, küçük-burjuva ve köylülük içinde kendisine bir kitle tabanı yaratmada başarılı olduğunu, ancak bu katmanların kesinlikle geri dönülmez bir biçimde faşizme bağlı olmadığını, tersine, bunları, komünist partilerin daha güçlü ve daha örgütlü olarak etkileyebileceğini, ve işçi sınıfının müttefiki haline getirebileceğini söylüyordu. Kuzinen ise, faşizme karşı savaşım açısından faşist kitle eylemlerinin *parçalanmasının* taşıdığı önemi belirtmekteydi.⁹

Eğer, faşizme karşı savaşımın sınıfsal özünü Kominternin tanımından, tezlerinden ve kararlarından belirlemek gerekirse, o zaman, şöyle düşünüleceği açıktır: faşizm, halk düşmanıdır, başta işçi sınıfı olmak üzere, emekçi sınıf ve katmanların düşmanıdır; onların demokratik hak ve özgürlüklerini, terörcü yöntemlerle bastırır, onların toplumsal olarak ve sınıf olarak gelişmelerini, bireysel olarak gelişmelerini ve demokratik haklarını kullanmayı silahlı zor kullanarak önler, engeller, ortadan kaldırır. Faşizme karşı savaşımın sınıfsal özü, faşizmin hangi sınıfa hizmet ettiğine ve hangi sınıfların çıkarını çiğnediğine göre belirlenir. Sınıfsal politikası açısından faşizm, mali-sermayeye, mali-sermayenin en emperyalist, en gerici, en şoven kesimlerine hizmet eder. Öyleyse, düşman odur. Faşist kitle eylemlerine katılan, faşizme kitle tabanı oluşturan sınıf ve katmanlar değildir. Yani her şeyden önce, faşizme kitle tabanı oluşturan küçük-burjuvalar, köylüler, küçük esnaf, memur, öğrenci gençler, ve hatta işçiler, faşizme karşı savaşımında, düşman değildir.

⁷ Bkz: agy, s. 62 ve 63.

⁸ Bkz: agy, s. 63.

⁹ Bkz: agy, s. 64 ve 65.

Bunlar, dönülmez biçimde faşizme bağlı değildir. Kitle tabanına karşı savaşımı, biri faşist kitle eylemlerinin parçalanmasına çalışarak cephesini daraltmak ve öteki faşizme kitle tabanı oluşturan unsurların kendi sınıfsal çıkarları ile faşizmin sınıfsal niteliği arasındaki karşıtlığı bu yığınlara örgütlü ve güçlü bir biçimde götürmek, bu yığınları, mali-sermayeye hizmet eden siyasal kadrosundan koparmak, bunları, işçi sınıfının müttefikleri haline getirebilmektir.

Faşizm, burjuvazinin değil, bu sınıfın en üst kesiminin, mali-sermayenin diktatörlüğüdür. Birincisi, ortalama kâr ile yetinmeyen tekellerin burjuvazinin azamî kârını tehlikeye düşüren sınıf-bilinçli işçilerin sendikal savaşımını (grev ve toplu sözleşme) daraltarak, gerileterek ya da ortadan kaldırarak azamî kârı süreklileştirme dürtü ve gereksinmesinden; ikincisi, işçi sınıfının siyasal savaşımının, kendi varlığı için bir tehlike oluşturduğunu gördüğü zaman, burjuva demokratik yöntemlerle yönetemediği zaman, demokratik yönetimi ortadan kaldırmak ya da işlemez hale getirmek ister. Toplum içersinde demokratik hak ve özgürlüklerin gerçekleştirilmesini silahlı zor yoluyla engelleyerek; devrimci, demokrat ve ilerici kitle, meslek, sınıf örgütlerinin faaliyetlerini zor yoluyla gerileterek; demokratik kurumların ya demokratik işlerliğini zor yoluyla durdurarak ya da bu kurumları ortadan kaldırarak, birbirlerinden farklı ülkelerde, farklı sıralar ve farklı süreçler izleyerek, faşizmi gerçekleştirmeye çalışır. Bu siyaset, esas olarak mali-sermayenin çıkarlarına hizmet eden bir siyasettir; ve bu siyaset, özünde işçi sınıfına, onun sendikal örgütlerine, sınıf örgütlerine, siyasal partilerine, onun ideolojisini ya doğrudan savunan ya da demokratik haklar biçiminde dolaylı olarak koruyan demokratik meslek, gençlik kitle örgütlerine karşı bir siyasettir. Ve onun içindir ki, faşizme karşı, en tutarlı, en kararlı ve sonal savaşımı, işçi sınıfı, ve onun ideolojisi belirler. Ülke ölçeğinde organize demokratik örgütler, bir yandan faşistleştirme hareketinin engellerini, ve öte yandan faşizm ile savaşımında işçi sınıfının müttefiklerini, desteklerini, yan güçlerini oluştururlar. Bir ülkede burjuva demokratik kurumlar ne denli sağlamlaşmış ve ne denli etkin ise, bunlar, faşistleştirme hareketini o denli güçleştirir ve faşizme o denli engel oluşturur-

lar. Bu bakımdan, işçi sınıfının sendikal örgütlerinin bulunmadığı, ilerici siyasal örgütlerin gelişkin olmadığı, demokratik örgütlerin varlığını pek duyurmadığı, demokratik kurumların tam bir etkinlik kazanmadığı yerlerde ve bölgelerde, faşizm, gerici küçük-burjuva ideolojisini bir araç olarak kullanarak, küçük-burjuva, esnaf, memur, gençlik, köylü ve sınıf-dışı kalmış unsurlar üzerinde etkili olarak, onları daha kolay kendi tarafına kazanabilir.

Kuşku yok ki, Kominternin, faşizm konusundaki tezleri ve kararları, bir çırpıda ortaya çıkmamıştır. Faşizm olgusunun yükselişi ile birlikte, faşizmin değişik ülkelerde boy vermeye başlaması ile birlikte ve bu süreç içersinde doğup gelişmiştir faşizmin tahlili. Faşizmin tartışıldığı en önemli oturum 1933 yılının son aylarında yapıldı. Bugün, faşizm konusunda, 1933'te varılan vargılara varmak, doğaldır ki, çok daha kolaydır, ama faşizmin Avrupa'nın göbeğinde yükselmeye başladığı ve dış saldırılarına henüz başlamadığı, yazgısının tarihsel olarak belirlenmediği bir zamanda, faşizmi, büyük bir enerji ile tahlil eden, işçi sınıfına ve insanlığa unutulmaz hizmetlerde bulunan bu devrimcilere, işçi sınıfı kadar, tüm emekçi sınıf ve katmanlar yalnızca ve yalnızca minnet borçludurlar. Bu tezler ve kararlar, kuşkusuz gelişen koşullarda, yeni tarihsel olgularla, geliştirilir, *kusurlar varsa düzeltilir*, bu ayrı bir şeydir. Ama Kominternin "yaklaşımına", kendilerine "marksist" deme cüretini gösteren daha ne oldukları belirsiz kişiler, "kesinlikle yanlış" flamasıyla çıkarsa, orada, sinsi bir "otorite" düşmanlığından başka bir şey yok demektir. Bu otorite düşmanlığı, marksizmin değil, anarşizmin yükseldiği yerde kabarıp.

Şimdi gene, o satırları arasında dolanırken gerçekten insana pis bir şey karıştırıyormuş duygusunu veren Laçiner'in "Malatya Olayı — Türkiye'deki Faşist Hareketin Yapısı ve Gelişimi" adlı yazısına dönmenin gereği var.

Faşizm, hemen her yerde, küçük-burjuvazinin gerici ideolojilerinden biri olarak "anti-kapitalizm"i kullanmıştır. Çünkü, kapitalizmin yolunu açan ilkel birikim sürecinde olduğu gibi, kapitalizm, ayakları üzerinde durmaya başladıktan sonra da, daha geniş boyutlarda mülksüzleştirmeye devam eder. Kapitalizm, küçük-burjuva unsurların, kendi eme-

giyle geçimini sağladığı için bir yanıyla emeğe, ve emeğini kendisinin sahip olduğu üretim araçları üzerinde gerçekleştirdiği için bir yanıyla sermayeye dönük olan bu unsurların büyük bir kısmını mülksüzleştirerek proletaryanın safalarına atar; küçük bir kısmı ise, sermayesinin emeğine ağır bastığı ölçüde, burjuvazinin alt basamaklarına tırmanır. Bu nedenledir ki, emek ve sermaye gibi, eğik ve kaygan zeminin üzerinde sürekli kayan ve tırmanan ve daha çok proleterleşme eğrisine giren küçük-burjuva unsurlar, küçük-burjuva bilinçli unsurlar, bir yandan proleterleşme korkusunu ve tedirginliğini ve öte yandan, kendilerini mülksüzleştirilen kapitalizme karşı duydukları öfkeyi bir arada yaşarlar. Bu mülksüzleşme, toprakta küçük özel mülkiyetin daha yaygın ve tarımsal alanların doğal verimliliğinin daha yüksek olduğu bölgelerde daha az bir hızla, ama buna karşın, toprakta büyük özel mülkiyetin ve özellikle de feodal büyük mülkiyetin ağır bastığı bölgelerde, ve bundan ayrı olarak toprağın doğal verimliliğinin daha düşük olduğu bölgelerde daha büyük bir hızla meydana gelir. Bu nedenledir ki, mülksüzleşme, feodal birimlerin çözülüşünde daha hızlı olduğu gibi, büyük toprak mülkiyetinin ağır bastığı bölgelerde de, gerek emekçi nüfustaki artış ve gerek kapitalist tarım işletmelerinin, bu feodal birimlerin dışarı attığı nüfusu söğürması nedeniyle, Çukurova'da daha çarpıcı bir biçimde kendini gösterir.

“Anti-kapitalizm”, faşizmin sınıfsal ideolojisi değildir, ama faşizm, küçük-burjuva unsurlar karşısına, nasıl her ülkenin özelliklerine göre farklılık gösteren gerici küçük-burjuva ideolojilerle çıkarsa, ve nasıl bu gerici küçük-burjuva ideolojiler, “Faşizm Üzerine Bir Deneme” (*Yeni Ülke*, n° 1) adlı yazımızda tarihsel kökleriyle açıklamaya çalıştığımız gibi, Türkiye’de özel olarak moskof düşmanlığından kaynaklanan anti-komünizm, panturanlıktan kaynaklanan ırkçılık ya da şoven-milliyetçilik, panislamizmden kaynaklanan mezhepçilik ise, genel olarak da anti-kapitalizmdir. Kominternin XIII. oturumunda, Alman, İtalyan, Polonya ve Bulgar delegeleri, faşistlerin, iktidarı ele geçirmelerinden önceki, sözde anti-kapitalist vaatleriyle, iktidarı ele geçirdikten sonra uyguladıkları gerçek politika arasındaki farka ve

özellikle bu toplumsal demagojiye dikkat çekiyorlardı.¹⁰ Bir başka deyişle, anti-kapitalizm, faşizmin sınıf ideolojisi değildir, faşizmin kendisine kitle tabanı edinmek için, demagogik sloganıdır. Kuşku yok ki, bu aldatmacaya, ancak anti-kapitalizmden çare uman ve proleterleşmekte olan ve proleterleşmeyi bir yıkım olarak gören küçük-burjuva unsurlar kendilerini kaptırabilir. Bunlar, ayrıntılı olarak, “Faşizm Üzerine Bir Deneme” adlı yazımızda anlatılmaya çalışılmıştır. Yalnız burada birkaç noktaya dikkat çekmek gerekir: Birincisi. Köylülük içinde proleterleşme eğrisi, büyük toprak mülkiyetinin ağır bastığı yerlerde, özellikle feodal toprak mülklerin bulunduğu yörelerde, küçük toprak mülkiyetinin ağır bastığı yörelere göre, daha kitleseldir ve daha hızlıdır. İkincisi. Proleterleşme ile birlikte, aynı toprakta, bir ücretli-işçi olarak ya da yakınındaki bir kapitalist işletmede ücretli-işçi olarak çalışma olanağı içersinde bulunan unsurların, proleterleşmeye duydukları tepki ile, bu olanakları kendi yöresinde bulamayan, geleneksel yaşayış tarzından olduğu kadar, ailece bir yıkım ve göçüş ile karşı karşıya kalanların, yeni sınıfının kendisine bir geçim olanağı sağlayana değin, birkaç kuşağın acılı ve ısrıraplı yaşamının önsezilerinden kaynaklanan proleterleşmeye duyulan tepkiler, birbirlerinden oldukça farklıdır. Üçüncüsü. Bu proleterleşme, yalnızca feodalizmden kapitalizme geçişin sonucu değil, özünde, her ikisi de, mülksüzleşmenin sonucudur. Biri kapitalizmin yolunu açan süreçtir, ve öteki, kapitalizm, ayakları üzerinde doğrulduktan sonra da aynı süreci daha büyük boyutlarda gerçekleştirmeye devam eder. İkisi de, özünde, aynı iktisadi gelişmenin değişik aşamalarındaki, aynı görüngüsüdür (fenomenidir).¹¹ Bu ikisini birbirinden ayrı şeyler olarak ele almak, ve hele Batı Anadolu’da, feodalizmden kapitalizme geçildiğini söyleyerek, tarımda mülksüzleşme sürecinin tamamlandığını anlamına gelebilecek yorumlarda bulunmak, ne sermayenin ilkel birikimini, ne de mülksüzleşme sürecinin sanayi sermayesinin tarımı tüm olarak ele geçirene değin artan boyutlarda devam edeceğini bilmemek demektir. Ve birinde (yani

¹⁰ Komünist Enternasyonalde Faşizmin Tahlili, s. 63.

¹¹ Bkz: Muzaffer Erdost, “Türkiye’de Küçük Köylülüğün Sermaye Tarafından Sömürülmesi Üzerine”, *Yeni Ülke*, n° 7, s. 100-103, 141-142.

Doğu Anadolu'da) mülksüzleşme süreci devam etmektedir, diğ-
gerinde (yani Batı Anadolu'da) tamamlanmamıştır anlamına
gelebilecek bir yorum, "marksçılık" değil "maskaracılık"tır.

Gene burada birkaç noktaya daha dikkati çekmek ge-
reği var: Biri, faşizmin gerici küçük-burjuva ideolojisini,
kendi sınıf ideolojisi olmadığı halde, kullanması, yani faşiz-
min ikiyüzlülüğüdür. İkincisi, kendisi nesnel olarak prole-
terleşmekte olduğu halde (gene bu konuda "Faşizm Üzerine
Bir Deneme" adlı yazıma bakılsın) küçük-burjuva bilinci
taşınması, küçük-burjuva olarak varlığını koruması, ya da
proleterleştiği halde küçük-burjuva olma özlemini taşınması,
bu küçük-burjuva bilinci, yeni katıldığı işçi sınıfı saflarına
taşınmasıdır. Üçüncüsü, gerek küçük-burjuva unsurların pro-
leterleşme yazgılarının kaçınılmaz olduğu, gerek hâlâ kü-
çük-burjuva bilinci taşıyan ve ama işçi sınıfı saflarına ka-
tılmış unsurların kendi sınıf-bilincine varmaları sorunudur.

Eğer biz, küçük-burjuva unsurların, kapitalistleşme sü-
reci içersinde proleterleşerek, bunların, faşizmin, anti-kapi-
talizm sloganının etki alanı dışına konumu gereği çıkaca-
ğını, ve faşizmin kitle tabanı olmaktan çıkacağını düşünür-
sek, hem bu sürecin uzun yıllar alması ile birlikte (çünkü
zorla toplu mülksüzleştirmelerin olmadığı yerde bu çok uzun
yıllar alır) faşizmin gelişmesine boyun eğmiş, hem faşizmin,
nesnel olarak kendi sınıf bilincine sahip olmayan ve ama
öznel olarak küçük-burjuva bilinci taşıyan işçilerle birlikte,
işçi sınıfı içersine akışını da gözönünde tutmamış oluruz. Ve
eğer biz, Laçiner'in (Kominterne karşı çıkan ve küçük-bur-
juva diktatörlüğünü savunanlara omuz verircesine) söyle-
diği gibi, "küçük-burjuvazinin faşist harekete katılımı, ma-
li-sermayenin 'aldatma' vb. girişimlerinden bağımsız olarak
ele al[ır], katılım nedenini BİZZAT 'KÜÇÜK-BURJUVA' KO-
NUM VE 'VAROLUŞ'UN KENDİNDE aramak gerek[tiğini]"
(*Birikim*, n° 49, s. 67) düşünürsek, o zaman, küçük-burjuva-
zinin konum ve varoluş nedeniyle, yani kaçınılmaz olarak
faşist harekete katıldığını ve ancak bu konum ve varoluş ne-
deni ortadan kalktıktan sonra, faşist hareketten kopacağını
düşünebiliriz. Laçiner'in, burada, bizim için yazdığı sözle-
riyle söyleyelim: "Bu ise onun faşizm tartışmalarından zer-
rece bir şey anlamadığını gösterdiği gibi, kendi düz mantığı-

nın sonuçlarını düşünmek zahmetine bile girmediklerini gös-
terir." (*Birikim*, n° 49, s. 61.) Bir kere, "faşizm tartışmaları-
ndan zerrece bir şey anlamadığını gösterir", çünkü, faşiz-
mi, "küçük-burjuva diktatörlüğü" olarak niteleyenleri utan-
gaç bir biçimde "korumak" ile "savunmak" arasında sallan-
nan bu yazar, faşizmi küçük-burjuva diktatörlüğü olarak
nitelemenin mantıksal sonucundan, faşizme karşı savaşım
verenlerin, savaşımın, bu diktatörlüğün sınıfsal özüne yö-
neltileceğini "önermemişlerdir" vargısına varıyor. Küçük-
burjuva diktatörlüğü demek, her şeyden önce, küçük-burju-
vazinin sınıfsal çıkarını ve egemenliğini gözetken siyasal iktidar
demektir. "Küçük-burjuva diktatörlüğü" teriminin, kü-
çük-burjuvazinin çıkarını ve egemenliğini ifade etmesi açı-
sından, her şeyden önce burjuvazinin çıkarını ve egemenli-
ğini gözetken "burjuva diktatörlüğü" teriminden, her şey-
den önce proletaryanın çıkarını ve egemenliğini gözetken
"proletarya diktatörlüğü" teriminden, farklı bir anlamı ola-
maz; yani "küçük-burjuva diktatörlüğü" terimi, kendiliğinden
küçük-burjuvazinin sınıf olarak çıkarını ve egemenliğini
ni ifade eder. Bundan farklı bir kavram, farklı terimlerle
ifade edilmek gerekir. İkincisi, "kendi düz mantığının so-
nuçlarını düşünmek zahmetine bile girmediklerini gösterir",
çünkü, eğer faşizm küçük-burjuvazinin diktatörlüğü ise, ya-
ni küçük-burjuvazinin sınıfsal çıkarını ve egemenliğini tem-
sil ediyorsa, faşizme karşı savaşım, faşist siyasal iktidara yö-
nelirken, onun çıkarını ve egemenliğini temsil ettiği sınıfa
karşı yönelmiş olur, ve faşizme karşı savaşım, *özünde* bir sı-
nıf savaşımı olduğuna göre, bu diktatörlüğün temsil edil-
diği sınıfa karşı bir savaşım olmak gerektiği kendiliğinden
anlaşılır bir şeydir. Bu ise, faşizmin sınıfsal özünü, mali-
sermayeyi, günümüzde ve ülkemizde emperyalizmi, gözardı
etmek, örtmek, gizlemek sonucundan başka bir sonuca var-
maz. Bugün, faşizmin tanımında ve tahlilinde, mali-serma-
yeyi, mali-sermayenin en emperyalist unsurlarını, bağımlı
ve yarı-bağımlı ülkeler sözkonusu olduğunda emperyalizmi,
emperyalizmin komuta mevkiinde bulunan unsurlarını gö-
zardı etmek, örtmek, gizlemek, yeni-trotskizmden başka bir
şey değildir. Yeni-trotskistlerin, Trotski'yi şu ya da bu söz-
leriyle eleştiriyor olmaları, onların, bir ideoloji olarak trots-

kizimle karşıtılık içersinde olduklarını ortaya koymaz. Nasıl, biri, kendisine “marksist” demekle marksist olamazsa, trotskist değilim demek, onu trotskist olmaktan kurtaramaz. Tek bir ülkede sosyalizm kurulamaz sözlerini eleştirmek, ama yerine, bir köylü ülkesi olan Rusya’da sosyalizm kurulamazdı sözlerini koymak, bir ideoloji değişikliğinden değil, aynı ideolojinin yenileştirilmesinden başka bir Şey değildir. Bunun gibi, faşizm konusunda da, yeni-trotskizmin genel lt, mali-sermayenin en emperyalist unsurlarını, emperyalist dene-tim ve komuta merkezini gözardı etmek, gizlemektir. Yeni-trotskizm budur, ve bunun ideolojisini savunanlar, sürdürenler yeni-trotskisttir, başka bir Şey değil.

Yazarın utangaç bir biçimde “korumak” ile “savunmak” arasında sahip çıktığı, faşizmi kk-burjuva diktatörlüğü olarak niteleyenler ya da kendilerine bu tür iddialar yneltilenler, gene yazara göre, “kk burjuvaların faşist hareketlere katılışlarını, hatta onu [faşizmi] bir hareket olarak OLUŐTURUŐLARINI; kendilerinin —dış bir etkenin aldatmasına, kandırmasına GEREK olmadan— İRADİ BİR SEİŐLERİ olarak kabul etme[ktelermiş].” (*Birikim*, n 49, s. 61.) Yazardan daha yukarıya aktardığımız alıntılarla birlikte özetlersek, demek ki faşizmi kk-burjuvazinin diktatörlüğü olarak niteleyenler ya da kendilerine “benzeri iddialar yneltilenler”, kk-burjuvaların, kk-burjuva oldukları için, sınıfsal konumları, sınıfsal nitelikleri gereği, sınıfsal varoluşları gereği, iradİ seişleri sonucu olarak faşist harekete katılırlar, ve bundan da önemlisi, hatta faşizmi bir hareket olarak oluşturmalarının asıl nedeni budur. Asıl nedeni bu olduğu zaman, yazar, eğer “kendi düz mantığının sonuçlarını dşnmek zahmetine” girseydi, faşizme karşı savaşımın, özünde, faşizmi yaratan sınıfsal varlığına yönelik olacağı sonucunu da çıkarırdı. Bu sonucu ıkaramamasının nedeni “diyalektik” dşnşnn sonucu değil, “eğri” mantığının, yani mantıksızlığının sonucudur, başka da bir Şey değil.

Burada biraz duralım. Çünkü, yazar, faşizmi kk-burjuva diktatörlüğü olarak niteleyenleri utangaç bir biçimde “korur” ya da “savunur”ken, bu tahlilleri çürütecek eleştirmeleri, kendi üzerinden aşırtacağı “ince” bir slp ile konuya

yaklaşmaktadır. Çünkü, yazar, faşizmi kk-burjuva diktatörlüğü olarak niteleyenlerle yalnızca Kominternin görüşlerine karşı olmak anlamında bir kenetlenme içersinde değildir, kendi yazısının özsel içeriği de aynı temele dayanmaktadır.

Yazar, faşizmi kk-burjuva diktatörlüğü olarak niteleyenlerin, kk-burjuvaların faşist harekete katılışlarının nedenini, hatta faşizmi bir hareket olarak oluşturmalarının nedenini, onların kk-burjuva olarak varoluş nedenine bağlayanların görüşlerini yadsıyanlar için Şunları yazar: “Bu anlayışlara karşı olanlar, faşizm ‘finans-kapitalin en emperyalist ... unsurlarının diktatörlüğüdür’ diyenler ise, faşist hareketlere kk-burjuva katmanlarının katılışını; ‘aldatma’, faşist demagojinin etkili temaları başarılı kullanması vb. nedenlerle açıklarlar ve dolayısıyla diğerlerinin asıl nedeni kk-burjuva konumun kendisinde bulan yaklaşımlarını yadsırlar.” (*Birikim*, n 49, s. 61.)

Faşizmi kk-burjuva diktatörlüğü olarak niteleyenlerin görüşlerini kesinlikle yanlış bulan Komintern — Kominterni yadsıyanların faşizmi kk-burjuva diktatörlüğü olarak nitelemesi ve Kominternin “yaklaşımını” kesinlikle yanlış bulan Laçiner — Kominterni yadsıyanların yadsıyanlar olarak kenetlenmesi. Elbette yalnızca bu değil. Laçiner’in “Malatya Olayı — Türkiye’deki Faşist Hareketin Yapısı ve Gelişimi” adlı yazısında, bugün Türkiye’de, faşizmin, faşist hareketin kapitalistleşme ile birlikte, eski geleneksel ege-men ve üstün konumlarını yitirmekte olan sünni-türk kesimlerin, bu konumlarını yitiren kesimlerin tepkisinden kaynaklandığını, varoluş nedeninin bu olduğunu, bu olgunun ürünü olduğunu söylerken, aynı Şeyi söyler.

Ne var ki, yazar, burada da kalmaz, kapitalistleşme sürecini, feodal birimlerdeki kast sistemini zştrdğ, köylülük içersinde sınıflaşmayı başlattığı, ve bu sınıflaşma içersinde, proleterleşmekte olan unsurların, faşizmin kendine kitle tabanı edinmesinin koşullarını taşıdığını değil, bunların sünni-türk kesimi içinde bulunmuş olmaları zorunluluğunu ileri sürer. Etnik ve dinsel açıdan türdeş-olmayan (heterojen) yörelerde, geleneksel olarak üstün konumlarını yitiren sünni-türk kesim, kapitalistleşme süreci içersinde, bu

üstün konumunu yitirşinden duyduğu tepkiyi, alevi-kürt kesimine yönelttiği, ve “düz mantık” sonucu, bugün Türkiye’de faşist hareketin bu olgunun ürünü olduğunu söylediği halde, etnik ve dinsel açıdan türdeş (homojen) olan yörelerde, örneğin Batı Anadolu’da, konumları sarsılan sınıf ve katmanların, tepkilerini yükselen sınıf ve katmanlara, yani burjuvaziye yönelttiklerini söyler. “Halkı etnik-dini açıdan homojen olan yörelerde kapitalizmin gelişmesiyle ekonomik-toplumsal konumları sarsılan sınıf ve zümreler, bu durumdan kaynaklanan tepkilerini, yükselen sınıf ve zümrelere yöneltirler.” (*Birikim*, n° 39, s. 16.) Halkın etnik ve dinsel açıdan türdeş olduğu yerlerde, proleterleşme eğinimine girmiş bulunan unsurların tepkisi burjuvaziye yöneldiği için, bu unsurlar faşizme kapalı kalmış ya da faşizmi bir hareket olarak oluşturmamışlardır. Oysa, durumları sarsılan sünni-türk unsurlar ise, tepkilerini, durumlarını güçlendirmekte olan alevi-kürtlere yönelttikleri için faşist harekete katılmışlar ya da faşizmi bir hareket olarak oluşturmuşlardır.

Şimdi, yazarın “düz mantığı” izlenirse, buradan, “faşizm denen hiç’e varılabilir; ama diyalektik düşünönlör, buradan, şu sonucu çıkarırlar: peki, faşizme karşı savaşım kime yöneltilecektir? Faşizmi oluşturan sınıfa. Bu ise, türdeş olmayan (heterojen) yörelerde yaşayan ve geleneksel üstünlüklerini artık koruyamayan sünni-türk unsurlardan oluşmaktadır. Faşizm, küçük-burjuva gerici ideolojileri kullanarak, nasıl sünnilerin alevilere karşı mezhepçiliğini, ve nasıl Türklerin Kürtlere karşı şoven-milliyetçiliğini besliyor ve kışkırtıyorsa, şimdi, faşizme karşı savaşanlara, yazar, faşizme karşı savaşım öneriyorsa eğer, aynı gerici küçük-burjuva ideolojilere dayanan, ve bu kez sünniler ve Türklere karşı savaşım önermiş olmuyor mu? Mezhep savaşımının yerine mezhep savaşı, ırkçı savaşımının yerine ırkçı savaşım. Yazar, hemen yaygarayı basabilir “bir marksist”in böyle bir şey söyleyemeyeceğini, kendisine iftira edildiğini yazabilir. Ama sonuç değişmez, sorunu koyuşundan bu sonuç çıkar. Esasen, yazara göre, böyle bir savaşım da gerek yoktur, çünkü zaten, kapitalizmin gelişmesi, bugün Türkiye’de faşist hareketin ilk evresini kapamaktadır. Kendisine “marksist” diyebilen bu yazarın, şu pasajlarını, burada bir kez daha

yineleyelim: “MHP, bugünkü İDEOLOJİK-POLİTİK KİMLİĞİNİ, YAPISINI OLUŞTURAN SÜRECİN, Türkiye’de kapitalizmin gelişmesinin geleneksel —feodal— yapıyı değişime zorlamasının ürünü olan karmaşık geçiş sürecinin tamamlanmaya başlaması ile birlikte, bugüne kadar sağladığı TOPLUMSAL DESTEĞİ DE YİTİRECEĞİ bir İNİŞ DÖNEMİNE girmiştir.” Ve biraz aşağıda da şu satırlar okunur: “... FAŞİST HAREKET, (...) kendisine kitle desteği sağlayan toplumsal kesimlerin, kapitalizmin gelişmesi süreci içinde ister istemez ‘kader’ine razı hale gelmesiyle ‘KİTLE DESTEĞİNİ YİTİRMEYE başlamıştır.” (*Birikim*, n° 39, s. 23.)

Peki ama, Kominternin “yaklaşımını” kesinlikle yanlış bulan bu yazar, faşizmin sınıfsal niteliği açısından malisermayeyi, mendil cebine sokar gibi gizleyen, ve arada bir pis salgılarını silmek için çıkaran bu yazar, Kominternin tanımını yerine herhangi bir tanım getirmiyor, faşizme karşı savaşımın, kim ve kimler tarafından ve kime karşı yapılacağını söylemiyor. Okurun, onun “tahlil”lerinden çıkarılabileceği tanımın ne olabileceğini ise yukarıda sergiledik, ve bu tanımın ihanete varan yanlış bir tanım olduğunu belirttik. Onun “tahlillerinden”, faşizme karşı savaşımında, faşizmin sınıfsal niteliğini, esas hedefi sakladığı için ihanetten başka bir şey çıkmaz.

Onun içindir ki yazar, faşizmin tanımını ile devrimci sınıfın faşizme karşı savaşımında demokratik cephe oluşturma sorununu özdeşleştirerek, akli sıra bizi eleştirmeye kalkışır. Şöyle yazar: “Bay Erdost ise, hem yanlış tanım = ihanet denklemlerini kurup, oldukça keskin lâflar ediyor; hem de adına konuştuğu ‘proleter devrimci’lerden daha farklı faşizm tanımlarına sahip ‘demokratik ve ilerici’lerle SIKI SIKIYA BİR İŞBİRLİĞİNDEN yana. Bu İŞBİRLİĞİ için doğru tanımda birleşme koşul olmadığına göre o gayetle keskin ‘ihanet’li lâfların hangi pratik anlamı var? Eğer ‘ihanet’li sözler doğru ve önemli ise, bu durumda, ihanet potansiyeli sayılması gereken ‘demokratik ve ilerici’lerle ittifak mıdır? Yok ittifak doğru, önemli ve tanım beraberliği koşul değilse, ‘ihanet’li keskinliğin yeri ne?” (*Birikim*, n° 49, s. 60.)

İlkin. Yazıma birkez daha gözgezdirim, dalgınlık sonucu, Kominternin ustalarının önemle vurguladığı “işbir-

liği" ile "güçbirliği" arasındaki farkı bilmeme karşın, "işbirliği" diye bir sözcük kullanıp kullanmadığıma bakıyorum. Ama bir "işbirliğinden", hele "sıkı sıkıya bir işbirliğinden" değil, işçi sınıfının, küçük-burjuvazi ile *ittifakından*, zorunlu *güçbirliğinden* sözettiğimi okuyorum. Hele Laçiner'in "proleter-devrimci", "demokratik ve ilerici" üçlüsünün geçtiği yerlerde, değil ki "işbirliğinden", bir ittifaktan bile söz etmemişim. Şöyle: "... başta devrimci işçi sınıfı olmak üzere, devrimci, demokrat, ilerici sınıf ve katmanları, faşizme karşı savaşında pasifliğe zorlamaktadır" (s. 13) ve diğeri: "Proleter devrimcileri, demokratları, tüm ilerici sınıf, katman ve kişileri, edilginliğe (pasifliğe) açık bir çağrıdır bu." (s. 24.) Burada, okur götür ki, faşizme karşı emekçi sınıf ve katmanlar arasında bir ittifaktan, zorunlu güçbirliğinden söz edilmiştir, işbirliğinden değil. Burada, okur görür ki, proleter devrimciler, demokratlar, ilerici sınıf ve katmanları arasında bir işbirliğinden, hele sıkı sıkıya bir işbirliğinden söz edilmiştir. Sınıflar arası ittifak ve güçbirliğini, kişiler arası işbirliğine dönüştüren yazar, devrimci, demokrat ve ilerici sınıf ve katmanlar arasında faşizme-karşı ittifakın, güçbirliğinin oluşturulması ile bu sınıf ve katmanların, faşizmin tanımında birleşmiş olması zorunluluğunu birbirine katacak kadar, marksist sınıf ittifakının özünü, strateji ve taktiklerinin özünü anlamadığını sergilemiştir. Demokratik devrimde, proletaryanın, burjuvaziyi tarafsızlaştırma, küçük-burjuvazi ve köylülük ile ittifak; sosyalist devrimde, küçük-burjuvazi ve köylülüğü tarafsızlaştırma ve yoksul köylülük ile ittifak — Lenin'in, 1905'te, Rusya'da, devrimin aşamalarına göre, çarlığa ve daha sonra burjuvaziye karşı ortaya koyduğu bu iki stratejiye, Laçiner'in değerlendirmesi açısından baktığımızda, şu sonuca varmamız doğaldır: proletarya, demokratik devrimde, küçük-burjuvazi ve köylülük ile ittifakı, köylülük, demokratik devrimi, proletarya gibi tanımladığı için sağladı ve sosyalist devrimi, köylülükten farklı tanımladığı için onu tarafsızlaştırmak zorunda kaldı. Oysa, demokratik devrim, proletaryanın olduğu gibi köylülüğün de çıkarıdır, ve bu sınıfsal çıkarlar, bu ittifakın temelidir, ve sosyalist devrimden, proletaryanın olduğu ölçüde köylülüğün sınıf olarak çıkarı bulunmamaktadır. Ve bunun için de, köylülük, taraf-

sızlaştırılmalıdır. En azından tarafsızlaştırılmalıdır, çünkü, köylülük, sınıfsal niteliği sonucu, burjuvazinin müttefiki haline gelebilir. Faşizme karşı savaşında, demokrasiden hangi sınıfların ve katmanların çıkarı varsa, bu sınıfların ve katmanların ittifakı, bir zorunluluktur, çünkü devrimci proletarya, bu sınıf ve katmanları, birincisi faşizmin kitle desteğinden çekerek zayıflatır ve ikincisi bu sınıf ve katmanları kendi yanına çekerek, demokrasi cephesini güçlendirir. Tanım, proleter devrimcilerin, faşizme karşı izleyecekleri strateji ve taktiklerin belirlenmesinde anahtardır. Eğer, faşizmin tanımı, faşizmin sınıfsal niteliğini doğru koyuyor ve faşizmin kendisine çektiği kitleler ile faşizmin sınıfsal çıkarı açısından arasında bir ilgi bulunmadığını belirliyorsa, faşizme karşı savaşımın stratejisi de doğru olarak belirlenebilir. Tanım yanlış ise, faşizme karşı savaşımın stratejisi, doğru olarak belirlenemez. Dolayısıyla, hedef, mali-sermayenin en emperyalist unsurlarına değil, faşizmin kendisine kitle tabanı edindiği küçük-burjuva unsurlarına yöneltilir. Bu ise, faşizme-karşı savaşında, hem esas hedefi dışladığı ve hem de devrimci proletaryanın kendi saflarına kazanması gereken küçük-burjuvaziyi karşısına aldığı için, faşizme karşı savaşımın kaçınılmaz yenilgisini hazırlar, ve böyle bir tanım, yalnızca yanlış bir tanım olmaz, aynı zamanda faşizmden zarar görecektir tüm sınıf ve katmanlara, tüm insanlığa karşı da bir ihanet olur. Doğaldır ki, bu yanlışlık kendisine "sosyalist" diyen bir dergide ve "marksizm" adına yazılıyorsa.

Küçük-burjuvazinin özelliklerini belirttiğimiz burada, faşist demagoji nedir, devrimci tutum nedir ve neye pasiflik denir, bunları açıklamak gereği var.

Faşizmin sınıfsal niteliği ile kitle tabanının sınıfsal niteliği birbirinden tamamen farklıdır, ve faşizm, kendisine çekeceği kitleler karşısına, hizmet ettiği sınıfın ideolojisi ile çıkmaz, onların karşısına gerici küçük-burjuva ideolojilerle çıkar. Her şeyden önce bu nedenledir ki, faşizm ikiyüzlüdür. Bu ikiyüzlülüğü, yalnızca, gerici küçük-burjuva ideolojisinde kendini ortaya koymaz; aynı zamanda, demokrasi düşmanıdır, demokrasinin savunucusu gözükebilir; özünde emperyalizme hizmet eder, emperyalizme karşı görünür, milliyetçilik maskesini geceleri bile yüzünden çıkarmaz; sömürü

sisteminin en azgın hizmetkârıdır, sömürüye karşı çıkıyor görünür. Faşist terör, baskı, suikast, katliam, faşizmin özsel varlığını oluşturur, ama barış, kardeşlik, fikirlere saygı dilinden düşmez. Maskeli elinden silah, ikiyüzlü dilinden kitap düşmez. Düşerse, faşizm, faşizm olmaktan çıkar, elinden silah düşerse, faşist olmaktan çıkar, elinde silah varken dilinden kitap düşerse, biz, onu kendi kişiliğiyle göremeyeceğimiz için, faşizm ikiyüzlü niteliğini, temel bir özelliğini yitirir. İşçi sınıfının amansız düşmanıdır, sendikaların, toplu sözleşmenin, grevlerin düşmanıdır, ama işçi sınıfının azgın savunucusu gözükür. Proleterleşmekte olan küçük-burjuva unsurlar, eğer, kapitalizm koşullarında proleterleşmelerinin kaçınılmaz olduğu bilincine varsalardı, bunlar, kendilerinin gerçek dostlarının, müttefiklerinin işçi sınıfı olduğunu, devrimci proletaryanın ideolojisinin gerçek kurtuluş yolunu gösterdiğini bileceklerdi. Ama bu bilince sahip olmadıkları sürece, kendilerini proleterleşmekten kurtaracaklarına inancakları en geri ideolojilere kendilerini kaptırabilirler.

Faşist demagoji, gerek küçük-burjuva unsurları, gerek proleterleşmekte olan küçük-burjuvaları, gerek küçük-burjuva bilinçli proleterleri, gerek küçük-burjuvalaşma özlemini kurtuluşunun tek yolu sayan sınıf-dışı unsurları, küçük-burjuvazinin gerici ideolojisi ile besler. Gerçek kurtuluşu getirecek olan proletaryanın ideolojisine, tiksiniç ve ürkünç bir şey olarak bakma bilincini yaratmaya çalışırlar. Bu unsurlarda, gerici bilinci canlandırma, öne çıkarma, kabartma — faşist demagoji, faşist propaganda budur.

Devrimci tutum ise, aynı unsurlara, işçi sınıfının bilimini açıklamak, proleterleşmelerinin kaçınılmaz olduğu bilincini ve proleterleşmiş olanların küçük-burjuva özlemlerini yaşatmaları yerine, katıldığı sınıfın sınıf savaşımına katılmasının tek kurtuluş yolu olduğu bilincini götürmektir. Bir yandan, proleterleşme korkusu ile proletaryanın ideolojisine düşman olanları, kapitalist sistem içinde, proleterleşmenin aslında kendileri için kaçınılmaz olduğu bilincine, ve öte yandan proleterleştikleri halde, hâlâ küçük-burjuvalaşma özlemi taşıyan ve küçük-burjuva olmaya çabalayan ve bu nedenle de küçük-burjuva bilincini, yeni (veya eskiden beri) katıldığı işçi sınıfı içersine taşıyan işçileri, genel olarak, bu

hayallerinin gerçekleşmeyeceğine, kurtuluşun kendisinin nesnel olarak katıldığı sınıfın ideolojisine, yani kendi sınıfının bilicine sahip olması için çalışmaktır.

Açıktır ki, küçük-burjuva bilincine sahip küçük-burjuva unsurlar, işçiler, sınıf-dışı unsurlar, kendi sınıfsal “konumları” gereği *değil*, kendi “varoluş” nedenleri dolayısıyla *değil*, her şeyden önce, onda gerici küçük-burjuva ideolojilerin geliştirilmesiyle faşizme kitle tabanı oluştururlar. Ve gene açıktır ki, bu unsurlar, kendi sınıfsal “konumları” gereği *değil*, kendi “varoluş” nedenleri dolayısıyla *değil*, her şeyden önce, toplumun nesnel gelişmesinin kaçınılmaz sonuçlarının bilincine, devrimci sınıfın kurtuluşunun insanlığın kurtuluşunun yolunu açacağı ve bir emekçi olarak kendi kurtuluşunun bu sınıfın kurtuluşuna bağlı olduğu bilincine vardığı zaman, devrimci sınıfın tarafına katılır, ve faşizme karşı, demokrasi savaşımında, işçi sınıfının müttefiki olurlar. Bir başka deyişle, ekonomik yapıları gereği emek ve sermaye ikiliğine sahip ve büyük bölümüyle kaçınılmaz olarak proleterleşmekle karşı karşıya gelen unsurlar, sınıfsal konumları ve varoluşları nedeni *değil*, bilinçleri ve bilinçlenmeleri doğrultusunda, ya faşist hareketin saflarına ya da faşizme-karşı savaşım veren cepheye katılırlar. Kominternde, Kolarov, faşizmin, küçük-burjuva ve köylülük içinde kendisine kitle tabanı yaratmada başarılı olduğunu, ancak bu katmanların geri dönülemez biçimde faşizme bağlı olmadığını, tersine, komünist partilerin bu katmanları eskisinden daha güçlü biçimde etkileyeceğini ve işçi sınıfının müttefiki haline getirebileceğini söylerken,¹² özünde bu bilinç değişikliğini, vurguluyordu.

Eğer biz, küçük-burjuvaların, kendi konumları ve varoluş nedenleri sonucu, faşizme kitle tabanı oluşturduğunu kabul edecek olursak, bu unsurların, *kaçınılmaz olarak* faşizmin kitle tabanını oluşturacağını, ve ancak konumları, varoluş nedenleri ortadan kalktıktan sonra ve *zorunlu olarak* faşizmden kopacaklarını, ayrılacaklarını da ileri sürmüş oluruz. Ve hele biz, küçük-burjuvaların varoluşları gereği faşist hareketi oluşturduklarını kabul edecek olursak, gene bu unsurların, kaçınılmaz olarak, faşizmi oluşturduğunu da

¹² Bkz: *Komünist Enternasyonalde Faşizmin Tahlili*, s. 64.

ileri sürmüş oluruz. Oysa, küçük-burjuvalar, kaçınılmaz olarak değil, faşist demagojinin, faşist propaganda ve aldatmanın altında bırakıldıkları, ve kültür düzeyleri oranında bu etkiye kendilerini kaptırdıkları için, faşizme kitle tabanı oluştururlar; ve gene faşizme karşı etkin bir savaşım ile, bu unsurlar, devrimci ya da hiç değilse demokrat bilinçlendirmeye kazanılabilecekleri için, işçi sınıfının faşizme karşı savaşımında müttefikleri haline gelebilirler. Eğer biz, Laçiner'in, bu konudaki görüşlerinin doğru olduğunu kabul etmiş olsaydık, yalnızca, faşizme kitle tabanı oluşturan küçük-burjuva unsurları, onları bilinçlendirerek, faşizme karşı savaşım cephesine kazanmak şöyle dursun, proleterleşen unsurların da, nesnel olarak proleterleşmekle sınıf-bilinçli işçiler haline genel olarak gelmeyecekleri için, bunların konumlarını değiştirdikleri zaman bile faşizme kitle tabanı oluşturmaktan kopmayacaklarını da görmekte gecikmezdik. Faşist ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de, faşist işçi sendikalarının kuruluşunu, Laçiner'in, "diyalektik" mantığı ile açıklamak olanağı var mıdır? Çünkü, konumları ve varoluşları gereği faşist hareketi oluşturan küçük-burjuvaların yanısıra, işçilerin faşist harekete katılmasını açıklayamazdık.

Pasifliğe gelince. Pasiflik, faşizmin kendisine kazandığı kitle tabanının, birincisi, konumu ve varoluş gereği faşist olacağını düşünmek, ve ne faşist propagandaya karşı çıkmamanın ve ne de bu yığınları devrimci bilinçlendirmenin bir yararı olmayacağını dolaylı olarak ifade etmek; ikincisi, bu unsurların, bir kez faşizmin kitle tabanına katıldıktan sonra, bunların, sınıfsal konumlarını değiştirmeden siyasal konumlarını değiştirmeyeceklerini kabul etmek; üçüncüsü, bunların sınıfsal konumlarını değiştirdikleri zaman, bir *gereklilik* olarak, faşizmden ayrılacağını, kopacağını söylemek. Pasiflik budur, ve Laçiner'in ideolojisi, başından sonuna değin, pasifliğe batmıştır. İki kez ayrı açıdan aktardığımız şu pasajları, değişik açıdan vurgulayarak, bir kez daha aktaralım: "MHP, (...) Türkiye'de kapitalizmin gelişmesinin (...) tamamlanmaya başlaması ile BİRLİKTE, bugüne kadar sağladığı toplumsal desteği de YİTİRECEĞİ bir 'iniş dönemi'ne girmiştir." "... faşist hareket, ... kendisine kitle desteği sağlayan toplumsal kesimlerin, kapitalizmin gelişmesi süre-

ci içinde İSTER İSTEMEZ 'KADER'İNE RAZI HALE GELMELERİYLE 'kitle desteği'ni yitirmeye başlamıştır." (*Birikim*, n° 39, s. 23.) Hem pasifliğin şampiyonluğunu yapan, ve hem de bunu sergilediğimiz için bizi "müfteri" olarak niteleyen Laçiner, bu inahet belgesinin hesabını, kendi terimleriyle "bir marksist olarak" veremez. Veremez, ve ayrıca bitmedi.

(7)

"... Türkiye'deki Faşist Hareketin Yapısı ve Gelişimi" adlı yazısında Laçiner, bugün Türkiye'deki faşist hareketi, ideolojisi, siyaseti ve yapısı ile, MHP ile özdeşleştirmiştir, ve biz, bunu, daha yukarda ayrıntılı olarak sergiledik. Türkiye'de faşist hareketin, MHP'nin, "bugünkü ideolojik-politik kimliğini, yapısını oluşturan süreç" ise "feodalizmden kapitalizme geçiş süreci"dir. (*Birikim*, n° 39, s. 23, 18.) Feodalizmden kapitalizme geçiş süreci içerisinde, kuşkusuz, biri gerileyen ve güçsüzleşen ve diğeri ilerleyen ve gelişen iki eğilim vardır. Bu sınıflaşma olgusunu, feodal kast esasına dayalı feodal toplumun bağrında boyveren yeni sınıflaşma olgusunu, Laçiner, kendisinin faşist hareketin "doğal" olarak kaynayan yöresi olarak nitelediği Çorum-Erzurum-Gaziantep üçgeni içerisinde, genel olarak, sünni-türklerin egemen ve üstün konumlarının sarsılması biçiminde ele alır, ve burada da durmaz, bu olgu ile birlikte, "ezilen etnik-dini topluluklardan gelme kesimlerin yeni toplumsal hiyerarşi içerisinde yükseldiklerini" (*Birikim*, n° 39, s. 16) söyler. Marksizmin terminolojisi ile söylersek, yeni toplumsal hiyerarşi içerisinde, yani kapitalistleşme ile, sünni-türkler proleterleşirken, alevi-kürtler burjuvalaşır. Yazar, "ben böyle demedim" diye yaygara koparabilir, ama söylediklerinden başka anlam çıkmaz. Eski toplumun, yani feodal toplumun egemen ve üstün kesimleri, yeni toplumun, yani burjuva toplumun, *dinsel* konumları sarsılan değil, *mülksüzleşen* kesimleri haline gelir sözlerinden başka hiç bir anlam çıkmaz. Oysa biz, daha önceki yazımızda belirtmeye çalıştık ki, feodal ilişkilerin çözülmesi, kapitalistleşme, aynı zamanda bir sınıflaşma olgusudur, ve feodal birimlerin olduğu kadar, geleneksel köy yapısı da, bu sınıflaşmanın etkisi altına girmiştir. Proleterleşenler sünni-türklerdir, burjuvalaşanlar alevi-kürtlerdir sonucunu do-

ğuracak yorumlar kesenkes yanlıştır; sünni-türkler içersinde de proleterleşen ve burjuvalaşan unsurlar vardır ve alevi-kürtler içersinde de proleterleşen ve burjuvalaşan unsurlar vardır. Esasen iktisadî konumları daha güçlü olanların, alevi-kürt olsun, sünni-türk olsun, sınıflaşma içersinde, yeni toplumun güçlü sınıflarına dönüştüklerini, iktisadî konumları zayıf olanların, serf durumunda olan köy emekçilerinin, alevi-kürt olsun, sünni-türk olsun, genel olarak bunların topraktaki tasarruf hakkını yitirerek proleterleştiklerini, önce teorik olarak kavramamak için marksizmi, sonra pratik olarak görmemek için tarihsel olguları yadsımak gerekir. Üzerinde “tahlil”de bulunduğu yöreleri bilmemiş olmak bir yana, böyle bir sonuca varabilmek için, her gün çarpıcı bir biçimde önümüze serilen Çukurova’nın mevsimlik işçilerini, Ankara ve İstanbul gibi büyük kentlerin boyacılık, çöpçülük, hamallık gibi en ağır ve eziyetli işlerini, büyük bir ölçüde, bu yörelerin alevi-kürtlerinin yüklenmiş olduğunu görmemek gerekir.

Şunu da ekleyelim ki, yazarın “yüzyıllardır bu etnik-dinî topluluklar[ın] birbirleriyle pek az ekonomik-kültürel ilişki kurmuş durumda” kaldığını, herbirinin “kendi içine dönük bir hayat tarzı sürdürmüş” olduğunu (*Birikim*, n° 39, s. 15) söylediği alevi-kürtler ile sünni-türkler, birbirlerine, kültürel olduğu kadar ekonomik bakımdan yahtık konumlarını, kent içersinde değil, ancak, kırsal alanda sürdürülebilirler. Esasen, ekonomik açıdan bu yahtıklık, dinsel ve etnik ayrılıktan önce, kapitalist-öncesi ilişkilerin bir özelliğidir. İkincisi, bu yahtıklığın kendini gerçekleştirdiği temel koşul, köy ve aşiret birimlerinin varlığıdır. Gerek komşuluk ilişkisine dayanan köy toplulukları, gerek kan ilişkisine dayanan aşiret toplulukları, bu yahtık konumlarını, ancak türdeş (homojen) birimler oluşturdıkları zaman koruyabilirler, ve hatta özellikle aşiret toplulukları, özünde, türdeş bir topluluk birimidir. Daha önce yazımızda sözünü ettiğimiz, aşiret-olmayan feodal birimlerde ise, feodal bey ailesi ile serf köylüler arasında *bir* aşiret birliğinin bulunmaması doğaldır, bunların her ikisinin de aynı etnik ve dinsel unsurlardan olduğu ya da katışık olduğu, tarihsel olarak belirlenmiştir. Geleneksel ve feodal ilişkilerin çözülmesi, komşuluk ilişkilerine da-

yanan köy topluluklarında, bu köyler ister alevi-kürt, ister sünni-türk olsun, sınıflaşma, ve alevi-kürt köy topluluğu içinde ve *arasında*, ya da sünni-türk köy topluluğu içinde ve *arasında* olacaktır. Bu köylülerden biri, bir bütün olarak alevi-kürtler, diğer köy karşısında, yani toplumsal hiyerarşi içersinde yükselecek, diğeri, bir bütün olarak sünni-türkler, eski konumlarını yitirecek ve mülksüzleşecek demek, ne demektir? Laçiner diyor ki, “Evet, bu pek saygıdeğer Bay’a bakılacak olursa, ben alevi, sünni, Kürt, Türk kategorilerini sınıfsal kategoriler olarak sayıyor olacağım. Bu polemik falan değildir. Bu Bay, bu tür işleri yapmayı alışkanlık haline getirdiği için olumsuz ahlâki sıfatların en altından seçilen bir sığata lâyıktır.” (*Birikim*, n° 49, s. 62.)

Benim yazıma döneyim, “Faşizm ve Türkiye/1978” adlı yazımda, komşuluk ilişkisine dayanan köy toplulukları, feodal birimler ve aşiret birimleri konusunda, özet de olsa böyle bir yazı içersinde uzunca açıklamalardan sonra, şunları yazıyordum: “Kapitalistleşme süreci, açıkça gösterir ki, kırsal alanda, serf ve feodal bey kastlaşmasını, aşiret üyesi ve aşiret reisi ailesi kastlaşmasını çözmeye başlamıştır. Bu sınıflaşma, bağımsız küçük köylü işletmelerin ağır bastığı köylerde, varlıklı köylü ile orta, küçük ve yoksul köylü arasında bir sınıflaşma, (bir ya da birkaç köy sahibi olunan) büyük toprak sahiplerinin bulunduğu alanlarda, toprakbeyi ile yoksul köylü arasında bir sınıflaşma vardır. Aşiret birliğine dayanan alanlarda, bu iki özelliğin çakıştığını izlemekteyiz. Çünkü, aşiret üyesinin, aşiret reisine karşı feodal bağımlılığı (rant ve angarya) bulunmakla birlikte, aşiret reisi, aşirete ait toprakların mutlak sahibi değildir, ve aşiret üyesinin de bu topraklarda mülkiyet hakkı vardır. Kapitalistleşme süreci içersinde, kırsal alandaki geleneksel üretim ilişkilerinin çözülmesi, ikincil durumdaki bir kastı (alevileri), birincil duruma getiren bir kastlaşma değil, gerek alevi, gerek sünni köylerde, kast sistemini çözmesi, ve köylerde sınıflaşmanın başlaması ile karakterize edilir. Yeni toplumsal yapının egemen sınıf ve katmanları, alevi değil, büyük mülk sahipleri, ezilen sınıf ve katmanı da sünniler değil, küçük topraklı, az topraklı, ya da hiç toprağı olmayan köy emekçileridir.

“Faşizmin, gerici burjuva ideolojisinin tüm çabası, köylülük içersinde meydana gelen bu *sınıflaşmayı*, egemen sınıf ve katmanlar ile ezilen sınıf ve katmanlar arasındaki bu sınıf savaşımını geriletmek, örtmek, gizlemek için, gerici ilişkileri bu emekçi yığınlar içersine ekmesi, bu sınıf çelişkilerini, kastlık sistemi ile, mezhep ayrılıkları ile örtmek istemesidir. Mezhep ayrılıklarını, bu gerici ideolojiyi olanca gücüyle besleyerek, Kürt emekçileri ile Kürt feodallerini bütünleştirme, Türk emekçileri ile Türk egemen unsurlarını bütünleştirme, faşizmin, gerici ideolojisinin en önemli özelliklerinden biridir. Faşizmin bu ideolojik tertibini, Ömer Laçiner, iktisadî bir olgu, bir sınıflaşma olgusu gibi ele almakta, kapitalistleşme sürecinin, sünnileri ezilen sınıf, alevileri egemen sınıf durumuna getirdiğini ileri sürerek, faşizmin gerici ideolojisini, aldatici tertibini, iktisadî gelişmenin doğal ve doğal olduğu kadar zorunlu bir sonucu olarak niteleyecek kadar gerçekleri saptırmaktadır.” (*Yeni Ülke*, n° 6, s. 20-21.)

Laçiner'in yazısı dolayısıyla, sınıf ve sınıflaşma üzerine söylediklerimizin esasını özetler bu satırlar. Yazar, bu satırlarda, kendi düşüncelerinin gerçek kimliğini görmüş olmanın huzursuzdur. Bu satırlardan dolayı, bizim, “olumsuz ahlakî sıfatların en altından seçilen bir sifata lâyık” olduğunu söylüyor. Kuşkusuz, yazarın bu yakıştırmaları, bizim özelliğimizi değil, yazarın içinde bulunduğu ruhsal durumunu, ve bundan öte, bu tür sövgülerle, kendi yanlışlarını ve yanlışlarını gizlemeye çalışma çabasını taşıdığını, sağduyusu olan okur görüyor. Çünkü, sınıflaşma olgusunu, mezhep ayrılıkları, ırk ayrılıkları derekesine indiren, ve bunu bir sınıflaşma olgusu gibi tahlil eden biri, kuşku yok ki, “alevi, sünni, Kürt, Türk kategorilerini, sınıfsal kategoriler saymış olur”, başka bir şey değil.

(8)

Şöyle der bize yanıtında Laçiner: “Bizim ‘Malatya Olayı...’ yazısında BELİRTTİĞİMİZ NOKTA, MHP'nin yalnızca sözkonusu mülk sahibi kesimlerden ancak bir bölümü, yani kapitalizm-öncesinden kapitalizme geçiş sürecinde konumları sarsılan kesimlerin bir bölümü üzerinde etkili ola-

bildiği, bunları kendi etrafında toplayabildiğidir.” Ve aşağıda devam eder: “MHP, kapitalizm-öncesinden kapitalizme geçiş sürecinin ürünü olduğu için *değil*, politikasını bu geçiş sürecinden tedirgin olan sünni mülk sahibi kesimler üzerine kurduğu için *değil*; yaşanan genel bunalım ortamındaki tüm mülk sahibi kesimlere seslenmek için oluşturduğu ideolojik-politik program, yalnızca o süreç ve o kesimler üzerinde etkili olabildiği için bu noktaya gelmiştir.” (*Birikim*, n° 49, s. 63.)

Laçiner'in “Malatya Olayı — Türkiye'deki Faşist Hareketin Yapısı ve Gelişimi” adlı yazısını, gene Laçiner, “M. Erdost'a Gerekli Bir Cevap” yazısında işte böyle özetliyor. “Faşist siyasal-toplumsal ‘düzen’i kurmak amacıyla” kurulan MHP, “geniş toplumsal muhalefet hareketinden ve sosyalist hareketten, *mülk sahibi olarak* tedirgin olan tüm kesimleri, kendi düzen programı ... ekseninde toparlamak istemiş”, ama yalnızca “kapitalizm-öncesinden kapitalizme geçiş sürecinde konumları sarsılan kesimlerin bir bölümü üzerinde etkili olabil”miş. Dolayısıyla, Laçiner, iddia ediyor ki, “Malatya Olayı — Türkiye'deki Faşist Hareketin Yapısı ve Gelişimi” adlı yazısında, MHP'nin kapitalizm-öncesinden kapitalizme geçiş sürecinin ürünü olduğu söylenmemiştir; MHP'nin politikasının bu geçiş sürecinden tedirgin olan sünni mülk sahibi kesimler üzerine kurulduğu söylenmemiştir; MHP'nin ideolojik-politik programı, kapitalizm-öncesinden kapitalizme geçiş sürecinden değil, bu geçiş sürecinden tedirgin olan sünni mülk sahipleri üzerine kurulduğu için değil, Batı Anadolu'da kapitalizme özgü sorunlardan doğan bunalımlardan ve Doğu Anadolu'da kapitalizm-öncesinden kapitalizme geçiş sürecinden doğan bunalımdan “bu çift yanlı bunalımdan” mülk sahibi olarak tedirgin olan kesimler üzerine kurulmuştur.

Yazarın, bu konuya açıklık getirmek için sürdürdüğü pasajı, okurun sorunu daha berrak bir biçimde kavramasına yardımcı olmak için, birlikte okuyalım: “Demek oluyor ki bizim anlatmak istediğimiz şey şudur: *Sahip olduğu anlayışa uyumlu olarak* belirli toplum kesimlerini etkilemek isteyen bir hareket vardır. Ancak bu hareket sözkonusu kesimlerin ancak bir kısmını etkileyebilmiş ve dolayısıyla bu ke-

simlerin hareketi olarak biçimlenmiştir. Olay ender raslanan türden değildir. Örneğin sosyalist hareketlerde, başta işçi sınıfı olmak üzere çeşitli 'emekçi' kesimleri ve bu arada öğrenci-aydınları etkilemek, bunların sözü edilen oran çerçevesinde bileşik hareketi olmak ister. Ancak bu amaçla yürütülen çabaların bir noktasında görülür ki, hareket ancak —diyelim— yalnızca öğrenci-aydınları etkilemiş, onların dışındaki diğer kesimler amaçlananın tersine harekete katılmamışlardır.” Kendi deyişiyle “ender raslanan türden” tahlilini şöyle sürdürür Laçiner: “Biris kalkıp, bu gerçeği söylerse, örneğin 'bugünkü ideolojik-politik kimliğiyle sosyalist hareket'in 'öğrenci-aydınlar'dan ibaret olduğunu belirtirse, bunun nedeninin de —diyelim— bilimsel-teknolojik düzeydeki değişimler olduğunu kanıtlarıyla gösterirse; siz kalkıp bu kişi için sosyalizmin bilimsel-teknolojik düzeydeki değişimler SÜRECİNİN ÜRÜNÜ olduğunu iddia ediyor, sosyalizmi öğrenci-aydın hareketi sayıyor, diyebilir misiniz?” (*Birikim*, n° 49, s. 64.) Yazarın bu kadar kıvırtmasına hiç de gerek yoktu, sözkonusu yazısında, “bugünkü ideolojik-politik kimliğiyle faşist hareketin”, “kapitalizm-öncesinden kapitalizme geçiş sürecinin ürünü” OLMADIĞINI belirten bir tek tümcelik gösterirdi, doğaldır ki biz de payımızı alırdık, ama gösteremez.

GÖSTEREMEZ, çünkü, daha yukarda da belirttiğimiz gibi, MHP'nin “geleneksel yapısının kapitalizmin gelişmesi ile değişime zorlaması olgusunun ÜRÜNÜ” (s. 18) olduğunu söyleyen, “VAROLUŞ nedeni budur” (s. 18) diyen, “Türkiye'deki faşist hareketin, ... feodalizmden kapitalizme geçiş sürecinin DAMGASINI TAŞIR” (s. 18) diyen bu yazar, şunu yazar: “MHP, bugünkü İDEOLOJİK-POLİTİK KİMLİĞİNİ, YAPISINI OLUŞTURAN SÜRECİN, Türkiye'de kapitalizmin gelişmesinin GELENEKSEL —FEODAL— YAPIYI değişime zorlamasının ÜRÜNÜ olan karmaşık GEÇİŞ SÜRECİNİN...” (*Birikim*, n° 39, s. 23.)

Hem, MHP'nin, Türkiye'de faşist hareketin, ideolojik-politik kimliğini, yapısını oluşturan sürecin, kapitalizm-öncesinden kapitalizme geçiş sürecinin ürünü olduğunu YAZAKSIN ve hem de kendi ifadesi ile söyleyeyim “her namuslu kişi gibi”, MHP'nin, Türkiye'de faşist hareketin, ideo-

lojik-politik programının, kimliğinin kapitalizm-öncesinden kapitalizme geçiş sürecinin ürünü olduğunu YAZMADIĞINI söyleyeceksin.

Devam edelim. “Malatya Olayı — Türkiye'deki Faşist Hareketin Yapısı ve Gelişimi” adlı yazısında, MHP'nin, bir başka deyişle Türkiye'de faşist hareketin, “*bu haliyle* egemen sınıflar için ciddi bir iktidar alternatifi” olmadığını söyle açıklar: “Türkiye'de egemen sınıflar, GELENEKSEL YAPININ kapitalizmin isterleri yönünde değişmesini, değiştirilmesini, bunun mümkün olan hızla gerçekleştirilmesini istemekte, kendi sınıfsal sorunlarını bu hedef doğrultusunda tesbit etmektedirler.” Ve egemen sınıfın özsel içeriği bu olan perspektifini özetleyerek şöyle sürdürür yazısını: “Oysa MHP'nin ünlü 'düzen' programında böyle bir perspektif yoktur. (...) Çünkü herşeyden önce bu program, kapitalizmin gelişme sürecini sekteye uğratabilme özelliği taşıyan BAZI YAPILARI, bu sürece ayak uyduramayacak kesimleri KORUMA TEMELİ üzerinde OLUŞTURULMUŞTUR.” (*Birikim*, n° 39, s. 20.)

Burada iki nokta üzerinde durmanın gereği var.

Birincisi. Türkiye'de egemen sınıflar, geleneksel yapının kapitalizmin isterleri yönünde, bir başka deyişle kapitalistleşme doğrultusunda gelişmesini isterler, MHP'nin “düzen” programı, “bugünkü ideolojik-politik kimliğiyle” faşist hareket, “kapitalizmin gelişme sürecini sekteye uğratabilme özelliği taşıyan bazı yapıları”, bir başka deyişle “geleneksel yapı”yı, “feodal” yapıyı koruma temeli üzerinde oluşturulmuştur. Bu nedenledir ki, yani egemen sınıflar geleneksel yapının, feodal yapının değişmesini istedikleri ve MHP, ya da Türkiye'de faşist hareket kendi programını, kapitalizmin gelişmesini engelleyen (yazarın deyişiyle “sekteye uğratan”) bu geleneksel yapıyı koruma temeli üzerine kurduğu için, biri kapitalizmin gelişmesi doğrultusunda, öteki kapitalizmin gelişmesine karşı bir konum içersindedirler, yani birbirlerine karşı, birbirleriyle temelde çatışma içindedirler, ve bu nedenle de, Türkiye'de faşist hareket, faşist hareketin ideolojisi, egemen sınıflar için ciddi bir alternatif oluşturmamıştır.

İkincisi. Anlaşılır ki, MHP'nin ideolojik-politik programı,

“kapitalizmin gelişme sürecini SEKTEYE UĞRATABİLME özelliği taşıyan BAZI YAPILARI, bu sürece ayak uyduramayacak KESİMLERİ KORUMA TEMELİ üzerinde OLUŞTURULMUŞTUR”, yoksa hani şu “Batı Anadolu’da yaşanan ve KAPİTALİZME ÖZGÜ sorunlardan doğan bunalım” ile “Doğu Bölgesinde yaşanan kapitalizm-öncesinden KAPİTALİZME GEÇİŞ SÜRECİ bunalım”ını, “bu ÇİFT YANLI bunalım”ı ifade eden “GENEL bunalım ortamındaki TÜM mülk sahibi kesimlere SESLENMEK için oluşturulmuş” değildir. İlk yazısında, MHP’nin ideolojik-politik programını, yalnızca kapitalizmin gelişme sürecini sekteye uğratabilme özelliği taşıyan BAZI YAPILARI KORUMA temeli üzerinde oluşturulduğunu söyleyen yazar, ikinci yazısında, bu ideolojik-politik programın, “genel bunalım ortamındaki tüm mülk sahibi kesimlere SESLENMEK için” oluşturulduğunu, ama bu programın “YALNIZCA o süreç ve kesimler üzerinde”, yani kapitalizme geçiş süreci ve bu süreci sekteye uğratma özelliği taşıyan kesimler ÜZERİNDE “ETKİLİ olabildiğini” yazdığını söylüyor. (*Birikim*, n° 49, s. 63.) Bu süreç ve bu kesimler üzerinde etkili olduğu söylenen bir ideolojik-politik programın, bu süreç ve kesimlerin ürünü olduğu söylenildiği iddia edilebilir mi diyor.

Karmaşık yollara, dolambaçlı yollara okuru sokmaya hakkımız yoktur. Onun için daha yalın konuşalım, daha yalın yazalım. Laçiner, ilk yazısında, açıkçası, MHP’nin, Türkiye’de faşist hareketin, ideolojik-politik programını, Çorum-Erzurum-Gaziantep üçgeni içersinde kalan ve kapitalizme geçiş süreci içersinde, bu sürece karşı olan yapıyı ve bu sürece karşı olan sünni-türk unsurları koruma temeli üzerinde oluşturduğunu söylüyor: ikinci yazısında, hayır diyor, ben bunu söylemedim, bu programın, yaşanan genel bunalım ortamında tüm mülk sahibi kesimlere seslenmek için oluşturulduğunu yazdım.

Sıralayalım: Çorum-Erzurum-Gaziantep üçgeni, Doğu Anadolu’ya dönüşür, bir şey demiyoruz. Türkiye’de, faşizmin irdelenmesi gibi, bunalım da, iki bölgeye, Batı Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerine indirgeniyor, bir şey demiyoruz. Türkiye’de, bunalımı, yalnızca kendine özgü değil, birbirinden şematik olarak ayrılmış iki farklı bunalıma indir-

giyor, bunalımın iki farklı görüngüsünü iki farklı bunalım olarak ele alıyor, bir şey demiyoruz. Emperyalist sistem içersinde, yarı-bağımlı ülke olan Türkiye’de, faşizmi emperyalizmden soyutladığı gibi, bunalımı da, emperyalist sistemden soyutluyor, bir şey demiyoruz. Sözkonusu üçgeni içersinde, kapitalizme geçiş süreci içinde, bu sürece ayak uydurmadığını söylediği sünni-türkleri, bu kez mülk sahibi olarak tedirgin olan tüm kesimler biçiminde, yani mezhep ayrımları sınıfsal ayrımlar biçiminde değiştirilmiş oluyor, bir şey demiyoruz. Ama bir başka şey diyoruz: Doğu Anadolu’da kapitalizme geçiş sürecine ayak uyduramayan kesimleri *korumak* için, kapitalizme geçişin engelleri olan yapıyı korumak için oluşturulduğunu söylediği faşist ideolojik-politik programın, *tüm* (bu “tüm”, Türkiye’yi kucaklayan bir “tüm”dür) mülk sahibi sınıflara *seslenmek* için oluşturulduğu biçimine dönüştürülüyor. İki şey: biri, belirli bir yörenin, belirli bir kesimi ve yapısı, Türkiye’nin tüm mülk sahibi sınıflarına dönüştürülür; öteki, bu belirli kesim ve yapıyı “koruma temeli üzerinde oluşturulan” ideoloji, tüm mülk sahibi sınıflara seslenmek için oluşturulur biçimine dönüştürülür. Birincide, faşist ideolojinin kaynağı belirli bir kesim ve geleneksel yapı gösterilir, ötekinde faşist ideolojinin bu belirli kesimin ancak bir parçasını oluşturduğu tüm mülk sahipleri üzerinde etkili olabilmek için oluşturulan bir ideoloji olur. Kominternin “yaklaşımı”na yadsımdan, Kominternin “yaklaşımı”na işte böyle, kış üstü döne döne, rampa edilir. Kış üstü rampa edilir ama, gene de açıkta bir şey kalır. Tüm mülk sahibi sınıflara seslenmek için oluşturulan bu faşist ideoloji, kimin, hangi sınıfın ideolojisidir, yani hangi sınıfa hizmet etmektedir? Bu, bir bilinmez olarak kalır. Faşist ideolojinin, kapitalizme geçiş süreci içersinde, bu sürece engel olan yapı ve bu sürece ayak uyduramayan kesimleri koruma temeli üzerinde oluşturulması ayrı şeydir; bu kesimleri kendi yanına çekerek, bir kitle tabanı yaratmak için, bu kesimler karşısına, onların gerici ideoloji’leriyle çıkmak ayrı şeydir. Laçiner, birinci görüşten ikinci görüşe sinsice dönüş yaparken, esas olanı, yani durumları sarsılan küçük-burjuva unsurlar üzerinde etkili olmak istendiğini, ama bunun, hangi sınıf için, hangi sınıfın çıkarı uğ-

runa yapıldığını gözardı eder. Kendi yazdığını özetleyerek sergileyenlere “müfteri” demek, “müfteri” olanlar için kolaydır, esas olan bu değildir; esas olan, faşizmin, emekçi sınıf ve katmanları etkisi altına alarak kendisine çekebilmek için oluşturduğu, onun ikiyüzlülüğünü simgeleyen bu ideolojinin, birincisi egemen hangi sınıfın ya da katmanın çıkarını gözettiği, ikincisi bu ideolojinin faşizmin ikiyüzlülüğünün simgesi olduğunun gözardı edilmiş olunmasıdır. Laçiner, birinci yazısını yadsırken, bu iki noktayı gözardı eder, çünkü onun özsel amacı faşizmi sergilemek değildir, faşizmin sınıfsal özünü örtmek, gizlemektir. Benim böyle bir amacım yoktur diye yaygara koparması hiç bir şeyi değiştirmez, yazısının mantıksal uzantısı, okuru, bu sonuçtan başka bir sonuca götürmez.

(9)

Laçiner, faşist hareketin, “1977 seçimlerinin SONUCUNDA” tıkanmanın yarı-bilinçli de olsa farkına vardığını ve zamanla bundan duyulan tedirginliğin de artmaya başladığını yazar. (*Birikim*, n° 39, s. 19.) Bu tıkanmayı, faşist hareketin, Çorum-Erzurum-Gaziantep üçgeni içersinde *sınırlı* kalmasıyla açıkladığını ve bu tıkanmanın, Çorum-Erzurum-Gaziantep üçgeninde kapitalizmin gelişmesiyle birlikte iniş dönemine girdiğini daha yukarda ayrıntılarıyla sergilemiştik. Faşist hareketin sözkonusu üçgen içersinde sınırlı kalması gibi iniş dönemine girmesinin de (iniş dönemine girip girmediği ayrı bir konudur), nedeni, ne uluslararası koşullar ve ne de ülkede faşizme karşı yürütülen savaşım değildir, bu üçgen içersinde kapitalizmin gelişmesi, bir başka deyişle kapitalizm-öncesinden kapitalizme geçiş sürecinin tamamlanmakta olmasıdır. Bunları da, yukarda ayrıntılarıyla sergiledik. Şimdi der ki yazar, faşist hareket bu tıkanmayı aşabilmek için, bu hareket içersinde iki ayrı görüş ortaya çıkmıştır. Biri, faşist hareket içinde beliren “barış” yanlıları; öteki ise, şiddet olaylarını, kitle katliamlarına, “korkunç acımasız yöntemler”e dönüştürme yanlıları. Ve şöyle sürdürür: “Barış çağrısı yapan Türkes ‘SAMİMİ’ idi. Tıpkı kitle katliamlarını uygulamaya koyanlar gibi. Her ikisi de samimî olarak faşist hareketin karşılaştığı tıkan-

mayı ancak böyle aşacaklarına inanıyorlardı.” (*Birikim*, n° 39, s. 19.)

Doğaldır ki, yazar, ne var bunda diyebilir ve “barış” çağrısında amacın faşist hareketin karşılaştığı tıkanmayı aşmak için yapılmış bir çağrı olduğunda, bunun, ancak bu anlamda “samimî” bir çağrı olduğunu söylemenin bilimsel bir zorunluluk olduğunu da ileri sürebilir.

Birincisi. Devrimci tutum denen, devrimci tavır denen bir şey vardır ki, bu, devrimci olanı, ilerici olanı, geleceği olanı öne çıkarmak, ilerletmek, karşı-devrimci olanı, gerici olanı, geçmişini geriye sürmek, geriletmektir. Bilinçli varlık olan insanın bilincinde, toplumsal varlık olan insanın toplumsal bilincinde, bu doğmakta, dirilmekte, güçlenmekte olan ile ölmekte, çürümekte, gerilmekte olan birlikte yansır. O, ancak, ölmekte olanın ölmekte olduğu bilincine ve bunun karşıtı olarak geleceği olanın gelecek olduğu bilincine vardıgı zaman, ancak o zaman toplumsal gelişmenin geleceği ve yasaları hakkında doğru bilgi sahibi olur, ve ancak o zaman nesnel olarak kendi iradesi dışında meydana gelen değişimleri, bilinçli olarak etkileyebilir, bu değişmeyi, ileriye doğru hızlandırabilir. Faşizm ile savaşım bu genel kuralların dışında değildir, ve bu anlamda, ama yalnızca bu anlamda, faşist hareketin siyasal lideri hakkında, kitlelerde “olumlu” bir bakış açısı yaratacak hiç bir söz, hiç bir sözcük devrimci tavırla bağdaştırılamaz. Hele bu, faşizmin ikiyüzlülüğünün kitlelere anlatılmak için çarpınıldığı *bir anda* yazılırsa, bir “ihanet” derekesine yükselir. *Tarih* yazmıyoruz baylar, çetin bir savaşımın, kanla yazılan bir savaşımın içinden geçiyoruz. Böyle bir anda, kendisine “marksist” diyen, faşizme karşı savaşımında hiç bir sorumluluk duymayan biri, böyle sorumsuzca sözler edebilir. Örneğin Hitler de, her halde Eva’yı çok seviyordu, ama binlerce genç kadın nazi kamplarında fırına verilirken, o gün, Hitler’in bu “sevgi”sinden söz etmek, onda “insanca” bir duygunun da bulunduğunu söyleyebilmek, faşizmin demagojisine hizmet etmekten başka bir şey olamazdı. Böyle bir tavrın, seçkin örneğini, “Aptallar Gemisi” filminde izledik biz. Böyle bir tavrı, bir devrimci değil, faşist politikanın her taraftan kendisini kuşattığı bir ortamda, faşizmi, dinazorların fosilini inceler

gibi inceleyen bir küçük-burjuva kariyeristi gösterebilir — doğaldır ki, “doğru” olan bir şey söylüyorsa. Siz bir faşist liderin, bir devrimci için “olumlu” tek bir sözcük söylediğini işittiniz mi? Siz, Türkeş’in ağzını şişirerek “komonistler” dediği, aslında değil bir komünist, değil bir sosyalist, bir sosyal-demokrat olan Ecevit için, olumlu bir sözcük söylediğini işittiniz mi? Ama bu kendisine “marksist” diyebilen Laçiner, “Barış çağrısı yapan Türkeş ‘samimî’ idi.” der. Türkeş’in, Malatya olayları dolayısıyla, Ecevit’e söylediği sözlerle söyleyelim, “samimî olduğunu ispatlayamazsan, dünyanın en şerefsiz insanı olacaksın”. Ve kanıtlayamayacaktır. Çünkü:

İkincisi. Çünkü, faşizm, ikiye bölünmüş oluşunu gizler. Faşizmin en önemli özelliklerinden biri ikiye bölünmüşlüğüdür. Bu ikiye bölünmüşlük, özünde, onun gerçekte temsil ettiği sınıfın ideolojisi ile kitleleri kendisine bağlamak için kullandığı sınıf ideolojisinin farklılığında kendini gösterir. Ama bu, sınıfsal farklılıktan kaynaklanan demagojiyle sınırlı değildir. O, kitleleri kendisine bağlayabilmek için olduğu kadar kendisi dışında duran emekçi sınıf ve katmanların kendisine karşı kabaran muhalefetini yatıştırmak, karşısındaki dalgayı yatıştırmak için de bu yönteme başvurur. Bir devrimci, kitlelerin dikkatini, faşizmin bu aldatmacasına çevirir, onun en önemli görevlerinden biridir bu. Bu görevini yapmamakla kalmayıp, kitleleri, faşizmin bir “aldatmaca” olan sözlerini, kitlelere “samimî” bir tavır olarak telkin etmek, kitleleri buna inandırmaya kalkışmak, ihanetin ta kendisidir. Tarihe kulak verelim. Hitler, 1 Mayıs 1934’te işçi bayramının görkemli bir biçimde kutlanacağını söyleyerek, tüm sendika liderlerini uçaklarla Berlin’e getirtmişti. İşçi liderleri ile görüşerek, nazi iktidarının Alman işçilerine karşı yöneltildiği iddiasının yalan olduğunu, gerçeğin, bunun tam tersi olduğunu söylüyordu. Sendika liderlerinin Berlin’de bulunduğu bu sırada, Almanya’nın her yerindeki sendikaları SA’lar basıyor, sendika örgütlerini dağıtıyor, yöneticileri tutukluyor, toplama kamplarına götürüyor, yöneticilere işkence yapıyordu. “Faşizm Üzerine Bir Deneme” adlı yazımdan okumaya devam edelim: “Buna karşın, işçilere karşı ‘barış’ saldırısı devam etmiş, Hitler’in yardımcısı Ley, ‘İşçiler,

size yemin ediyorum ki, yalnız mevcut haklarınız korunmakla kalmayacak, daha da genişletilecektir.’ dedikten üç hafta sonra, Hitler, yeni bir yasa çıkartarak, *toplu sözleşmelere son vermiş ve grevleri yasaklamıştır.*”¹³ Benim yazımda ve Laçiner’in yazısında tırnak içersine alınmış “BARIŞ” sözcükleri bakımından *ilginç* bir benzerlik. Benzemeyen, birbirine karşı olan şey ise, benim yazımda, faşist parti liderinin “barış” saldırısının bir ikiye bölünmüşlük, bir aldatmaca olduğunun vurgulanmasıdır; Laçiner’in yazısında, şu “hayli ilgi topladı”ğını söylediği yazısında, faşist bir parti liderinin “barış” çağrısının “samimî” olduğunun vurgulanmasıdır.

Devam edelim: Faşizmin “barış” çağrısının samimî olduğunu bastıra bastıra söyleyen yazar, faşist harekete katılan küçük-burjuva unsurların, Kominternin belirttiği gibi “mali-sermayenin ‘aldatma’ vb. girişimleri olmadığını varsaymayan” anlayışları (*Birikim* n° 49, s. 61) bize karşı savunarak, onlara omuz verir. Ve daha yukarda da bu yazardan aktararak belirttik ki, küçük-burjuva unsurlar aldatıldığı için değil, küçük-burjuva unsurlar kendi konumları ve varoluşları gereği faşist harekete katılırlar, hatta faşizmi bir hareket olarak oluştururlar. Doğaldır ki, temel düşüncesi bu olan bir yazar, faşizmin iki yüzünü, biri “barış”, öteki “acımasız katliamlar” olan iki yüzünü, bir bütünün iki yüzü olarak göremez, bunları birbirleriyle çelişen iki ayrı şey olarak görür. Hem böyle görüp, hem de bunlar özetlenip sergilendiğinde, bu kez, kendi birinci yüzünü kapayıp, gene kendi ikinci yüzünü gösterince de, okurun iki ayrı yüz göreceğini sanır, oysa okur, burada, onun ikiye bölünmüşlüğünden başka bir şey bulamaz.

Üçüncüsü. Çünkü faşizm, niteliği gereği, kitleler karşısında “samimî” değildir. Biz, Laçiner’in yazısını eleştirdiğimiz bölümde, MHP Genel Başkanı Türkeş’in *Ankara Bayram Gazetesi*’nde yayınlanan yazısından bir paragraf yayınlamıştık. “Samimî” olarak “barış” çağrısı yapan Türkeş, burada, “anarşinin” bir “neden”i ve bir de sonucu olduğunu söylüyor, ve şöyle diyordu: “... anarşinin *ana sebebi*, komünist emperyalizmin ülkemize saldırıya geçmesidir”.¹⁴ Ona

¹³ Muzaffer Erdost, “Faşizm Üzerine Bir Deneme”, Ülke, n° 1, s. 23-24.

¹⁴ *Ankara Bayram Gazetesi*, 13 Kasım 1978.

göre, “anarşi”nin, sokak çatışmalarının, “acımasız katliamlar”ın ana nedeni, komünist emperyalizmdir. Ve daha sonra vurgulayacaktır: “Türkiye’de sol terör karşısında sağ terör bulunduğu iddiası asılsızdır. Tüm anarşi komünist gerilla teşkilatlarından gelmektedir.”¹⁵ Temel görüşleri bu iki alında özetlenebilecek MHP Genel Başkanı Türkeş’in, “barış” çağrısındaki içtenliğini (samimiyetini) birkaç örnekle sergilemeye çalışalım:

7 Ağustos 1978. “İnanç, bölge, MEZHEP ve FİKİR ayrılıklarını bir kenara iterek ... her türlü TEDHİŞE KARŞI ortak tavır almak kaçınılmazdır. ... Huzur ve iç barışın tesisi ... için, birbirimize sevgiyle, saygıyla yaklaşmak ve kin ve garazkâr duygulardan sıyrılmak gerekmektedir.” (Milliyet.)

20 Kasım 1978. “...hain fikirleri sereceğiz.” (Cumhuriyet.)

26 Kasım 1978. “Düşman bizatihi içimizdedir. Aynı dili konuşan, aynı nüfus kâğıdına sahip olan kimseler olarak içimizdedir.” (Milliyet.)

23 Aralık 1978. “MEZHEP VE IRK farkı, FİKİR farkı gözetmeden herkesin özgür yaşamasını istiyoruz.” (Hürriyet.)

Zamanlamayı gözönünde tutarak altalta sıraladığımız bu sözlerden, yalnızca mezhep, ırk, fikir ayrılıklarına karşı sözleri görmek, ama karşı mezhepte, karşı ırkta, karşı fikirde olanları yere sermekten sözeden konuşmaları görmemek; bu sözlerden yalnızca tedhişe karşı olanları görmek, direniş çağrılarını görmemek; bu sözlerden birbirimize sevgi ve saygı duyulmasından sözeden pasajlar görmek, aynı dili konuşan, aynı yurdun insanlarını düşman ilân eden pasajları görmemek — gerçekten, “marksizm” adına değil ama, “samimi” olarak “faşizm” adına, faşist hareket adına konuşulduğu zaman, burada, bir “samimi”lik bulmak olanaklıdır.

Belki yazar itiraz edecek, yazısını Mayıs 1978’de yazdığını, oysa bizim yukarıya aktardığımız pasajların bu tarihten sonra söylendiğini ileri sürecektir. *Birincisi*. Faşizme karşı savaşta esas olan budur. Bir çağrının *ardındaki* amacı göremeyip, ona, çağrının kendini sunduğu yüzüyle bakanlar, bu savaşın ordusunu pusuya düşürmüş, ve onları faşizmin “acımasız katliam” tuzağına düşürmekte başı çek-

¹⁵ Milliyet, 12 Şubat 1979.

miş olurlar. *İkincisi*. 1968’de açılmaya başlayan ve silahlı eğitim yapan komando kamplarıyla¹⁶ ilgili fiillere ve sözlere bakalım. Komando kamplarının kurulması için emir veren Türkeş’tir (Aydınlık, 21 Ekim 1978). “Komandoları destekliyorum. Çünkü onları biz kurduk ve eğittik. Bu yaz her ilde yeni komando birlikleri kurup yetiştireceğiz.” diyen Türkeş’tir (10 Ocak 1969, Hürriyet) ve bu konudaki emniyet raporunun “yalan ve düzmece” olduğunu söyleyen de Türkeş’tir (Milliyet, 6 Kasım 1978.) Alpay Kabacalı’nın derlemesinden bazı satırlar sıralayalım: “Komünistler memleketi sahipsiz sanıp da sokak hakimiyetini kuramazlar. Onların anlayacağı dilden konuşacak memleketçi, milliyetçi çocuklar vardır.” (19 Ağustos 1968.) “Ülkücülerden korkmasın hiç kimse. Hepsi vatansever ve şuurlu gençlerdir.” “Bizim hiç bir teşkilatımızda askeri veya benzeri eğitim yapılmaz. Bu iftirayı komünistler ... ortaya atmışlardır.” (19 ve 20 Aralık 1975.) “Bütün gençliğimizi soğukkanlı olmaya, silah yerine fikre, kaba kuvvet yerine gönül kazanmaya teşvik etmişimdir.” (9 ve 10 Mart 1977.)¹⁷ “Dönersem vurun. Davaya katılıp dönen herkesi vurun.”¹⁸ Görülür ki, 1977 seçimlerinin sonucunda değil, ondan önce de, Türkeş, aynı şekilde, hem silah yerine fikri, kaba kuvvet yerine gönül kazanmayı “teşvik etmiş” ve hem de silahlı komando kamplarını kurmuş ya da kurdurmuştur; faşist silahlı savaşımı yönetecek örgütlenmenin arkasında Türkeş ve yandaşları vardır, bunu hem kendisi açıkça söyler ve hem de başkaları söylediği zaman da “komünist iftirası” der.

Üçüncüsü. Eğer Türkeş “barış” çağrısı yaptı diye, bu çağrısında “samimi” olduğu kabul edilecek olursa, “hiçbir zaman kanunsuzluğa sapmamış, daima meşruiyet içinde çalışmalarını sürdürmüş” “daima Anayasaya, kanunlara bağlı, hukukun üstünlüğü ilkesine saygılı” olmuş, “demokrasi bayrağını yükseklere çıkartmaya ... devam eden” MHP’nin¹⁹ faşist olmadığına, ve hatta faşizme karşı olduğuna ilişkin

¹⁶ Kampların niteliği konusunda örneklemeler için bkz: Örsan Öymen, “Kış Gelirken”, Milliyet, 31 Ekim 1978.

¹⁷ Alpay Kabacalı, “Sağcı Basın Ne Diyor? — Ülkücü Saldırganlıkla MHP’nin İlişkisi?”, Cumhuriyet, 21 Ağustos 1978.

¹⁸ Niyazi Ünsal aktarıyor. C. Senatosu Tutanak Dergisi, c. 39, 8.11.1978, s. 116.

¹⁹ Milliyet, 10 Kasım 1978, MHP genel sekreter yardımcısı ve Parti Basın Sözcüsü Yaşar Okuyan’ın açıklaması.

sözlerini de “samimî” kabul etmemiz gerekir. Şöyle der Türkeş: “... çünkü biz faşist değiliz, ... faşizme de karşıyız”;²⁰ “faşizmi ve nazizmi taklit etmeyi, Türkiye’yi kurtaracak modeller gibi görmeyi şerefsizlik sayarız”.²¹

“MHP’nin faşist ... bir parti olduğu”nu söyleyen Laçiner, Türkeş’in “barış” çağrısının “samimî” olduğunu vurgulayarak söylediği zaman, okura ve kitlelere, onun ve yandaşlarının demokrasi bayrağını en yükseklere çıkarmak savaşımında da samimî olabileceğini düşündürmesi konusuna yukarda değindik. Burada, şu anda üzerinde durduğumuz nokta, Türkeş ve yandaşlarının, diğer konularda olduğu gibi barış çağrısı konusunda da “samimî” olup olmadığıdır. Bellidir ki, yazar, bu denli ağır bir sorumluluk taşıyan tümceleri yazmadan önce, sağlıklı bir araştırma yapmamıştır; esasen kendi sözcükleriyle söylersek, yazarın “teorik düşüklüğü”, “teorik zafiyeti”, Kominternin faşist demagoji ile ilgili “yaklaşımlarını” kesinlikle yanlış bulan, faşist demagojiyi, durumları sarsılan küçük-burjuva unsurların konularının ürünü olarak niteleyen teorisi, bunu araştırmaya ve anlamaya da olanak vermemektedir.

Olaylara ve demeçlere bakalım: 19 Ocak 1978: Levent Özyürek’in katilinin Site Yurdunda saklandığını, istihbar eden Cumhuriyet Savcısı Doğan Öz, Site Yurdunu arar. 25 Ocak 1978: MHP Meclis Grup sözcüsü Kabadayı, Meclis kürsüsünden, “bu muamele (yurdun aranması) Moskov evladına dahi reva görülmez” sözlerini yineleyerek, “Savcı Yardımcısı Doğan Öz’ün maksatlı, kasıtlı bir tertibin içine girmiş olduğunu” söyler. 2 Mart 1978: Türkeş, BARIŞ ÇAĞRISI yapıyor: “MHP’nin yolu hukuk ve kardeşlik yoludur.” (Hergün) — 24 Mart 1978: Doğan Öz vurulur. 24 Mart 1978: Türkeş, Doğan Öz’ün eşine telgraf çeker, üzüntülerini bildirir. 26 Mart 1978: Hergün manşet atar: “Doğan Öz’ün oğlu konuştuk: Babamı solcular vurdu.” (Bu iftira hemen tezkip edilecektir.) — Mayıs 1978: Laçiner yazı yazar: “Barış çağrısı yapan Türkeş ‘samimî’ idi.” Laçiner’in teşhisi doğru mudur? Bunu izleyen günlerdeki bildiri ve konuşmalardan birkaç örnek verelim: 1 Mayıs 1977 katliamı, 35 ölü; 13 Ağustos 1978:

“Kontrgerilla diye bir şey yoktur.” (Türkeş). 10 Ağustos 1978: Balgat’ta üç kahveye yapılan silahlı saldırı, 5 ölü, 13 yaralı ve 8 Ağustos 1978: Mamak’ta bir belediye otobüsünün kurşunlanması, 2 ölü; 13 Ağustos 1978: “Evet halk topluluklarına karşı bu şekilde girişilen saldırılar, kişilere karşı işlenen cinayetler gibi ağır birer insanlık suçudur.” “Milliyetçilerin”, “MHP’nin bu olayla hiç bir ilgisi yoktur ve olamaz da.” (Türkeş). 16 Mart 1978 İstanbul Üniversitesi katliamı, 6 ölü, yüzden fazla yaralı; 6 Kasım 1978: “Bu olayı yapan azıllı bir solcudur ve Ecevit yurtdışına giderken Ecevit’in uçağına bindirilerek yurt dışına çıkarılmıştır.” (Türkeş). 10 ve 11 Ekim 1978: Bahçelievler katliamı, 7 ölü; “TİP’e karşı yönelmeye başlayan provokasyon, anarşinin tırmandığını göstermektedir (...) ‘İç harp’ şeklindeki bir ‘nitelik değişimi’ isteyen silahlı sol tam bir pervasızlıkla her türlü kontrolün dışında azgınlaşmaktadır.” (Hergün.)

Peki Laçiner, neye dayanarak Türkeş’in “barış” çağrısını “samimî” buluyordu? Kendi ifadeleriyle “teorik düşüklüğü”ne, “teorik zafiyet”ine, daha doğrusu “marksist” teoriden yoksun oluşuna.

Yalnızca marksist teoriden yoksunluk mu? Gerçekten marksist olan yazarlar, ve bunun yanısıra kendilerine “marksist” denmesini belki siyasal içeriği dolayısıyla istemeyecek, belki bu teoriye bir siyasal sistem olarak bağlı, ama geniş boyutlu bir tahlil ve inceleme konusunu kucakladığı için kendilerine “marksist” denmesinden hoşlanmayacak, devrimci, demokrat, ilerici yazarların hiçbiri, evet hiçbiri, faşizmin bu demagojisine aldanmadılar, ve böyle bir demagoji karşısında bu faşist ikiyüzlülüğe kanmamakla kalmadılar, bu ikiyüzlülüğü sergilemeyi görev bildiler. Dosyama günlük Cumhuriyet ve Milliyet gazetelerinden aldığım bu konudaki yazılardan bazılarını belirteyim: Milliyet’te: Abdi İpekçi, “Yorumsuz” (30 Ağustos 1978); Örsan Öymen, “Bir Garip Örgütlenme” (8 Nisan 1978), “‘Mevhum’ Muhalefetten Pişmanlık Tabloları” (7 Kasım 1978), “Oyun” (9 Kasım 1978), “Kanatlı Güvercinin Savaşı” (25 Ekim 1978), “Piyas Resimleri” (26 Ekim 1978), “Kış gelirken” (31 Ekim 1978), “Ülkücüler ve Cihat Edebiyatı” (9 Ocak 1979), “Taktik” (10 Ocak 1979). Cumhuriyet’te: İlhan Selçuk, “Damgalı Yöntemler”

²⁰ Hürriyet, 31 Ekim 1978.

²¹ Milliyet, 2 Kasım 1978.

(8 Haziran 1978), "MASKE (!) ..." (5 Aralık 1978), İki Kafadar" (17 Ocak 1979); Uğur Mumcu, "İşkence ve Türkeş" (27 Nisan 1979); Orhan Apaydın, "Çetecilik" (9 Ekim 1978), "Hukuksal Yollar" (12 Ekim 1978), "Neyi Bekliyorlar" (10 Ekim 1978); Fikret Otyam, "Yakınma Mektupları ve Yine Kuleli Lisesi Üzerine" (28 Kasım 1978), Mustafa Ekmekçi, "TÖB-DER'le Karışık Memleket Havası" (23 Ağustos 1978) ve çeşitli yazılar; Alpay Kabacalı, "Sağcı Saldırganlar Desteklenip Korunuyor" (17 Temmuz 1978), "Ülkücü Saldırganlarla MHP'nin İlişkileri" (21 Ağustos 1978), "MHP'li Teröristlerin Sözü Edilen Yok!" (17 Ekim 1978); Talip Apaydın, "Halkın İsteddiği" (26 Ekim 1978); üç yıldız imzası ile "Gizli Yol" (15 Ağustos 1978), *Cumhuriyet* imzası ile "Güncel ve Tarihsel Görev"; ve Oktay Akbal, "Seydişehir Cehenneminden" (12 Mayıs 1978), "Türkeş'e İnanmak mı?" (7 Ağustos 1978). Evet, burada duralım, ve Laçiner'in aksine, kendisine "marksist" denmesini istemeyeceğini sandığım Oktay Akbal'ın Türkeş'in barış çağrısı karşısında yazdığı bu yazıdan şu pasajları aktaralım. Gerekçelerini sıraladıktan sonra şöyle diyor Oktay Akbal: "Bu yüzden Türkeş'in barışçılığına inanmam. Ne derse desin, boştur. Türkeş ve Türkeşçiler Türk seçmenine kendilerini barışçı, demokrat, Atatürkçü, uygarlıktan, insanlıktan, gerçek milliyetçilikten yana birer politikacı olarak kabul ettiremezler. ... Bizlere düşen, Türkeş'e ve Türkeş'in militanlarına kuşkuyla bakmak, her davranışlarına, her sözlerine dikkat etmektir." Kuşkusuz, farklı yorumlar yapılabilir, ama Akbal'ı bu uyanıklığa götüren, özünde, "marksist" teori değil, demokrasi anlayışı ve sorumluluğudur. Ancak bu anlayış ve sorumluluk duygusundan yoksun olanlar, ancak basiretsiz insanlar, okura ve kitlelere, bunun karşıtı bir yorumla çıkabilirler.

(10)

Laçiner şöyle der: "Bir bunalımla karşılaşılana her siyasal-toplumsal hareketin saflarında bu tür adamlar peyda olur." (*Birikim*, n° 49, s. 58.) *Sol Yayınları*, yayın alanına, 20 Kasım 1966 günü, altı kitap ile girdi. Eğer 1930'ları saymazsak, Türkiye'de ilk kez Marx (*Ücret, Fiyat ve Kâr*) ve ilk kez Lenin (*Emperyalizm*) yayınlanıyordu. Lenin'i yayın-

layacağımı işiten CHP'nin solunda bir milletvekili, böyle bir durumda kendilerine de yöneltilebilecek saldırıları göğüslemekte zorlukla karşılaşacağı kaygısı ile bana bazı sorular yöneltiliyor, ve gereken yanıtı alınca da, "Peki ama kardeşim, sen kendini zorla hapis ettirmek mi istiyorsun?" diyordu. *Sol Yayınları*'nın doğuşunun etkileri ve yankıları üzerinde durmayacağım. Ama şunları iletayim: *Hükümetten*: O günlerde Fikret Otyam'la karşılaşmıştım, "Erdost —dedi— senin için Adalet Bakanlığında iki gündür sürekli toplantı yapılıyor, haberin ola!" *Sağ basından*: Kitapların kapakları bir cürüm belgesi olarak yayınlanıyor, hükümet, savcılar, polisler göreve çağırılıyor, ve kitapların fiyatlarının ucuz olduğu belirtilerek, kaynağının nerden geldiğinin araştırılması isteniyordu. *Sosyalist kitaplar yayınlayan bir yayınevinden*: Kitapların dilinin güç anlaşılır, hatta anlaşılmaz olduğu söyleniyor, ve bu yayınların bir "polis" tertibi olduğu en yakın arkadaşlarımıza kanıtlanmaya çalışılıyordu. *Sol Yayınları* bürosu ise, daha sonra sıkıyönetim dosyalarına giren raporlarda da sabit olduğu üzere, polis tarafından, komşusu olduğu iki duvardan ve üst kattan sürekli dinleniyordu. Çay ocağının hemen karşısına, yalnızca bizi gözetlemek için bir polis oturtulmuştu. Biz, yazarın ifadesiyle, işte böyle bunalımlı bir zamanda, "peyda olduk".²² *Sol Yayınları*, bilinen bir gerçektir ki, sosyalist yayınların yayınlanmaya başladığı bir ortamda doğdu; bilimsel sosyalizmin klasiklerini tutarlı bir biçimde yayınlamakta duraksamadı, faşist yasa maddelerinin göğüsleye göğüsleye geriletmesinde belirleyici rol oynadı; okura, yalnızca bilimsel sosyalizmin temel yapıtlarını sunmakla kalmadı, bilimsel sosyalizmin yazını, o zaman pek revaçta olan anarşist yapıtlardan, her türlü trotskist yapıtlardan özenle ayırarak, tarihsel görevini sağlıklı bir bi-

²² Bu yazıyı yazdıktan sonra, bir söyleşi sırasında dinlediğim anıyı ekleyeyim. Yıl 1965'in sonlarıdır. Ünlü bir yazarımız yurt dışından dönmüştür. Marksist-leninist bir dostu ziyaretime gider. Ünlü yazar, yurtdışına gitmek ve orada klasikleri yayınlamak, yurda illegal sokmak gerektiği düşüncesinde olduğunu söyler. Ziyaretçi dostu, önüne, çantasından çıkardığı bir kâğıt uzatır. Bu *Sol Yayınları*'nın ilk yayınlayacağı kitapların basılı listesidir. Ünlü yazarımız listeye bakar, ve ayağa fırlar. "Olamaz böyle şey," der, "mümkün değil". Evet *Birikim* yazarı Laçiner, sizlerin nasıl ve hangi bunalımlı bir zamanda peyda olduğunuz bizi ilgilendirmiyor ama, biz, işte böyle bunalımlı bir zamanda "peyda olduk". Ve bu "peyda oluş"tan gocuaneler çoktu, şimdi bunların arasında, kendisine "marksist" diyebilenlerin de peyda olduğunu görmekteyiz.

çimde yürüttü. Kuşkusuz, *Sol Yayınları*, büyük mali sıkıntılardan geçti, kurşun delikli kitapların kapışıldığı, Lenin'in *Ne Yapmalı?*'sının bile zor satıldığı günlerden geçti, ama kendi çizgisinde yürümeye devam etti. *Sol Yayınları*'nın kusurları olmadı mı? Kuşkusuz, birçok kusuru oldu, ama her gün biraz daha bu kusurlarını gidermeye, her gün daha yetkinini yapmaya özen gösterdi, ve aynı canlılıkla özen gösteriyor, kusurlarını azaltmaya çalışıyor. *Sol Yayınları*, her türlü engelden ayrı olarak, hukuksal engellerle karşılaşmadı mı? Her okurun azçok bildiği gibi, *Sol Yayınları* ve sorumlu yönetmeni olarak ben, yayınevinin kurulduğu ilk üç aydan sonra bugüne değin —evet bugüne değin— yayınlardan dolayı, deyim hoşgörülün, “ulusal” sanık sıfatını korumaya devam ediyorum. Ve *Sol Yayınları* ve sorumlu yönetmeni olarak ben, daima bilimsel sosyalizmin klasik ve modern yapıtlarını yasallaştırma savaşımının en önde gelenlerinden biri olarak, yayınevi kurulduğu günden bugüne, bu sorumlulukla hareket ettim. Bu sorumluluk, çetin günlerde, bizim ayağımızın prangası olmuştur, ama bu yayınları yasallaştırma sorumluluğu —ki, okur karşısında, benim kendi kendime yüklediğim bir sorumluluktur bu—, yasal olmayan faaliyetler ile (ki, biz, bu faaliyetlere katılmadık, ama genel anlamda, böyle faaliyetlere katılanların davranışlarına da karışmadık, karşı çıkmadık) yanyana konduğumuzda, bizi, dış görünüşü bakımından çelişik konumlara düşürdüğünde de, kendi kişisel onurumuzu, bu yayınların bize yüklediği sorumluluğun altında tutmayı bildik. Bu şu demektir ki, bana, benim kişiliğime, düşüncelerime, benden ve düşüncelerimden hoşlanmayanlar, beğenebilecekleri şeyleri söyleyebilirler, ama benim yazılarımı bahane ederek, *Sol Yayınları*'na dil uzatamazlar, ve Laçiner de pisliğe batmış iğrenç dilini bu yayınlara uzatamaz.

Uzatamaz, çünkü, *Sol Yayınları*, Marx'ın, Engels'in, Lenin'in, Stalin'in (ve devrimin başarısına kadar olan dönemle Mao'un) temel yapıtlarını, ve marksizm-leninizmin tanıtıldığı modern yapıtları yayınlıyor. Stalin'i yadsıyanlar, bu yayınlara karışamazlar; Lenin'i yadsıyanlarla kolkola olanlar, bu yayınlara karışamazlar; Marx'ı değil, onun eleştiricilerinin okulu durumuna gelmek için yayın yapmayı il-

ke edinenler, bu yayınlara karışamazlar. Bu yayınlara karışmak, bu yayınları olumlu yönde eleştirebilmek hakkına sahip olabilmek için, her şeyden önce, bu siyasal çizginin kararlı, tutarlı, açık savunucuları olmak gerekir. *Birincisi*. “Olumlu yönde eleştirebilmek” için, yani yayınların seçilişinde, çevirisinde, sunulduğunda olası kusurların giderilmesi için, yani yayın dizisinin daha kusursuzlaştırılması için, çevirilerin daha yetkinleştirilmesi için, sunulmasının daha yetkinleştirilmesi için — bunlar, bu yayınevi tarafından ve kendi öz çabası ile giderildikten sonra değil. *İkincisi*. “Olumlu yönde eleştirebilmek” için. Bu yayınları, egemen çevrelerin, gerici çevrelerin, faşizmin yanında yer alır, onlara omuz verir gibi, yıkmaya çalışmak için değil. Okurun, özünde birbirinden farklı olan bu iki şeyi birbirinden ayırması gerekiyor: bu yayınlara yönelik eleştiriler, bir yayınevi çerçevesinde değil, bir tüm olarak, bu yayınların dizilerinin (yapıtların seçilişinin) daha kusursuz hale getirilmesini, çevirilerin yetkinleştirilmesini, sunuş kusurlarının giderilmesini mi amaçlıyor, yoksa bu yayınların yayınlanma koşullarını geriletmeyi, yayınların yayınlanmasını daha da güçleştirerek, kazanılan mevzilerden daha da geriye çekilmeyi mi amaçlıyor. Birinci tutum olumludur, ve *Sol Yayınları* bütün bu eleştirileri özenle gözönünde bulundurmıştır — ikinci tutum olumsuzdur ve *Sol Yayınları* bu tür eleştirileri, dışlamıştır, bazan bu eleştirileri yanıtlamamışsa yanıtlayamadığı için değil, yanıtlamanın yeri ve zamanı olmadığı içindir.

Şimdi de henüz zamanı değildir ve yeri değildir. Elbette bizi şimdi kimse konuşturamayacaktır. Bunları açıklamanın yerini ve zamanını bizim belirleyeceğimiz doğaldır, *Sol Yayınları*'nın düşmanlarının değil. Yalnız burada şunu belirtiyim ki, 1971 ÖNCESİNDE, gerekli bulduğum bazı çıkarımları —yerleri üç nokta ile belirtilmiştir— yaptım, yasal zorunluluklardan dolayıdır. *Çevirmen olarak* hakkımda dava açılacağından çekindiğim için değildi. Çünkü, o günlerde, mahkemelerde devam eden dört davam vardı. Neden bu değildi. Esas neden, haklarında dava açılan kitapların toplanması ve davanın sonuna değin (beş yıl kadar sürer bu davalar) yayınlanamaması, ve bu süre içersinde yeni bir basının yapılamaması ve mahkûm olduğu zaman ise yayınlama-

nabilmesinin ancak yasa değişikliği ile olanaklı olmasıdır. Bir tek tümcesi çıkarılmadığı için, mahkûm edilmiş ve bugün kendi adı ile yasal olarak yayınlanamayan marksizmin en önemli bildirisini anımsayalım. Bu, *bence*, doğru bir tutum değildi, ve bugün de aynı kanıdayım. Bir geçiş döneminde bir tümce eksikliği ile ve daha sonra sürekli olarak tümüyle mi, yoksa o gün tamamını yayınlayıp ve bugün tümünü yayınlamamayı mı? Birinci yöntem, doğru yöntemdir. Bu yöntem devrimci yöntemdir, doğru yöntem budur. Engels, Marx'ın Gotha Programının Eleştirisini ("Alman İşçi Partisi Programının Kenar Notları") yayınlanırken yazdığı önsözde şunları yazar: "Bundan başka, BASIN YASASI BAKIMINDAN gerektiği için ÇIKARILIP yerine noktalar konan birkaç tümce var. Daha yumuşak bir deyim kullanmam gerektiği yerde, ben, bu deyim parantez arasında koydum."²³ Eğer, buna benzer tutumumdan dolayı beni eleştirecekler varsa, onlara diyeceğim şudur: Bugün okuma olanağını bulduğunuz yapıtların yayınlanma olanağını yaratabilmek yoluna ömrümü koydum, ve bunda, beni hiç bir şey durdurmadı, gerilemedi, duraksatamadı; ve bugün bizim yayınladığımız yapıtların hemen tümünü okuyabiliyorsan, ve kusura ve eksiksiz okuyabiliyorsan, ve bunu gene biz gerçekleştirmiş bulunuyorsak, bu, bu sonuç, bizim bu savaşımızda izlediğimiz yolun *doğru* olduğunu ortaya koyar. Laçiner'ler, faşizm konusundaki ihanet derekelerindeki yanlışlarını, bizim bu doğru tavrımıza yönelterek saptıramayacaklar, okurun gözünden bu yanlışlarını saklayamayacaklardır. 1971 öncesi temel iki tümcesi çıkarılan ve yerine üç nokta konmayan yapıt yok muydu *Sol Yayınları* arasında? Vardı. *Sol Yayınları*'nda 1971'den önce yayınlanan temel yapıtlardan birinde, Marx'ın temel iki tümcesi, kitabın çevirmeni tarafından sürekli ısrar ve ortaya "hakem" koyarak çıkarılmış ve bu tümcenin çıkarıldığını belirtmek için üç nokta koymamıza da izin verilmemiştir. Kuşkusuz burada da ileri sürülen yasal zorunluluğa, ve çevirmen kendi adı ile görüldüğü için, bu yasal zorunluluğun sınırlarını, bu işleri anlayışla karşılayacak olan bizimle uzun süre tartışacak kadar

²³ K. Marx-F. Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, *Sol Yayınları*, Ankara 1978, s. 18.

dar tutuyordu. Bu sınırların dar tutulmasından dolayı kimseyi kınamak aklımızdan geçmez. Ama, bize, "bilimsellik" dersi vermeye kalkışan insanlar, hep bu aynı kategoride insanlardır ve onlar kariyerizm batağında, havayı bulutlu gördüklerinde her türlü kişisel çıkarı gözetmeyi çok iyi bilirler, ve bu bulutlar dağıldıktan sonra, "bilimsellik" adına ahkâm kesmekte de en ön sıralarda görünürler.

Yasal zorunlulukların büyük ölçüde aşıldığı bir dönemden sonra —ki bunun aşılmasında *Sol Yayınları*'nın payını okur çok iyi bilmektedir—, *Sol Yayınları* arasında yayınlanan tek bir yapıtta, tek bir sözcük çıkarılmamıştır —çevirenden, redaksiyondan, düzeltimden doğabilecek kusurlar elbette bunun dışındadır ve bu konuda *Sol Yayınları* her baskıda olmasa bile, hemen her baskıda bu kusurlarını gidermeye çalışmaktadır. Bu konudaki her eleştiri, titizlikle incelenmekte, kusur varsa arşivlenmekte, kusurlar yeni baskılarda giderilmektedir.

Yazarın bu konuda bize karşı kullandığı iğrenç dil, Türkiye devrimci hareketinde pek kolay erişilemeyecek bir başarıyı içine sindirmemiş olmasının dışavurumundan başka bir şey değildir. Bu yayınların yasallaştırılması için verdiğimiz savaşımı okur çok iyi bilir, ve bir tek savunmamızda, küçük bir eğri bulmak olanağı yoktur. Biz, Marx'ın, Engels'in, Lenin'in, Stalin'in "anlamalarını tersine çevirdiğimiz" için yargılanmadık, ve ayıp olacak ama söyleyelim 44 yıl mahkûmiyeti bize bunun için vermediler. Tek bir romanından bir lüks daire sahibi olduğu söylenen bir yazar, kesinleşmiş otuz yıllık mahkûmiyet ve devam eden üç dava ile içerde bulunduğumuz sırada bir eli yağda bir eli balda olan bir yazar, Laçiner'in şimdi başını uzattığı mevzisinden yayın yaparak, bizi, ünlü bir işadammın yayın yaşamına soktuğu bir ajan derekesine düşürüyordu. Bu romanın ticaretini paylaşanlar ise, biz henüz içerdeyken, *Sol Yayınları* içerisinde satış başarısı sağlamış beş-on kitaptan birkaçını ve yayınevi olarak hiç bir sorumluluk yüklenmeksizin yayınlamaya koyuldular. Laçiner, birkaç pasaj değil, onlarca sayfa çıkarma ustalarını orada bulabilir. Laçiner, eğer gerçekten bu konuda duyarlı ise, kitaplardan pasajlar çıkarmış ve ama bu kitapların sorumluluğunu üstlenmekten kaçınmış, üstelik çe-

virmeni ele vermekte “muhibir” derekesine düşmüş yayınevlerinin kapısını çalabilir, bizim değil. Yazar, “sizin yayın sicilinizi bilenler” diyor — küstaha bakınız, kullandığı sözcüklere bakınız. Bizim “yayın sicilimiz”in, nerede olduğunu okur biliyor, MIT’te, poliste ve adliye arşivlerinde. 12 Martın azgın döneminde, daha önce birkaç kez beraat kararımıza imza atmış bir yargıç, önce beraat verdiği ve Yargıtaydan döndürülmüş davalarda bir an önce mahkûmiyet verebilmek için, günah çıkarır gibi şunu söylüyordu: “Ankara adliyesinin başka işi yok mu, pazartesi Muzaffer Erdost, salı Muzaffer Erdost, çarşamba Muzaffer Erdost, şimdi gene Muzaffer Erdost...” Bizim “yayın sicilimiz” bu sözlerin içeriğinde Ömer efendi, okur bu “sicil”i çok iyi biliyor ve anlamını da.

Okuyalım Laçiner’in yazısını: “Yayın sicilinizi bilenler, zat-ı alinizin bu ‘hayranlık verici’ işteki ‘zekâ’ ve ‘yeteneği’nizi takdirden aciz değillerdir.

“Anlaşıyor ki bu yeteneğinizi yitirmemişsiniz. 1971 öncesinde Sol Yayınları’nı çıkarırken bol bol kullandığınız bu ‘yetenek’inizle sırf belli bir cümledeki iki kelimeyi değil, koça kitaplardaki yığınla kelimeyi az mı düşürmüştünüz Bay Erdost?!

“Ve şimdi, kalkıyor, sefil yöntemlerle ördüğünüz bir yarıda, ‘proleter devrimci’lik adına konuşma ‘deneme’leri yapıyorsunuz. Katledilmiş marksist kavram ve tezlerin karmaşık kökenli yoksunluklarınızın eseri bir dizi tahrifin üstüne çıkarak *küçüklüğünüzü* unutturmaya çalışıyor; oradan ‘milyonlar’ adına konuşma cüretini gösterebiliyorsunuz!

“Feci bir yanlışlıktır bu Bay Erdost. ‘Faşist terörün kanını döktüğü yüzlerce devrimcinin, demokratın ve yurtseverin açısını yüreğinde duyan ... *milyonlar’ca insan* adına değil, kesinlikle değil! Siz, ancak marksizmi satarak elde ettiğiniz binlik destelerinden oluşan *milyon’unuz* adına, işte, sadece bu milyonlar adına konuşabilirsiniz.” (*Birikim*, n° 49, s. 66-67.)

Sol Yayınları’nı yayınlamış olmamızın ve bu yayınların başarısının, bizim, Laçiner’in yukarda ayrıntılı olarak kanıtlarıyla ortaya koyduğumuz faşizm konusundaki yanlışlarını sergilememize bir engel oluşturacağını düşünmek normal bir insanın işi değildir. Buradan şu sonuç çıkar ki, *Sol*

Yayınları başarısız bir yayınevi olsa, bu işi ilk başladığında bıraksaydı, yazar, bu eleştirilerimizi nasıl yanıtlayabilecekti? Ve şimdi kendi yanlışlarını söylediğimizde, bu kez, bizi sorumlusu olduğumuz yayınlara saldırarak yıkabileceğini hesap ediyor. Yayına başladığımız günden beri, biz, bu tür binlerce saldırı ile karşılaştık, ama hiç biri, bizim bu konuda ne cesaretimizi kırabildi, ne bize “lânet olsun bu işe” dedirtebildi, yalnızca bizim azmimizi bilemekte, bizim daha fazla çalışmamızda, daha iyisini yapmamızda itici bir etken oldu. Ama, diyelim Laçiner’in bu sözleri, bu konuda üzerimizde olumsuz bir etki yapsa ne olur? Laçiner’in yanlışları doğruya dönüşür mü? Bu tartışılan konuyu saptırma yöntemi, kendi deyişiyle “sefil yöntem” bu değil midir?

Okura, burada, bir şeyi açıklamak isterim. Kendi “düz mantığının sonuçlarını düşünmek zahmetine girmeyen”ler, *Sol Yayınları*’nın bugünkü iktisadî gücünü, bir yandan tevatür haline getirmekten ve öte yandan da bu tevatüre dayanarak “günah işlendiği” vargısına varabilirler. Durum şudur: *Sol Yayınları*, “binlik destelerden oluşan *milyon*”a sahip değildir — şu iki anlamda sahip değildir, birincisi nakit olarak sahip değildir, ikincisi kişisel ya da ailesel çıkarları ya da kullanımı için milyona sahip değildir. Ödemeleri ve emtia olarak varlığı bir terazinin kefelerine konduğu zaman terazinin gagaları ne gösterecektir, bunun hesabını yapabilecek kadar, iktisadî sorunlarını da düzene sokmuş değildir. Devam edelim.

Bugün, kapitalist sistem içersinde yaşamaktayız, ve Türkiye’de, kişinin doğrudan kendisi tarafından tüketilenin dışında her üretim, meta üretimi olmak zorundadır, ve tüm olarak yayınlar gözönüne alındığında, bunlar, kapitalist meta üretimidir. Bu temel özelliği yadsıyan herkes, hayalcilikten öte bir şey yapamaz. Meta üretiminin amacı, sermaye üretimidir, sermaye çoğaltımıdır. Esas amaç budur. *Sol Yayınları*’nın esas amacı bu olsaydı, hiç bir yasal sorunu olmayan ve daha fazla kâr getiren alanlara yatırım yapardı ve daha güvenli alanlarda çalışırdı. Örneğin arsa spekülasyonu gibi. Gazete ve dergilerin iki farklı amaçla çıkarılması gibi, kitaplar da iki farklı amaçla yayınlanır. Bu amaçlardan biri ticaret, öteki ideolojidir. Bir yayının sürdürülebilmesi için,

ticarî yönünü ihmal eden hiç kimse yayını sürdüremez. Ama salt ticaret amacıyla yapılan yayınlar vardır. Bizim yayınlarmızın ise tek bir amacı vardır, ve bu amacı gerçekleştirebilmek için ticaret kurallarını gözetmek zorundayız. Çünkü, bu yayınları yürütebilmek için başka hiç bir olanağımız yoktur, ne babamızdan tek kuruşluk miras kalmıştır, ne egemen sınıfların devletinden, ne de bir başka bir yerden maddî destek almamız olanağı vardır ve ne de alırız. Yazar diyor ki "marksizmi satarak"... Bu, iğrenç bir sözdür. "Marksizmi" sattığımız iğrenç ve o ölçüde sorumsuzca söylenmiş bir sözdür. Marksizmi "satsaydık", marksizmin düşmanlarının hedefi olmazdık. Egemen sınıfların yasalarında bunun adına "propaganda" diyorlar, biz ise bunu reddediyoruz, bu, marksizmi öğretme, açıklama, yaymadır. Bu öğretme, öğrenme, araştırma, açıklama, yayma nasıl olacak, ve bugün nasıl olabilir. Bunlar temel bilgileriyle kitaplar halinde bulunur. Bir kitabın yayımı için ne gereklidir? İlk çevirmek. Bu bir emek ürünüdür. İkincisi, kâğıt. Bu meta da, alınmak gerekir. Üçüncüsü, dizgi, tertip, baskı, ciltleme. Bunlar için harcanan emek ve malzeme de metadır, alınmak gerekir. Dördüncüsü: yayın işinin düzenlendiği, tape edildiği, redaksiyon yapıldığı, düzeltildiği, dağıtımının yapıldığı bir işletmesi vardır, ve bunların hepsi, emek-gücü ve malzeme olarak alınmak gerekir. Bunlar alınmadan, kitap üretilemez. Kitap nasıl fiyatlandırılır: kitabın üretimi için yapılan harcamalar, *artı* belirli bir oranda kâr. *Sol Yayınları*, bu kârı en düşük düzeyde tutan yayınevdir. Bu kâr konmadığı sürece, genişletilmiş yeniden-üretim yapamazsınız. Genişletilmiş yeniden-üretim yapamamak demek, başlangıç noktasında kalmak demektir. Yalnızca bu da değildir. Büro, yönetici ve benzeri belirli büyüklükteki giderlerin, daha az kitaba yüklenmesi, maliyetlerin artırılması demektir. Yalnızca bu da değildir. Ticarî bakımdan elverişli olmayan, ama yayınlanması o ölçüde zorunlu olan Marx'ın, Engels'in bazı yapıtlarının yayınlanamaması demektir. Bir sözcükle, yayınevinin yaşaması, gelişmesi, güçlenmesi için ticarî kâr zorunludur. Bu, yadsınamaz. Sorun şudur: biz, yayınevi olarak, Marx'ın, Engels'in, Lenin'in, Stalin'in telif haklarını kendimize alıyoyuyor muyuz? Hayır. Hesaplarımız açıktır. Bunları okura

bedava veriyoruz. Biz, okura, bir şeyi daha *bedava* veriyoruz: iplik dikiş. Bu, her yıl için bir milyonu aşan bir miktardır ve bunun hesabı kitap maliyetlerinde yansıtılmamaktadır. Okur bize ne vermektedir? Okur, bize, çeviri parasını, kâğıt parasını, basımevi parasını, büro parasını — ve bizim emeğimizi karşılayan geçimimizin giderlerini. Kâr olarak verdiğini, biz, kişisel çıkarlarımız için kullanmadık, kullanmıyoruz. Bu, yayınları yürütebilmenin, daha sağlıklı, daha düzenli götürebilmenin maddî koşullarını oluşturuyor. Bugün, *Kapital*'in bir cildi, bir milyona yakın bir paraya çıkabilmektedir, bunu yayınlatabilmek için bu tutara gerek vardır. Bunun yatırılan kısmını geri almak ise, iki yıl sürer. Ama bu arada yayına devam etmek gerekir, ve bunun için de daha fazla sermaye gerekir. Eğer bu yayınlara devam edilecekse, bu zorunludur. Sosyalist toplum, devlet aracılığıyla, kültür giderleri için bir fon ayırır, burjuva toplumda bu fonu, devrimci yayınların okuru oluşturur, ve bunu devlet aracılığıyla gerçekleştirmez, gerçekleştiremez; okur ile yayınevi arasında kurulan bir fondur bu. Bu kâr sayesinde yayınevde oluşan fon olmazsa, bu yayınlar yapılamaz, bu yayınlar sürdürülemez, bu yayınlar çoğaltılamaz, bu yayınlar iyileştirilemez. Evet biz bir parti değiliz, bir dernek değiliz, burada oluşan fon, kişisel mülkiyet biçiminde görünmektedir; ama bu fon, doğal kişisel giderlerimiz hariç —bu emeği harcayacak herkesin buna hakkı vardır, ve toplum olsun, okur olsun, bu fondan onun geçimini sağlamakla yükümlüdür—, tümüyle, bu yayınlara harcanmaktadır.

Eğer bu fon daha güçlü olsa, Laçiner'in söylediği gibi, binlik desteler halinde milyonu olabilse yayınevinin, bu, okura olumlu olarak yansıyacaktır. Örneğin, *Sol Yayınları*, son üç yıldır kâğıdı SEKA'dan değil, serbest piyasadan almak zorunda kalmıştır. Çünkü SEKA, para yatırdıktan bir yıl sonra kâğıt vermektedir. Aylık kâğıdımızı karşılayabilmek için dün bir-buçuk milyonluk, bugün 5-6 milyonluk bir yatırım gerekir. *Sol Yayınları* bunu yapamadığı için, kâğıdı piyasadandan almaktadır. Bununla da kalmamakta, kâğıdı vadeli almakta, yani ayrıca faiz ödemektedir. Resmî kâğıt fiyatları ile piyasa fiyatları arasındaki fark, kitap fiyatlarında 100 lirada 18-28 lira olarak yansımaktadır. Okurun yayınevine

ödediği bu fark, yayınevi tarafından kağıt ticareti yapan tüccara kâr ve faiz olarak, ve bunun spekülâtorlüğünü yapanlara haraç olarak devredilmektedir. Şimdi deniyor ki, "Marksizmi satarak binlik destelerde oluşan milyonunuz" var, ve eğer bunu söyleyenler düz mantıklarının sonuçlarını düşünmek zahmetine katlandırsa, bu yayınların yapılabilmesinin maddî koşullarının ortadan kalkmasını istedikleri, yani bu yayınların yayınlanabilmesinin olanaklarına saldırdıkları, amaçlarının bu olduğu açıktır. Daha biz içerdeyken "Bat-sın o yayınevi" diyen ve batması için çaba harcayan nice marksist değer teorisi "uzman"larını tanıdı bu yayınevi. Ama bu kervan yürüdü. Peki, bugün, bizler başlamasaydık bu yayınlara, kim başlayacaktı. Devlet mi? Burjuvazi mi? Tekelci-burjuvazi mi? Peki bugün bizler yürütmezsek bu yayınları, kim yürütecek? Devlet mi, burjuvazi mi, emperyalizm mi?

Marksist-leninist çizginin kararlı, tutarlı savunucusu *Sol Yayınları*'nın en önemli başarılarından biri de, devrimci hareketin bölünmüşlüğü içersinde, bugün de bir kişi olarak bu bölünmüşlük yelpazesinde yerimizi almamıza karşın, bu yayınları, bir grubun malı yapmamaya özen göstermiş, bunu tüm devrimci hareketin yayını olarak, ve herhalde *tek* birleştirici ve bütünleştirici bir organ olarak sürdürmüş olmamızdır. Doğaldır ki, bizim, "tüm devrimci"ler derken, kastettiğimiz, kendisine "devrimci" diyen herkes değildir, bu genel çizgi doğrultusundan ayrılmamış olanlardır. Ve doğaldır ki, bizim başarılarımızdan rahatsız olanlar vardır ve sayıları epeyi kabarıktır. Bunlar, Laçiner'in yazısını okudukları zaman ola ki, rahatlayabilir ve "oh be!" diyebilirler. Onları yalnızca egemen sınıfların "hıh" deycileri olarak niteledik ve niteleyeceğiz.

SÖZLERİMİZİ bitirirken Laçiner'in bizim için kullandığı sözcüklerden yineleyerek bir demet sunabiliriz: "darkafalı", "Karagöz'vari inciler", "dünyadan habersiz", "parsa toplamak", "aşağılık yöntem", "ahlâki düşüklükle malûl", "teorik zafiyet", "zavalıca yöntemler", "tiksendirici yöntemler", "bir fenomen", "vülger mekanist mantığı", "acınası hileler", "olumsuz ahlaki sıfatların en altından seçilecek bir sığata lâ-yık", "ortalama bir müfteride bulunması gereken bir zekâdan

yoksunluk", "zavallı bir iftiracı", "ahlaki yoksunluk sözkonusu edilemeyecekse, zekâ, kavrayış yoksunluğunun en parlak örneği", "iftira bile olmayacak düşüklükteki şey", "tam bir esnaf eklektisizmi", "sefil yöntem", "zavallı adam", "samimiyetsizlik", "süfli demogog", "Bay Erdost'un polemik terbiyesi" ve altı çizili "*küçüklük*". En "terbiyeli" tümcelelerinin biri de şu: "Bu bir oturuşta seksen, yüz sayfa dolduran yazar...".

Bugüne değin, Türkiye'de, ancak faşist ve yarı-faşist liderlerin diline bir ölçüde uygun düşebilen bir anlatım biçimi içersinde, bugün faşizm gibi en güncel ve en önemli bir konuyu, kendisine "marksist" diyebilen hiç bir yazarın düşmediği iğrenç bir düzeye indirebilen bu yazara, kendi deyişle "bu adama", bizi yanıt yazmaya zorladığı kadar yukardaki ideleri de yanıtlamaya zorladığı için, yalnız bunun için, yanıt olarak tek bir sözcük yeter: zibidi. Zaten fazlasına da değmez.

20-28 Mayıs 1979

I. ÜRETKEN EMEK

İşçi, teorik soyutlamanın en genel düzeyinde, *ücretli üretken emekçi*, ve işçi sınıfı da, bu tür emekçilerden oluşan bir toplumsal sınıf olarak tanımlanır.

Örneğin, *Marksist Ekonomi Sözlüğü*¹, bize şu tanımları verir:

İşçi: Bir ücret karşılığı kendi emek gücünü satan ve, buna karşılık, emek gücü satın alıcısının kendine mal ettiği bir artık ürün üretme zorunda olan üretken emekçi.

İşçi Sınıfı: Üretim araçlarından yoksun olduğundan, yaşamak için emek güçlerini satma ve kapitalistler hesabına doğrudan doğruya artı-değer, yani sermaye üretme zorunda bulunan modern ücretli işçiler sınıfı.

Proletarya: Hiçbir üretim aracı olmadığından, sahip buldukları tek metal, emek güçlerini, bir ücret karşılığı satma, ve buna karşılık kapitalistler için çalışma zorunda

¹ Maurice Bouvier-Ajam, Jésus Ibarrola et Nicolas Pasquarelli, *Dictionnaire Economique et Social*, Editions Sociales, Paris 1975, s. 478, 120 ve 542. Bu yapının Türkçe çevirisi, *Marksist Ekonomi Sözlüğü* adıyla, *Sosyal Yayınlar* (İstanbul) tarafından yayınlanmıştır.

bulunan ücretli işçilerden, proleterlerden oluşan toplumsal sınıf.

Marx da, işçiyi, *Kapital*'in bir yerinde, şöyle tanımlar: "Sermaye üreten ve onu zenginleştiren, ve Bay Sermaye'nin, artık ona gereksinmesi kalmadığı zaman kapı dışarı ettiği ücretli."²

Örnekleri çoğaltmakta yarar yok. İşçi, ücretli üretken emekçidir. Ama her ücretli üretken emekçi, işçi midir? İrdelememize buradan başlayabiliriz.

Sorunun konuş biçimi, *ücretsiz* üretken emekçiyi, yani kentli ve köylü küçük "bağımsız" üreticileri, kendiliğinden konu dışı bırakıyor.

İşçiyi, ücretli üretken emekçiler alanında arayacağız. Öyleyse, *üretken emek* nedir? Yanıt, *Sözlük*'ten: Maddî nesnelerin üretilmesine yardım eden ve toplumsal artığın³ yaratılmasına katılan emek.

Kol emeğiyle kafa emeğinin bir birlik oluşturdukları ilkel durumda, her emeğin üretken olduğunu, *Kapital*'de şöyle belirtir *Marx*:

"İnsan, kendi dışında bulunan bir nesneyi kendi gereksinmelerine uydurarak bir ürün yaratır, ve kol emeğiyle kafa emeği, tıpkı doğal sistemde kolla kafanın birbirinden ayrılmadıkları gibi, çözülmez bağlarla birleşmiş bulunurlar."⁴

Sonra, sözünü şöyle sürdürür:

"Ama bireysel ürün toplumsal ürün durumuna, çeşitli üyeleri maddenin işlenmesine, yakından ya da uzaktan, çok çeşitli derecelerde katılan, ya da hiç katılmayan kolektif bir emekçinin ürünü durumuna dönüştüğü andan başlayarak, üretken emekçinin belirlenimleri zorunlu olarak genişler. Üretken olmak için, artık işe el atmak zorunlu değildir; kolektif emekçinin bir organı olmak, ya da onun görevlerinden herhangi birini yerine getirmek yeter. Üretken emeğin, maddî üretimin doğasından doğmuş bulunan ilkel belirlenimi, tek bir kişi olarak düşünülen kolektif üreticiye oranla hep doğru kalır, ama onun tek tek alınmış her üyesine artık uymaz.

² Karl Marx, *Kapital*, Sol Yayınları, Ankara 1978, c. I, s. 631, dipnot.

³ Toplumsal artık, kapitalist üretim biçiminde, toplumsal artı-değer biçimine büründür.

⁴ Karl Marx, *Kapital*, agy. s. 519.

Ama kapitalist sistemde üretken emeği özel bir biçimde belirleyen bu değildir. Kapitalist sistemde üretimin belirleyici ereği artı-değerdir. Öyleyse, yalnızca kapitaliste bir artı-değer sağlayan, ya da emeği sermayeyi zenginleştiren emekçi üretken sayılır. Örneğin bir öğretmen, öğrencilerini eğittiği için değil, ama patronuna para kazandırdığı için üretken bir emekçidir. Patronun, sermayesini bir sucuk fabrikasına yatıracak yerde bir ders fabrikasına yatırması, kendi bileceği bir iştir. Bundan böyle, üretken emek kavramı, artık yalnızca etkinlikle yararlı etki arasında, üreticiyle ürün arasında bir ilişki anlamına gelmekle kalmıyor, ama, ve özellikle, emeği sermayenin dolaysız bir değerlendirme aracı durumuna getiren toplumsal bir ilişkiyi de anlatıyor.

Bundan ötürü, klasik ekonomi politik, bazen içgüdüsel bir biçimde, bazen de bilinçli olarak, üretken emeği belirleyen şeyin bir *artı-değer* yaratmak olduğunu her zaman savunmuştur. Klasik ekonomi politiğin üretken emek tanımları, bu ekonomi kendi artı-değer çözümlemesini ilerlettikçe, değişir. Örneğin Fizyokratlar, yalnızca tarımsal emeğin üretken olduğunu bildirirler. Neden? Çünkü yalnızca tarımsal emek, onlar için ancak toprak rantı biçiminde varolan bir artı-değer sağlar.”⁵

Kapital'in dördüncü cildini oluşturan ve henüz dilimize çevrilmemiş bulunan *Artı-Değer Teorileri* adını verdiği yapıtının bir yerinde de, bazen artı-değer yaratan emeği, bazen de emtia biçimi altında maddeleşmiş bulunan emeği üretken sayan *Adam Smith*'deki üretken emek anlayışının bu ikili niteliğini çözümleyen Marx, emeğin maddeleşmesinin bu denli “İskoçyalı” bir biçimde anlaşılmasını gerektirdiğini belirtir. Metain, burjuva zenginliğin en ilkel biçimi olduğunu anımsatarak, daha sonra, üretken emekte meta üreten bir emek görmenin, üretken emeğin sermaye ürettiği yolundaki görüşten çok daha ilkel bir görüş olduğunu yazar.

Marx'dan yapılan bu uzunca alıntılar, üretkenliğin iki açıdan sözkonusu olabileceğini gösteriyor: *Emek* açısından

⁵ Aynı yapıt, s. 519-520. Yapıtın Fransızca çevirisinden de yararlanarak yaptığım bu alıntıda, Türkçe çeviriye göre, metnin anlaşılmasını daha da kolaylaştıracağıma sandığım küçük farklılıklar var.

üretkenlik; *Sermaye* açısından üretkenlik.

Emek açısından, üreticiyle ürün arasındaki ilişki açısından üretkenlik, *maddi üretime* (kapitalist sistemde değer ve artı-değer üretimine) bir kolektif emekçi üyesi olarak *katılma* anlamına gelir. Üretken emekçi, maddi üretime doğrudan doğruya katılan bir kolektifin, bu üretime doğrudan doğruya katılmayan (“işe el atmayan”) bir üyesi olabilir; ama etkinliği maddi üretime dönük, ona yardımcıdır. Buna göre üretken emek, ister kol, ister kafa emeği olsun, üretilen nesnede (metada), *kolektif emekçi eliyle* maddeleşmiş bulunan emektir.

Sermaye açısından, emekle sermaye arasındaki ilişki açısından üretkenlik, gene kapitalist sistemde, *artı-değer yaratma* anlamına gelir. *Dikkat*: Yaratma, *üretme* yoluyla olduğu gibi, *sağlama* yoluyla da olabilir. Artı-değer üreten emek, yukarıda belirtilen anlamda, maddi üretime katılan, metada maddeleşen emektir. Öyleyse, sermayenin özgül, salt kendine özgü açısından, “yalnızca kapitaliste bir artı-değer sağlayan” (*Marx*) emek üretkendir. Daha doğrusu, bu nitelikteki emek, etkinliği artı-değer *sağlamaya* dönük olduğu için, sermaye açısından üretken sayılır.

Kol emeğiyle kafa emeği arasındaki ayrım, kapitalist sistemde, üretken emekle üretken olmayan emek arasındaki ayrımla örtüşmez. Çünkü kafa emeği, kapitalist üretim yetkinleştiği ölçüde, bir maddi üretim ögesi durumuna, kafa emekçisi de, üretken, yani artı-değer *üreten*, etkinliği artı-değer üretimine dönük bir emekçi durumuna gelir.

Kolektif emekçi üyesi olmak için, emek açısından, maddi üretime doğrudan doğruya katılma zorunluluğu olmasa bile, artı-değer *üretimine*, en azından yardımcı olma zorunluluğu vardır. Çünkü kolektif emekçi, tek bir kişiymiş gibi düşünülürse, maddi üretime doğrudan doğruya katılır. Maddi üretime doğrudan doğruya katılmayan kol ya da kafa emekçisi, üretken niteliğini, kolektif emekçi üyeliğinden alır.

Oysa, sermaye açısından, etkinliği ona (sermayeye) artı-değer *sağlamaya* dönük emekçi (“patronuna para kazandıran öğretmen”) üretkendir. Emekçi, bu açıdan, üretken niteliğini, *bireysel* sermayeyi zenginleştirmesinden alır.

Bunun mantıksal sonucu olarak, sermaye açısından

bütün ücretlilerin üretken sayılması gerekirdi. Ama o zaman da, ücretli emekçiler, kolektif emekçiyle örtüşürlerdi. Çünkü üretkenlik, kolektif emekçinin özneliğidir.

Gerçi işbölümü geliştikçe, yalnız her işletme çerçevesinde değil, ama tüm toplum ölçüsünde de, ortaya durmadan yeni meslekler, yeni etkinlik alanları çıkar, ve bunun sonucu, kolektif emekçi üyeleri de durmadan artar. Ama *Marx*'ın, kolektif emekçiden söz ederken, örnek olarak çoğu kez hep işçi, mühendis, teknisyen gibi, kendi deyimiyle "maddi zenginliklerin üretimine doğrudan doğruya katılan" (*Artı-Değer Teorileri*) kol ve kafa emekçilerini sayması, acaba bir raslantı mıdır?

Her halde değil. Çünkü artı-değer üretimine katılmayan, ama üretilmiş bulunan toplumsal artı-değerin bir bölümünü, bağımlı buldukları bireysel sermayelerin kendilerine mal etmelerini, böylece zenginleşmelerini sağladıkları için, sermaye açısından üretken sayılan ücretli emekçiler, *toplumsal artı-değere* zırnık eklemeyiz. Bu anlamda sermaye üretmezler. Üstelik, ücretlerini de, kendi yarattıkları değerden değil, gerçekten (yani emek açısından) üretken emekçiler tarafından üretilen toplumsal artı-değer üzerinden alırlar.

Salt sermaye açısından "üretken" (*productif*) sayılan emek ve emekçiye, gerçeklikte üretken değil, ama "kâr getiren" (*rentable*) anlamında, *verimli* emek ve emekçi demek, belki daha doğru olurdu. Böylece, biri (üretken olsun olmasın) bütün ücretlileri, öbürüyse yalnızca gerçekten üretken olan ücretlileri kapsayan iki kolektif emekçi anlayışının, üstelik bulanık bir durumda, yol açabileceği karışıklıklar, belki bir ölçüde önlenebilirdi. Kolektif emekçi, belki her zaman, ve her türlü bulanıklıktan arınmış olarak, gerçek niteliğine uygun bir biçimde, *verimli* (yani gerçeklikte üretken olmayan) ücretlileri kolektif emekçi kapsamı dışında bırakan açıdan, *emek* açısından düşünülürdü.

II. ÜCRETİ-ÜRETKEN KOL EMEKÇİSİ

Öyleyse işçiyi ücretli üretken emekçiler alanında, ama *emek* açısından ücretli üretken emekçiler alanında arayacağız.

Emek açısından, emeği üretilen nesnede (metada), kolektif emekçi eliyle maddeleşmiş bulunan ücretliler, ister kol, ister kafa emekçisi olsunlar, değer ve artı-değer *ürettiklerine* göre, üretkendirler. Kol emeğiyle kafa emeği arasındaki karşıtlık ve özsel farklılıklardan ötürü, bu açıdan yalnız doğrudan doğruya artı-değer (sermaye) üreten kol emeğini üretken saymak, emeğin maddeleşmesini, *Marx*'ın deyimiyle, "İskoçyalı" bir biçimde anlamak anlamına gelirdi.

Kol emekçiliği, üretkenliğin değil, işçiliğin özneliğidir. Böyle olduğu için, "işçi artı-değer üreten emekçidir" tanımı, yalnız işçileri değil, ama işçi olmayanları da kapsar. İşçilerin *hepsini* kapsamına alır; ama işçi olmayanların *hepsini* kapsamı dışında bırakmaz. Çünkü kolektif emekçinin tüm üretken üyeleri, ya da (emek açısından) tüm kolektif emekçi, işçi olan ve olmayan bütün üyeleriyle birlikte, yalnız sermaye açısından "üretken" olmakla kalmaz, ama emek açısından da artı-değer üretirler.

İşçinin, emek açısından üretken olmayan ("verimli") ücretli emekçilerden, yani büro ve ticaret görevlilerinden ("müstahdemler") ayrılmasında büyük bir güçlük yoktur.

Büro görevlileri, muhasipler, veznedarlar, ve muhasebe ve defter tutmakla görevli öbür ücretli emekçilerdir. Bunlar, artı-değer üretmek şöyle dursun, üstelik ücretlerini de, üretken olmayan bütün kol ve kafa emekçileri gibi, işçiler ve öbür üretken emekçiler tarafından üretilmiş bulunan toplumsal artı-değer üzerinden alırlar.

Ticaret görevlileri de, tıpkı işçiler gibi, ücretli emekçilerdir. Ama onları işçilerden somut olarak ayıran şey, doğrudan doğruya artı-değer üretmemeleridir. İşçi, doğrudan doğruya artı-değer üretir. "İşe el atar".

Ama işçinin, örneğin mühendis ve teknisyen gibi, emek açısından da üretken olan ücretli emekçilerden ayrılması o denli kolay değildir. Büro ve ticaret görevlilerinden farklı olarak, mühendis, teknisyen ve üretimde çalışan öbür uzmanlar ("aydınlar"), tıpkı işçi gibi, kapitalist için artı-değer, yani sermaye üretirler.

Ama gene de işçiden ayrılırlar. Bir kez genellikle işçiler gibi üretim araçlarına doğrudan doğruya bağlanıp, onları doğrudan doğruya kullanmaz, yani doğrudan doğruya artı-

değer üretmezler. Sonra, kapitalistin, işçilerin sömürsünü en ussal bir biçimde örgütlemesine yardımcı olurlar. Temel belirleyici işlevleri, sermaye yararına *örgütlenme* ve *denetlemedir*. Kapitalist onlara bunun için gereksinme duyar. Ve bunun içindir ki, ücretlerini kısmen artı-değer üzerinden alırlar.

Gene de, ücretli emekçiler olarak, sömürsüne yardımcı oldukları sermaye tarafından sömürülürler.

İrdelememizi sürdürmeden önce, burada ücretlerini kısmen ya da tamamen toplumsal artı-değer üzerinden alan ücretli emekçilerin sömürsü üzerinde duracağız.

*

Her kapitalistin, maddi üretim sürecinde üretilen artı-değerden kendi sermayesi oranında pay alması için, sermayeye doğrudan (ya da konumuz dışında kalan “bağımsız” üreticiler gibi dolaylı olarak) bağımlı bulunan bütün emekçiler, üretken olsun olmasın, sömürülür.

Ücretli, genel kural olarak, emek gücü değerinin (parasal) karşılığını alır. Ama gerçeklikte, ücret çoğu kez, emek gücü değerinin altındadır. Sömürü, deyim yerindeyse “normal” sömürü, bu durumda “aşırı” sömürüye dönüşmüş bulunur.

Buna karşılık, ücret, kimi kez emek gücü değerinin üstünde de olabilir. Emek gücü değerinin üstünde, ama ücretlinin ürettiği değer ya da sağladığı artı-değerin altındaysa, sömürü gene vardır, ama bu kez “normal” sömürü düzeyinin altında.

Ücretli-üretken emekçinin, ister kol, ister kafa emekçisi olsun, ürettiği değer altında, ama kendi emek gücü değerinin üstünde aldığı bölüm, toplumsal artı-değerden aldığı paydır.

Üretken olmayan ücretli emekçinin, değer üretmediğine göre, aldığı tüm ücret, toplumsal artı-değerden aldığı paydır. Ama bu pay, onun emek gücü değerinin *altında* da olabilir. Ve o zaman, üretken olmayan ve tüm ücretini toplumsal artı-değer üzerinden alan ücretli emekçinin, “aşırı” sömürü konusu olduğu söylenecektir.

Üretken olsun olmasın, ücretli tüm kol ve kafa emek-

çilerinin toplumsal artı-değerden aldıkları pay, genellikle üretken kol ve kafa emekçilerinin “aşırı” sömürsünden gelir.

Mühendis, teknisyen gibi ücretli-üretken kafa emekçilerinin, elbette kendileri de ücretli emekçiler olarak “aşırı” sömürüye uğramadıkları ölçüde, ücretlerinin bir bölümüyle, üretken olmayan ücretli kol ve kafa emekçilerinin ücretlerinin tümü, genellikle işte bu kaynaktan gelir (üretken kol ve kafa emekçilerinin aşırı sömürsünden).

“İşçi aristokrasisi” denilen katmanı da, (belki “işçi bürokrasisi”ni bundan ayrı olarak), işte burada ele almak gerekir.⁶ Bu “aristokrat”ların ücretlerinin, kendi emek güçleri değerinin üstünde olan bölümü de toplumsal artı-değerden gelir. Ama, *konjonktürel* nedenlerle, her işçi zaman zaman kendi emek gücü değerinin üstünde ücret alabilir. “Aristokrat”ların öbür işçilerden farkı, durumlarının görece süreklilik ve güvenliliğinin, konjonktürel nedenlerden çok, *yapısal* nedenlere dayanmasındadır.

Üretken olmayan ücretli emekçinin sömürülmesi, kendiliğinden anlaşılabilir gibi, sermaye için artı-değer üretmesine değil, ama kapitalistin, üretken emekçiler tarafından üretilmiş bulunan artı-değerin bir bölümünü kendine mal etmesini sağlamasına dayanır.

“Ticaret görevlilerinin ödenmeyen emeği, diye yazıyordu *Marx*, her ne denli artı-değer yaratmazsa da, tecimsel kapitalistin artı-değeri kendine mal etmesini sağlar; bu da, sermaye açısından aynı kapıya çıkar; demek ki bu ödenmemiş emek kâr kaynağıdır.”⁷

Kapitalistin kendine mal etmesini sağladığı artı-değerin, kendi emek gücü değerinden artık olan bölümünün, kendi emek gücü değerine (yani, eğer ücretin bu değere eşit olduğunu varsayarsak, ücrete) oranı, üretken olmayan emekçinin *sömürü oranını* verir. Burada önemli olan, bu hesabın

⁶ İngiliz işçi sınıfının “aristokrat”laşmasından sözeden Engels, 18 Eylül 1882 günlü mektupta, Kautsky’ye “... ve işçiler, diye yazıyordu, İngiltere’nin dünya pazarı üzerindeki ve sömürgelerindeki tekelinin getirdiklerinden kendi paylarına düşeni sevne sevne yiyorlar.”

⁷ Karl Marx, *Kapital*, Sol Yayınları, Ankara 1978, c. III, s. 307. *Marx*’ın burada, “yaratma” sözcüğünü, “üretme” sözcüğü yerine kullandığına da dikkat ediniz.

yapılabilirliği değil, ama yöntemin kendisidir.

Aynı yöntemin bir başka uygulama biçimi: Üretken olmayan emekçinin kapitaliste artı-değer sağlamak için çalıştığı sürenin, kendi ücretine (emek gücü değerine) karşılık düşen bölümünü bu süreden çıkarır, böylece elde edilen artı-çalışma süresini, emekçinin ücretine karşılık düşen çalışma süresine bölersek, gene aynı sömürü oranını elde ederiz.

Bu her iki uygulama biçimini de, rakamlı bir örnek üzerinde görelim. Varsayalım ki, ücretli emekçi 8 saat çalışıyor ve 100 birim artı-değer sağlıyor. Ücreti 25 birim. Öyleyse, çalışma süresinin 2 saati, emekçinin ücretine karşılık düşüyor. Bu durumda:

1° Kapitalistin kendine mal etmesi sağlanan artı-değerin, ücretlinin emek gücü değerinden (ücretinden) artık olan bölümünü (yani: $100 - 25 = 75$) ücrete oranlar ($75/25 = 3$) ve (yüzde ile söylemek için) 100 ile çarparsak ($3 \times 100 = 300$) sömürü oranını (%300) buluruz.

2° Kapitaliste artı-değer sağlamak için çalışılan sürenin (örnekte 8 saat), ücrete karşılık düşen bölümünü (örnekte 2 saat) bu süreden çıkarır ($8 - 2 = 6$), böylece elde edilen çalışma süresini (6 saat), emekçinin ücretine karşılık düşen çalışma süresine (2 saat) oranlar ($6/2 = 3$) ve 100 ile çarparsak ($3 \times 100 = 300$), gene aynı sömürü oranını (%300) buluruz.

*

Bu ara-açıklamadan sonra, irdelememizi kaldığı yerden sürdürebiliriz. Maddi üretime doğrudan doğruya katılıp, doğrudan doğruya artı-değer üretme, ama *sermaye yararına* işçileri örgütlenme ve denetleme işlevi, yani sömürü işlevi görmeme *olanağına* sahip mühendis ve teknisyen gibi kafa emekçileri, *bu olanak ölçüsünde*, işçi sınıfı kapsamına sokulabilirlerdi. Ama üretken kafa emekçisinin, *kapitalist* sistemde, hiçbir sömürü işlevi görmemesi, kol emeğiyle kafa emeği arasındaki *karşıtlık* yüzünden, *olanaksızdır*.

Çünkü insan etkinliğinin başlıca iki yönü olan kol emeğiyle kafa emeği, başlangıçta bir birlik oluşturmalarına (ve bundan ötürü her emeğin üretken olmasına) karşın, sonra

toplumsal işbölümünün ortaya çıkmasının yol açtığı sınıflarla birlikte birbirlerinden ayrılıp bağımsızlaşmış, kafa emeğinin büsbütün varlıklı sınıflara geçmesiyle de, *toplumsal birer karşıtlık* durumuna gelmişlerdir. Bu karşıtlık, ancak sınıfsız toplumda, sınıf çelişkilerinin ve toplumsal işbölümünün aşılmasından, kol emeğiyle kafa emeği arasında, daha yüksek bir gelişme düzeyinde, bir birliğin yeniden oluşmasından sonra ortadan kalkabilir.⁸ Kapitalist sistem çerçevesinde, ortadan kalkmaya *da* başlayamaz. Ancak sosyalist devrimden sonra, ancak sosyalist evrede ortadan kalkmaya başlayabilir.

Kolektif emekçi içinde yer alan mühendis ve teknisyen gibi kafa emekçileri, üretken emekçi olarak nitelenirken, bunlara *teknolojik* açıdan yanaşılmaktadır. Kolektif emekçi terimi, teknolojik bir terimdir; bir *teknik işbölümü* kategorisidir kolektif emekçi. Bunun içinde yer alan mühendis ve teknisyen gibi *aydınların* kafa emeği, işçilerin kol emeğinden apayrı bir özellik taşır, *toplumsal işbölümü* açısından onunla tam bir *karşıtlık* içindedir. Aydınların toplumsal işbölümündeki ve bunun teknik örgütlenmesindeki yerleri ve rolleri, işçilerinkinden bambaşkadır. İşçilerle aydınlar arasındaki kültürel ve teknik farklılıklar, bunları toplumsal bakımdan köklü bir biçimde ayırır.

“Marx, mühendis ve teknisyenleri, toplumsal işbölümünde oynadıkları rol ve eğitim düzeyleri bakımından *işçi sınıfının dışında* tutmaktadır. Marx, *teknik işbölümünü* ele alırken, mühendis ve teknisyenleri kolektif emekçinin bir parçası olarak tanımlamaktadır. Ama *toplumsal işbölümünü* incelerken, onlar ile işçiler arasında bir ayırım yapmakta ve kapitalist toplumda kafa ve kol emeği arasındaki çelişkiyi [“karşıtlığı” demek gerekirdi —K.S.] göstermektedir. Marx, mühendislerin kafa çalışması yaptıklarını, bir mühendisin emeği ile üretilen nesne arasındaki ilişkinin, işçinin emeği ile üretilen nesne arasındaki ilişkiden farklı olduğunu, mühendisin ‘özel olarak yalnız kafasıyla çalıştığını’ (*Kapital*) söylemektedir.”⁹

⁸ Marksist Ekonomi Sözlüğü'ne bakınız, agy.

⁹ P. N. Fedoseyev-Alfred Kosing, *Çağdaş Revizyonizmin Eleştirisi*, Konuk Yayınları, İstanbul 1975, s. 59-60.

Mühendis ve teknisyen gibi üretken kafa emekçileri, toplumsal işbölümünde oynadıkları rol ve eğitim düzeyleri bakımından *işçi sınıfının dışında*, ama teknik işbölümünde oynadıkları rol bakımından *kolektif emekçinin içinde* yer alırlar. Kolektif emekçi, bir teknik işbölümü kategorisi olarak, üretken *kol* emekçisi olan işçiyle, üretken *kafa* emekçisi olan mühendis ve teknisyeni, ücretli-üretken emekçiler olarak, kapsar. Ama bu iki farklı emek temsilcisi, toplumsal işbölümü kategorileri olarak, kol emeğiyle kafa emeği arasındaki karşıtlık (ya da kapitalist sistemde uzlaşması olanaksız çelişkiler) sonucu, birbirlerini karşılıklı olarak dıştalarlar. Teknik işbölümünün birleştirdiğini, toplumsal işbölümü (hep aynı kolektif emekçi içinde) ayırır.

Gerçi her kafa emekçisinin, bireysel olarak, her kol emekçisinden, entelektüel bakımdan daha yüksek bir düzeyde olması gerekmez. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, gerçek anlamda (yineleyelim: emek açısından) üretken emeğin, kol emeği de olsa, entelektüel düzeyini yükseltme sonucunu vermiştir. Çünkü maddi üretimde, kol emeğiyle kafa emeği, yalnızca toplumsal işbölümü bakımından değil, ama üretken birey bakımından da birleşme zorundadır ve basit bir büro görevlisi kafa, ama yüksek nitelikli bir işçi kol emekçisidir. — Tıpkı sanayileşmiş ülkelerin, “tarımcı” denilen ülkeleri tarımsal üretim bakımından da geride bırakmaları gibi, kimi kol emekçisi kategorileri, kimi kafa emekçisi kategorilerini, entelektüel düzey bakımından da geride bırakır.

Ama işçinin kafa emeği, insanların ya da makinelerin örgütlenme, yönetim ve denetlenmesi anlamında bir kafa emeği değildir. Örgütlenme, yönetim ve denetimle ilgili kafa emeği, *kapitalist üretim ilişkileri çerçevesinde*, işçinin dışında kalır. Ve emek sürecinde kafa emeğinin anlamı da budur: Örgütlenme, yönetim ve denetimle ilgili kafa emeği. *Maddi üretime doğrudan katılım*, işçi için ne denli yüksek bir entelektüel düzeyi öngerektirirse gerektirsin, işte bundan ötürü kapitalist sistemde her zaman bir *kol üretkenliği* anlamına gelecektir. Bir başka deyişle, kol emeğiyle kafa emeği arasındaki *toplumsal işbölümü* varlığını sürdürdüğü sürece, işçi ne denli entelektüel düzey (kafa emeği) öngerekti-

ren işlerde çalışırsa çalışsın, *son çözümlemede* bir kol emekçisidir. Çünkü sözkonusu işbölümü, kapitalist sistemde varlığını sürdürdüğü sürece, —ve kapitalist sistem, hangi biçim altında olursa olsun, varlığını sürdürdüğü sürece, bu işbölümü ortadan kalkmaya *başlamayacaktır*—, kafa emeği sermayenin ve onun temsilcilerinin tekelinde kalacaktır. “Kapitalist toplumda, der *Marx*, doğa ve bilim güçleri, işçilerin karşısına sermaye güçleri olarak çıkar” (*Artı-Değer Teorileri*). Özel mülkiyet temeline dayalı sınıflı toplum varoldukça, kol ve kafa emekleri arasındaki karşıtlık ve özsel farklılıkların giderilmesi olanaksızdır. İşçi, *üretken kol emekçisi olarak*, bu karşıtlığın kapitalist toplumdaki kutuplarından biridir. *Fikir işçisi* deyimi, bir hukuk terimi olarak kullanılmadığı zaman, ve hatta o zaman (yani bir hukuk terimi olarak kullanıldığı zaman) da, *bilimsel* değil, ama *ideolojik*¹⁰ bir deyimdir.

Ekleme gerek: Ve her kol emekçisi de işçi değildir. Ücretli-*üretken* kol emekçisi işçidir. Ücretli, ama örneğin odacı, kapıcı, daktilo, vb. gibi üretken olmayan kol emekçileri, işçi değildir. Buna karşılık, üretken, hatta *makine başında çalışan* (“işe el atan”) mühendis ya da teknisyen, *kafa* emekçisi olduğu için işçi değil; ama makine başında çalışmasa da, maddi üretimin uzantısında (taşımaya) ve kol emeğiyle çalışan hamal, işçidir.

Mühendis ve teknisyen gibi kafa emekçisi aydınlar da işçi sınıfı kapsamına alınsaydı, kapitalist rejimde kol emeğiyle kafa emeği arasında bir karşıtlık ve özsel farklılıklardan sözedilemezdi. Oysa bu karşıtlık ve özsel farklılıklar, bir kez daha yineleyelim, ancak sosyalist rejimde ortadan

¹⁰ Burjuva ideolojisine ilişkin anlamında. Yoksa proleter ideoloji, ideoloji-olmayan bir ideoloji, bir bilimdir: *Bilimsel Sosyalizm*.

Toplumun gelişme yasalarına uygun düşen ideoloji, ideoloji-olmayan ideolojidir; bilimsel ideoloji, ya da kısaca bilim.

Burjuva ideoloji, burjuvazi devrimciliğini yitirdiği ölçüde, bilimsel niteliğini yitirmiş, bilim-dışı bir niteliğe, katıksız bir ideoloji niteliğine bürünmüştür.

İdeolojik düzeyde *çoğulculuk*, bir anlamda, olabilir, ama bilimsel düzeyde çoğulculuk, hiç bir anlamda olamaz. Bilim, tektir; öyleyse, *bilimsel* ideoloji de! Bir başka deyişle, belli bir anda varolan ideolojilerden, son çözümlemede, ancak bir teki bilimsel olabilir. Bu sav, demokrasinin yadsınmasına ya da düşükçülüğe (ütopyacılığa) değil, bilimin tekliline dayanır. Örneğin, *sınıfsal* ekonomi politiklerden, ancak bir teki bilimsel bir ideoloji, yani bir bilim niteliğini taşır; geri kalanı, yığınla bilimsel öge içerse bile, yalnızca ideolojidir.

kalkmaya *başlayabilirler*. Kol emekçisi ile kafa emekçisi arasındaki ilişkiler, kapitalist sistem çerçevesinde, kol emekçisinin kafa emekçisi (ve tersi) olması yönünde değil, ama bunların, ücretli emekçiler olarak, sermayeye karşı birbirlerine gitgide daha da yaklaşıp bağlaşmaları yönünde değişebilir.

Kafa emeğini gerektiren mesleklerin gittikçe yayılması, işçilerin kafa emekçileri durumuna geldiğini göstermez; çünkü bu gibi mesleklerde işçiler değil, aydınlar çalışır; ama aydınların sayısının arttığını, ücretli emekçiler olarak sermaye ile çıkar çatışmalarının yoğunlaştığını, bu türlü aydınlarla işçiler arasındaki bağlaşmanın gitgide daha yaygın ve daha güçlü bir duruma geldiğini gösterir.

Peki, *sosyalist* rejimde, mühendis ve teknisyen gibi kafa emekçileri işçi, ve işçi de, mühendis ve teknisyen gibi kafa emekçisi, daha genel bir deyimle, *aydın* mı olacak? Başka bir deyişle, aydınlara işçi sınıfı kapsamı içinde mi yer verilecek?

Hayır. Kafa emeğiyle kol emeği arasındaki karşıtlık, ancak sosyalist toplum, bütün emek türlerinin katıldığı üretim etkinliğinde, kafa ve kol emekçilerinin birbirleriyle organik olarak kaynaşabilecekleri denli; kapitalizmde yalnızca kafa emekçileri (aydınlar) tarafından görülen toplumsal işlevlerin tüm emekçiler tarafından yerine getirilebileceği denli geliştiği bir düzeyde, özel bir işçi kategorisi gibi özel bir aydın kategorisiyle de birlikte, ortadan kalkabilir.

Yoksa sosyalist rejimde de “işçi sınıfı ile aydınlar arasındaki fark, fikirsel ve yaratıcı çalışma yapanlara işçi sınıfı kapsamı içinde yer vermek’le ortadan kaldırılamaz. Gerçekler, [*sosyalist ülkelerdeki*] sosyalist aydınların, bugün içinde bulunduğumuz koşullarda işçi sınıfının bir ‘parçası’ durumuna geldiği yolundaki bilimsel olmayan görüşü çürütmektedir. Aydınlar üretim araçlarıyla herhangi bir özgün ilişki içinde bulunmadıklarından, hiç bir zaman bir sınıf olmamışlardır ve olamazlar da. Fabrikalarda işçilerle birlikte çalışan aydınları işçi sınıfı içinde saymak, teorik bakımdan yanlıştır. Bu durumda, işçi sınıfının ve aydınların kapsamları, *toplumsal işbölümünde ve emeğin örgütlenmesinde oynanan rolü* ve yerine getirilen özgün işlevi

temel alan ünlü ölçüte göre açıklıkla belirlenebilir.”¹¹

Burada söz konusu edilen “ünlü ölçüt”, *Lenin*’in ünlü sınıf tanımından çıkan üçlü ölçüttür. Tanım, şu: “Tarihsel olarak belirlenmiş bir toplumsal üretim sisteminde tuttukları yere, üretim araçlarıyla olan (çoğu zaman yasayla saptanmış) ilişkilerine, toplumsal işbölümündeki rollerine ve dolayısıyla sahip buldukları toplumsal zenginlik payının büyüklüğüne göre birbirlerinden ayrılan geniş insan topluluklarına sınıf denir. Sınıflar, belirli bir toplumsal iktisat rejiminde tuttukları yerin farklılığı sonucu, biri öbürünün emeğini kendine mal edebilen insan topluluklarıdır.” Bu tanımdan çıkan üçlü ölçüt: 1° Üretimdeki yer; 2° Üretim araçlarıyla ilişki (mülkiyet ilişkisi); ve 3° Toplumsal işbölümündeki rol olmaktadır. Üyelerine kendini onların bilinçlerinden bağımsız olarak kabul ettiren nesnel bir niteliği vardır sınıfın. Bundan ötürü, *sınıf bilincini* oluşturucu bir ölçüt olarak önermemiştir *Lenin*.¹²

Üretim araçlarının özel mülkiyetine dayalı bir toplumda, varlıklı sınıflarla varlıksız sınıfların olduğu gibi, kafa emeğiyle kol emeğinin de *kaynaşması* gerçekleşemez. Örneğin, aydınlar katmanının işçi sınıfıyla kaynaşması, kafa emeğiyle kol emeği arasındaki, kapitalist rejimde giderilmesi olanaksız karşıtlık ve özsel farklılıklar tarafından engellenir. Kaldı ki, bu kaynaşma, üretim araçlarının toplumsal mülkiyetine dayalı sosyalist toplumda da, bir sınıf ya da bir katmanın, başka bir sınıf ya da katman ile, o sınıf ya da katman *çinde* kaynaşması biçiminde, örneğin, aydınların işçilerle, ya da işçilerin aydınlara, işçi sınıfı *çinde* kaynaşması biçiminde değil, ama toplumsal koşulların değişmesiyle, bu sınıf ya da katmanların dönüşüme uğrayarak, *yeni* bir sınıf ya da katman *çinde* kaynaşması biçiminde, örneğin, hem aydınların, hem de işçilerin, gelişmiş sosyalist toplumda dönüşüme uğrayarak, *yeni tip* bir emekçiler sınıfı içinde kaynaşmaları biçiminde olabilir.

“Olgunlaşmış bir sosyalist toplumda işçi sınıfı ile ay-

¹¹ P. N. Fedoseyev-Alfred Kosing, *Çağdaş Revizyonizmin Eleştirisi*, agy, s. 129. Önceki paragraflarda da bu yapıttan geniş ölçüde yararlanıldı.

¹² Marksist *Ekonomi Sözlüğü*’ne bakınız, agy. Ayrıca, bkz: V. İ. Lenin; *Marx Engels, Marksizm*, Sol Yayınları, Ankara 1976, s. 472.

dınlar arasındaki yakınlaşma, gerek işçilerin, gerekse aydınların en iyi niteliklerini kendisinde toplayan ve 'ortak sınır çizgisi üzerinde oluşan gruplar' adı verilen grupların ortaya çıkmasına yolaçar. Ancak bu durumda da, işçi sınıfının *niteliksel özgüllüğü*, toplumsal sınırları henüz ortadan silinmiş değildir. İşçi sınıfının somut çalışması, kafa işlemlerini gittikçe daha yaygın bir duruma getiren bilimsel ve teknolojik ilerlemenin etkisi altında değişime uğramaktadır. Biraz önce görmüş olduğumuz gibi, daha çok kafa emeği harcayan işçi grupları vardır. Bu durum karşısında, işçi sınıfının, temelde aynı sınıf statüsüne sahip kafa ve kol işçilerinden oluştuğu söylenebilir. Ne var ki, daha çok kafa emeği harcayan işçiler, işçi sınıfına 'dışardan' sokulmazlar; bunlar, sosyalist ülkelerdeki işçi sınıfında, özellikle bilimsel ve teknolojik devrimin etkisi altında meydana gelen iş gelişme sonucunda ortaya çıkarlar."¹³

Özetlersek, işçi olmak için kolektif emekçi üyesi olmak yetmez; ama ücretli-üretken emekçi olmak için, yeter. Çünkü her ücretli-üretken emekçi işçi değildir, yalnızca ücretli-üretken *kol* emekçisi işçidir.

Ücretli işçilerden oluşan proletarya, teorik düzeyde işçi sınıfına karşılık düşer. Onunla eşanlamlıdır. Bununla birlikte, proletarya terimi, ideolojik düzeyde, bazen yalnızca işçi sınıfının, kapitalist toplumda konusu bulunduğu sömürünün açık bilincine ermiş bulunduğundan, bu sömürüye devrimci yoldan son vermeye çalışan bölümü için kullanılır.

III. İŞÇİ SINIFINA İLİŞKİN KİMİ SORUNLAR

Günümüzde ücretliler sayısı, hemen bütün kapitalist ülkelerde, mutlak rakamlar bakımından olduğu denli, toplam nüfusa göre de, hızla artmaktadır. Ve ücretlilerin üretken olmayan kesimlerdeki artışı, genellikle üretken kesimlerinden daha hızlı, dolayısıyla, büro ve ticaret görevlilerinin sayısı, işçilerin sayısından daha hızlı bir artış göstermektedir. Buna, üretken kesimlerdeki kafa emekçilerinin artış hızının, aynı sektörlerdeki kol emekçilerinin artış

hızından gittikçe daha yüksek olması da eklenebilir.

Mühendis ve teknisyenler, büro ve ticaret görevlileri ile serbest meslek sahipleri, bir arada, aydınlar ve görevliler (müstahdemler) toplumsal kategorisini oluştururlar.

Yirmi yılı aşkın bir süredir, görevli ve aydınların büyük çoğunluğunu da katarak, işçi sınıfını olduğundan daha büyük gösterme yolunda bir eğilim görülmektedir. Bu eğilimin nedenlerinden biri de,¹⁴ teorik düzeyde, kimi marksistlerce, işçi sınıfının kapitalist toplumda sayısal ve oransal bakımdan sürekli bir artışı öngördüğü düşünülen marksizmi "doğrulama" isteği olabilir.

Oysa, bu düşünce doğru değildir. Gerçeklikte marksizmin öngördüğü şey, işçi sınıfı içinde, sanayi işçilerinin sayısında bir artış, ve tarım işçilerinin sayısında da belirgin bir azalış eğilimidir. Bunun sonucu, işçi sınıfının sayısal ve oransal önemi, artabileceği gibi, azalabilir de. Örneğin bugün birçok kapitalist ülkede, işçi sınıfı böyle bir büyüme göstermekten uzaktır.

"Demek ki sermaye birikimi, diye yazıyordu *Marx*, aynı zamanda proletaryanın artışıdır da".¹⁵ Şimdi *Marx*'ın bu konudaki çözümlemesinin yanlış olduğu sonucunu mu çıkaracağız?

Hayır. Proleterleşme sürecinin içeriği (ücretliler) ile, işçi sınıfının içeriğini (işçiler) birbirine karıştırmamak gerekir. *Marx*'ın birçok bilimsel öncelemesi (*anticipation*), bugün bizim için artık bir önceleme olmaktan çıkmış, bir gözlem konusu durumuna gelmiştir. Sermaye birikiminin, aynı zamanda proletaryanın artışı anlamına da geldiği yoldaki bilimsel önceleme, bugün proleterleşme sürecinin durmadan hızlanması, ve tüm emekçilerin *ücretli* durumuna gelme eğiliminin hergün artan boyutlarda gerçekleşmesi tarafından doğrulanıyor.

İşçi sınıftan olmayan bir birey, bir aile, ya da bir katmanın, proletaryanın toplumsal durumuna, bazen onunla kaynaşmaya değin yaklaşmasına, proleterleşme denir.¹⁶

¹⁴ Aynı yapıt, *Çağdaş Revizyonizmin Eleştirisi*, okura bu nedenlerden revizyonizme ilişkin bir bölümü konusunda açık bir fikir verebilir.

¹⁵ Karl Marx, *Kapital*, agy, c. I, s. 631.

¹⁶ Marksist Ekonomi Sözlüğü, agy.

¹³ P. N. Fedoseyev-Alfred Kosing, *Çağdaş Revizyonizmin Eleştirisi*, agy, s. 131.

Proleterleşme süreci içindeki üretken emekçilerin, mad-di üretime kol emeğiyle katılan bölümü, işçi sınıfıyla, işçi sınıfı içinde kaynaşır, işçi durumuna gelir; ama aynı süreç içindeki üretken kafa emekçileri, ücretli emekçiler olarak durumları işçi sınıfına ne denli yaklaşırsa yaklaşırsın, kapitalist üretim ilişkileri çerçevesinde, kafa emeğiyle kol emeği arasındaki karşıtlık nedeniyle, işçi sınıfıyla kaynaşıp işçi durumuna gelmezler, gelemezler. Hele üretken olmayan emekçiler, ister kol, ister kafa emekçisi olsunlar, tam da üretken olmamaları sonucu, hatta toplumsal durumları işçi sınıfının altına bile düşse, hiç bir zaman işçi sınıfıyla kaynaşamazlar.

Kapitalizm çerçevesinde her etkinliğin tecimsel bir biçime bürünme eğilimi göstermesi gibi, her emekçi de bir ücretli durumuna gelme eğilimi gösterir.¹⁷

Gerçi ücret, bir ilişki olarak, çok çeşitli iktisadi ve toplumsal içeriklere karşılık düşebilir. Ama bölüşüm düzeyinde bütün ücretlilerin aynı konumda bulunması, aralarında nesnel bir bağlaşmaya yol açan bir çıkar özdeşliği yaratılabilir.¹⁸ Çünkü kapitalist sömürü, ensonu, ücretli emek temeli üzerinde, emek gücünün artı-değer üretmek ya da sağlamak için kullanılmasıyla, bireysel sermaye değerinin çoğaltılması anlamına gelir. Sömürülenler, yalnız proleterler (işçiler) değildir.

Öyleyse, sermaye birikimiyle birlikte artacağı kesin olan şey, gerçek anlamda proletarya (işçi sınıfı) değil, ama ücretli emekçilerdir. Bir ücretli emekçinin gerçek anlamda işçi sayılması için, (1) hiç bir üretim aracına sahip olmaması; (2) emtia üretmesi; ve (3) ücretini kısmen de olsa (konjonktürel nedenler dışında) toplumsal artı-değer üzerinden almaması gerekir.¹⁹

Ancak bugün birçok kapitalist ülkede işçi sınıfının siyasal ve oransal bir büyüme göstermekten uzak olduğu söylenirken, bu "görünüş"ün yedek sanayi ordusundaki artışla

¹⁷ Aynı yapıt.

¹⁸ Aynı yapıt.

¹⁹ Ücretini kısmen, ve yapısal nedenlerle, toplumsal artı-değer üzerinden alan işçi aristokrasisinin durumu, burada ayrı bir tartışma konusu olabilir. "Aristokrat"lar, işçi sınıfı dışında, ayrı bir toplumsal katman olarak düşünülebilecekleri gibi, kuralı bozmayan ayırklamalar (istisnalar) olarak da düşünülebilirler.

sıkı bir bağlılık içinde olduğu da gözden yitirilmemelidir.

Bir sonuca bağlamak gerekirse, işçi sınıfının iktisadi ve toplumsal sınırları genişlememiş, içeriği değişmemiştir. Kimi aydınlar ve görevliler, üretkenliğin belirlenimindeki değişmeler sonucu üretken emekçiler durumuna gelmiş de bulunsalar, dün olduğu gibi bugün de işçi sınıfının dışında kalırlar. Değişen şey, işçilerin maddi durumuyla, aydın ve görevliler çoğunluğunun maddi durumlarının birbirlerine gitgide daha çok yaklaşması, birçok aydın ve görevlinin, birçok işçiden daha kötü koşullar içinde yaşamasıdır.

İşçilerin maddi durumuyla, aydın ve görevlilerin maddi durumu arasındaki yaklaşma, onların bundan böyle bir tek sınıf oluşturduklarını değil, ama işçilerle aydınlar ve görevliler arasında, sermayeye, özellikle tekelci sermayeye karşı bir bağlaşmanın kurulup sağlanması için nesnel koşulların varlığını gösterir.

İşçi sınıfının, nesnel bir belirlenim olan sınıfsal durumu, onu öbür emekçi sınıf ve katmanlardan ayırır; ama bir bilinç belirlenimi olan sınıfsal konumuydu, onu öbür emekçi sınıf ve katmanlarla, yalnız bağlaşmalar düzeyinde değil, ama işçi sınıfı partisi düzeyinde de, birleştirir.

Sınıfsal konum, sınıf bilincini, ama işçilerde emek ve üretim koşullarına ilişkin günlük çıkar savaşlarıyla, bu savaşların hem neden ve hem de sonucu olarak, kendiliğinden oluşan pratik sınıf bilincini değil, işçi sınıfına ancak dışardan, teorik üretim alanından gelebilecek olan teorik sınıf bilincini öngerektirir.

Sınıf bilinci, sınıfın oluşturucu ölçütlerinden biri değildir ama, sınıfsal durum, köylülük içinde bile, pratik sınıf bilincini içerir. Pratik sınıf bilinci, sınıfın içinde oluşur, ve onun ortak paydasıdır; ve sınıfın tümünü, ama yalnızca onu kapsamayı amaçlayan örgütler, gerçeklikte pratik sınıf bilinci üzerine kurulurlar. İşçi sendikaları, ötsel olarak, işçinin sınıfsal durumu, ya da pratik sınıf bilinci üzerine kurulan örgütlerin en belirgin örneğidir.

İşçi sendikaları, iktisadi savaşım örgütleridir. İktisadi savaşım, bir sınıf savaşımına dönüştüğü zaman, siyasal bir savaşım durumunu alır; çünkü her sınıf savaşımı, siyasal bir savaşımdır. Devrimci sendika, işçilerin iktisadi savaşımı-

nı, tek tek ya da kümesel işçilerin iktisadi savaşımı olmaktan çıkarp, bir sınıf savaşımı, dolayısıyla siyasal bir savaşım durumuna dönüştürmeyi amaçlayan ve buna yetenekli sendikadır. Ama işçilerin iktisadi savaşımını, iktisadi bir sınıf savaşımına dönüştürmek, *kendi başına* devrimci bir nitelik taşımaz. *Sosyal-demokrat* işçi partilerinin siyasal savaşımı, gerçeklikte işçilerin *pratik* sınıf bilincine dayanır, onların iktisadi sınıf savaşımalarıyla sınırlıdır.

İşçi sınıfının sınıfsal konumu ya da teorik sınıf bilincinin özgül dışavurumu *bilimsel sosyalizmdir*. Bilimsel sosyalizm, işçi sınıfının konumunu belirleyen teorik sınıf bilinci olarak, işçi sınıfının dışında oluşmuş, işçi sınıfına dışardan gelmiştir.

Çünkü işçinin özgül etkinliği, pratik üretken etkinlik; ama aydının özgül etkinliği, teorik üretken etkinliktir. Böyle olduğu için, teorik sınıf bilincinin işçi sınıfına dışardan, yani teorik üretken etkinlik alanından gelmesinde, işçi sınıfını küçültecek hiç bir şey yoktur. İşçi, bir bakıma kendisinin de sonuçlarından biri olduğu toplumsal işbölümünden, toplumsal işbölümünün olumsuz sonuçlarından ne denli sorumlu tutulabilirse, teorik sınıf bilincini dışardan, kendi özgül etkinlik alanı dışından aldığı için ancak o denli küçümsenebilir. Ama işçiliği nesnel bir belirlenim olarak değil de sağıtörel (ahlâki) bir belirlenim, yüceltici bir nitelik olarak görenler, teorik sınıf bilincinin dışardan gelmesinde elbette küçültücü bir şey bulacaklardır.

İşçi sınıfının teorik sınıf bilinci, işçilerin ortak paydası değildir. Çünkü işçinin sınıfsal durumuyla sınıfsal konumu örtüşmeyebilir. İşçinin sınıfsal durumuyla pratik sınıf bilinci, ve sınıfsal konumuyla teorik sınıf bilinci arasında, yineleyelim, çözülmez bir bağılık vardır. Öyleyse işçi sınıfının konumu, işçilerin ortak paydası, yani bütün işçilerin üzerinde yer aldığı konum değildir.

İşçi sınıfı partisi, kendiliğinden anlaşılabilceği gibi, işçi sınıfının konumu, yani teorik sınıf bilinci üzerine kurulur.

Öyleyse, işçi sınıfının üyeleriyle, işçi sınıfı partisinin üyelerini (ya da bu ikisinin, bu anlamdaki içeriklerini) birbirine karıştırmamak gerekir. Bir işçi sınıfı partisinde, işçi üyelerin çokluğu, elbette bir sağlık belirtisidir. Ama bü-

tün üyeleri işçi olan, hele işçi sınıfının tümünü kapsayan bir işçi sınıfı partisi, bir *sınıf-parti* düşünülemez. Daha doğrusu, düşünülmemesi gerekir.

Ama, düşünölmüştür. Burada ayrıntılarına girmeden, yalnızca sınıf-parti anlayışının, sınıfla sınıf bilincinin özdeşleştirilmesine dayandığını söyleyebiliriz. Ve sınıf-parti anlayışının işçi sınıfıyla özdeşleştirdiği sınıf bilinci, ister istemez onun ortak paydasını oluşturan *pratik* sınıf bilincidir. Bu bilinç, görmüş bulunduğumuz gibi, işçi sınıfının *konumuna* karşılık düşmez. Oysa, işçi sınıfı partisi, daha tanım gereği, işçi sınıfının konumu üzerine kurulur.

İşçi sınıfının tümünü kapsamasa bile, gene de tüm üyeleri işçi olan bir işçi sınıfı partisi de düşünülemez. Çünkü işçi sınıfının, bilimsel sosyalizm tarafından oluşturulan sınıfsal konumu üzerinde, işçi-olmayanlar da yer alır Sınıfsal durum, pratik sınıf bilincini içermekle birlikte, nesnel bir belirlenimdir, kendini üyelerine zorla kabul ettirir, ve üyesi olmayanları kesinlikle dışalar; ama sınıfsal konum, bir teorik sınıf bilinci sorunudur, bu teorik bilinç, ancak *kazanılabilir*.

Özetlersek, *işçi sınıfı partisi*, işçi sınıfının tümünü, ya da sınıfın tümünü olmamakla birlikte, yalnızca işçileri kapsayamaz. Çünkü, (1) işçinin sınıfsal durumuyla sınıfsal konumu, tüm işçi sınıfı ölçüsünde, örtüşmez; ve (2) işçinin sınıfsal konumu üzerinde, işçi-olmayanlar da yer alır.

Böyle bir parti, yani işçi sınıfının tümünü, ya da sınıfın tümünü olmamakla birlikte, yalnızca işçileri kapsayan bir parti, işçi sınıfı partisi değil, ancak bir *işçi partisi* olabilirdi. Ve işçi sınıfının salt iktisadi çıkarlarıyla sınırlı siyasal savaşım siyasası, *ekonomizm*, ya da daha genel bir deyişle, işçi sınıfının iktisadi ve buna ilişkin siyasal çıkarlarını, en sert savaşım yöntemleriyle de olsa, kurulu düzen çerçevesinde savunmaya yönelik genel siyasal tutum, *reformizm*, böyle bir partinin en belirtici dışavurumu olurdu.

Ama iktisadi sınıf savaşımı örgütleri olan sendikalarla, *siyasal* sınıf savaşımı örgütleri olan işçi partileri, siyasalarını işçi sınıfının iktisadi çıkarlarıyla sınırladıkları zaman, aynı düzeyde yer almazlar. Devrimci sendika, görmüş bulunduğumuz gibi, işçilerin iktisadi savaşımını, iktisadi bir si-